T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ANA BİLİM DALI
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

LİSE TÜRKİYE CUMHURİYETİ İNKILAP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK DERS KİTAPLARINDA ATATÜRK'ÜN LİDER VE ASKER KİŞİLİĞİ [1943-2018]

CEMİL ŞEN
18701023

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. SELİM HİLMİ ÖZKAN

İSTANBUL, 2022

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ANA BİLİM DALI
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

LİSE TÜRKİYE CUMHURİYETİ İNKILAP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK DERS KİTAPLARINDA ATATÜRK'ÜN LİDER VE ASKER KİŞİLİĞİ [1943-2018]

CEMİL ŞEN
18701023
ORCID NO: 0000-0003-3072-2226

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. SELİM HİLMİ ÖZKAN

İSTANBUL, 2022

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ANA BİLİM DALI
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

LİSE TÜRKİYE CUMHURİYETİ İNKILAP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK DERS KİTAPLARINDA ATATÜRK'ÜN LİDER VE ASKER KİŞİLİĞİ [1943-2018]

CEMİL ŞEN
18701023

Tezin Savunulduğu Tarih: 24.06.2022

Tez Oy Birliği ile Başarılı Bulunmuştur.

	Unvan Ad Soyad	İmza
Tez Danışmanı	: Prof. Dr. Selim Hilmi Özkan	
Jüri Üyeleri	: Prof. Dr. Mustafa Sağdıç	
	: Prof. Dr. Ahmet Ali Gazel	

HAZİRAN, 2022

ÖZET

LİSE TÜRKİYE CUMHURİYETİ İNKILAP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK DERS KİTAPLARINDA ATATÜRK'ÜN LİDER VE ASKER KİŞİLİĞİ [1943-2018]

Tarih bir milletin en önemli ve vazgeçilmez öğelerinin başında gelmektedir. Çünkü devletler ayakta durmak ve varlığını devam ettirmek için, geçmişini bilmeye ihtiyaç duyarlar. Geçmişi bilmenin ve gelecek kuşaklara aktarmanın en etkili yolu da tarih öğretiminden geçmektedir. Tarih bilmek önemli olduğu kadar, bunu genç nesillere aktarmak da önemlidir. Bu aktarımın etkili olarak yapıldığı yerlerin başında ise eğitim kurumları yani okullar gelmektedir.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersini temel alarak, liselerde Atatürk'ün lider ve asker kişiliğinin nasıl ele alındığını ortaya çıkarmaktır. Konumuzun sınırlarını 1943 ve 2018 yılları arası okutulan ilgili ders kitapları oluşturacaktır. Bu yıllar arasındaki İnkılap Tarihi öğretim programları ve buna göre hazırlanan ders kitapları incelenerek, bu programların ders kitaplarında ne düzeyde işlendiği üzerinde durulmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi uzun yıllar okullarımızda ders olarak okutulmakla birlikte, birçok kez isim değişikliğine uğramıştır. Doğal olarak, içerik de dersin ismiyle orantılı olarak farklılık göstermiştir. Her öğretim programında bazı konular eklenmiş, bazı konular çıkarılmıştır. Bunlar arası bir kıyaslama yapılmıştır.

Zaman içerisinde değişiklikler olsa da, bu ders önemini korumayı sürdürmektedir. Dersin içeriğine baktığımız zaman, Atatürk'ün ölümüne kadarki konular genel olarak ulusal örgütlenme çalışmaları ve yapılan savaşları ele almaktadır. Fakat onun ölümünden sonra dersin sonuna Atatürkçülük ibaresi de eklenerek, yapılan inkılaplara da ayrıntılı olarak yer verilmiştir. Günümüzde ortaokul ve liselerde Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi olarak okutulmaya devam etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, İnkılap Tarihi, Ders Kitapları, Tarih Öğretim Programları

ABSTRACT

THE HANDLING OF ATATURK'S LEADER AND SOLDIER PERSONALITY IN HIGH SCHOOL TURKISH REPUBLIC HISTORY OF REVOLUTION AND KEMALISM TEXTBOOKS [1943-2018]

History is one of the most important and indispensable elements of a nation. Because states need to know their past in order to survive and continue their existence. The most effective way to know the past and transfer it to future generations is through history teaching. Knowing history is as important as passing it on to younger generations. Educational institutions, namely schools, are at the forefront of the places where this transfer is made effectively.

The aim of this study is to reveal how Atatürk's Leader and Soldier Personality was handled in high schools, based on the Turkish Republic Revolution History and Kemalism course. Relevant textbooks taught between 1943 and 2018 will form the boundaries of our subject. By examining the History of Revolution curricula between these years and the textbooks prepared accordingly, it is emphasized to what extent these programs are covered in the textbooks.

Although the Turkish Republic History of Revolution and Kemalism course has been taught as a course in our schools for many years, it has undergone many name changes. Naturally, the content also differed in proportion to the name of the course. In each curriculum, some subjects were added and some subjects were removed. A comparison between them will also be made.

Although there have been changes over time, this course continues to maintain its importance. When we look at the content of the course, the subjects up to the death of Atatürk generally deal with the national organization studies and the wars. However, after his death, the phrase Kemalism was added to the end of the course, and the reforms made were included in detail. Today, it continues to be taught as a Turkish Republic Revolution History and Kemalism course in secondary and high schools.

Keywords: Education, History of Revolution, Textbooks, History Curriculum

ÖN SÖZ

Öğrencilik yıllarım ve devamında meslek hayatım düşünüldüğünde, tarihe olan ilgim her zaman üst düzeyde olmuştur. Ortaokul son sınıfta Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersiyle tanışmam ile birlikte tarihe olan ilgim bu alanda yoğunlaşmıştır. Liseye geçtiğimde ise, ilgim artarak devam etmiştir. Bu ilginin sonucu olsa gerek şu an hayatıma Sosyal Bilgiler Öğretmeni olarak devam etmekteyim. Akabinde, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi alanında yüksek lisans yaparak bu özel ilgimi ve sevgimi taçlandırmak istedim.

Atatürk her dönem ilgi odağım olduğu için, konu seçimimi bu yönde kullanmayı tercih ettim. Lise ders kitaplarında Atatürk olgusu üzerinde durmaya çalışarak, cumhuriyetten günümüze öğretim programlarını da dikkate alarak Atatürk'ün lider ve asker kişiliğinin ders kitaplarında ne düzeyde işlendiği üzerinde durmaya çalıştım. Bunu yaparken özellikle tarih sınırlandırmasına giderek 1943-2018 yıllarını dikkate aldım. Bu yılları seçmemdeki en önemli faktör, Atatürk sonrası dönemin daha tarafsız ele alınacağını düşünmem oldu. 1943 öncesinde Atatürk hayatta olduğu için, tarih yazıcıları ve program yapıcılarının etki altında kalmasının muhtemel olacağını düşünerek bu tarihi başlangıç olarak seçtim. Bir diğer husus da üniversitelerde ilk İnkılap Tarihi dersinin bu tarihte verilmeye başlanmasıdır. 2018 yılını sınır olarak seçme nedenim ise, en son yapılan Ortaöğretim Lise İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Öğretim programının 2018 yılında yürürlüğe girmiş olması ve o tarihten günümüze kadar uygulanan son program olmasıdır.

Tez yazanların en çok zorlandığı süreçlerden birisi tez konusu belirlemektir. Bu süreç belki de tezin en sıkıntılı aşamalarının başında gelir. Ben de konu belirlerken bahsettiğim gibi çok zorlandım, onlarca konu arasından seçim yapmakta kararsız kaldım. Bu kararsızlık doğal olarak teze başlamamı geciktiriyordu. İşte tam da bu noktada tez danışmanın ne kadar önemli olduğunu fark ettim. Çok kıymetli danışman hocam Prof. Dr. Selim Hilmi ÖZKAN, imdadıma yetişerek, girişte bahsettiğim ilgi alanımı fark ederek konu belirlememde bana yardımcı oldu. En önemli sorunu çözdüğümüze göre önümüzde çalışmaktan ve araştırmaktan başka bir engel kalmamıştı.

Bir yandan öğretmenlik yapıp, diğer yandan öğrenci olmanın rol karmaşası ve zorluğu içinde çalışmalarıma ve araştırmalarıma devam ettim. Sonuçta ortaya böyle bir çalışma çıkarmayı başardım. Başardım diyorum ama bu bana göre başarı, siz değerli okuyucular da umarım benimle aynı fikirde olursunuz.

Bana bu süreçte zaman ayıran, desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, kaynaklar konusunda yardımcı olup yol gösteren, ne zaman arasam ulaştığım hatta arayamadığım zamanlarda bile, beni arayıp ne durumdasın deme inceliğini gösteren çok değerli hocam Prof. Dr. Selim Hilmi ÖZKAN'a teşekkür ediyorum. Bu çalışmanın ortaya çıkmasındaki emeği çok büyüktür.

Hayatımın her anında yanımda olan, desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen, arkamda yıkılmaz bir dağ gibi duran, çok kıymetli annem Nuray ŞEN ve babam Şenol ŞEN'e ne kadar teşekkür etsem azdır. Ben, bugün bu kelimeleri yazıp böyle bir çalışma ortaya çıkarabiliyorsam sizin sayenizde. Çünkü kendimden umudumu kesip okula gitmek istemiyorum dediğim anlarda bile benden umudunuzu kesmediniz, hakkınız ödenmez.

Son olarak da, bu dünyadaki en değerli varlığım ve vazgeçilmezim OĞLUM Şenol'a bu çalışmamı bilimsel bir miras olarak armağan ediyorum.

Haziran 2022, İstanbul Cemil Şen

İÇİNDEKİLER

ÖZET iii
ABSTRACT iv
ÖN SÖZ v
İÇİNDEKİLER vii
ŞEKİLLER LİSTESİ ix
KISALTMALAR x

1. GİRİŞ 1

2. ATATÜRK İLKELERİNİN DAYANDIĞI TEMELLER VE TÜRKİYE CUMHURİYETİ İNKILAP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK DERSİ 3
2.1. Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersinin Tarihi Arka Planı 3
2.2. Atatürk İlkeleri'nin Dayandığı Tarihsel Temeller 7

3. DERS MATERYALİ OLARAK KİTAPLAR VE ÖĞRETİM PROGRAMLARI 29
3.1. Ders Materyali Olarak Kitaplar 29
3.2. Öğretim Programları ve Ders Kitaplarının Hazırlanması 32
3.3. Erken Cumhuriyet Döneminden 2018'e Kadar Ortaöğretimde Kullanılan Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitapları ve Programları 39

4. 1943-2018 YILLARI ARASINDA OKUTULAN ORTAÖĞRETİM TÜRKİYE CUMHURİYETİ İNKILAP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK DERS KİTAPLARI 51
4.1. Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1944) 51
4.2. Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1965) 52
4.3. Lise ve Dengi Okullar İçin Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabı [1984] 55
4.4. Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabı [2012] 57

4.5. Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük 12. Sınıf Ders Kitabı (2021).....59

5. ATATÜRK'ÜN ASKER KİŞİLİĞİ VE ASKER KİŞİLİĞİNİN DERS KİTAPLARINDA ELE ALINIŞI.....62
5.1. Atatürk'ün Asker Kişiliği.....62
5.2. Atatürk'ün Asker Kişiliğinin Ders Kitaplarında Ele Alınışı.....63

6. ATATÜRK'ÜN LİDER KİŞİLİĞİ VE LİDER KİŞİLİĞİNİN DERS KİTAPLARINDA ELE ALINIŞI….....78
6.1. Atatürk'ün Lider Kişiliği.....78
6.2. Atatürk'ün Lider Kişiliğinin Ders Kitaplarında Ele Alınışı.....85

7. SONUÇ.....96
KAYNAKÇA.....99

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1-Türkiye Cumhuriyeti Tarihi(1918-1944).....51
Şekil 2-Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1965).....53
Şekil 3- Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabı (1984)....55
Şekil 4- Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabı (2012)....57
Şekil 5- Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabı (2021)....59

KISALTMALAR

TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
TTTC	: Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti
TTK	: Türk Tarih Kurumu
TDK	: Türk Dil Kurumu

1. GİRİŞ

Türkiye Cumhuriyeti'nin ve Milli Mücadele'nin tarihini yeni nesle öğretmek amacı ile Cumhuriyetin ilanının onuncu yıl kutlamaları çerçevesinde, 1932 de bir fikir olarak ortaya atılan "Türk İnkılabı Tarihi" dersinin zorunlu olarak okutulması düşüncesi çerçevesinde, 1933 senesinde Maarif Vekâletince bir "İnkılap Enstitüsü" açılmasına karar verilmiştir. Bu fikrin savunucusu Maarif Vekili Dr. Reşit Galip Bey (Baydur)'dir. Bu doğrultuda, 1934 yılında Yusuf Kemal Bey (Tengirşek), Yusuf Hikmet Bey (Bayur) ve Mahmut Esat Bey (Bozkurt) ilk defa Türk İnkılap Tarihi derslerini vermişlerdir. İnkılap Tarihi dersin önemi göz önüne alınarak, 1942 yılında "Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü" kuruldu ve liseyi bitiren her öğrencisinin bu dersi alması zorunlu hale getirildi. 4 Aralık 1981 tarihinde ise dersin yükseköğretimde dört yıl boyunca okutulması kararlaştırılmıştır. Dersin üniversitelerde bir yıl okutulmasına ise 1990 senesinde geçilmiştir (Akkoyun, 1997, s. 1-2).

1943 tarihinde toplanan II. Maarif Şurası'nda T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi ile ilgili kararlar alınmıştır. Bu kararlar sonucunda Türkiye Cumhuriyeti Tarihi dersi, tarih öğretim programlarına alınmıştır. Bu programlar sonunda bir ders kitabı yazılmasına karar verilmiştir. Bu kararı yerine getirme görevi Enver Ziya Karal'a verilmiştir. "Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1944)" adlı ders kitabını Enver Ziya Karal yazmıştır. Fakat daha eski tarihlerde okullarda Devrim Tarihi adlı ders kitabı okutulmuştur. II. Maarif Şurası'ndan alınan kararlar çerçevesinde Cumhuriyet tarihi dersi vermenin asıl amacı 1943 yılından sonra hem Atatürk'ün hayatta olmaması hem de onun hatırasını yaşatma ve böylece Atatürk'ü unutturmamaktır. Atatürk hayattayken de İnkılap tarihi dersleri verilmiştir. Yeni neslin Atatürk'ü tanıması, yaptığı devrimlerin hatırlanması dersin verilmesinin temel amaçlarındandır. Atatürk yaşıyorken, onu anlatan bir ders vermek tarafsız kalınamayacağı için doğru bulunmamaktadır. Ancak yine de tarafsız kalmaya çalışılarak İnkılap Tarihi dersleri verilmiştir. (Doğru, 1989, s. 36-41). İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi zaman içerisinde değişikliklere uğramakla birlikte günümüze kadar önemini korumaya devam etmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi yakın ve çağdaş dönemlerin toplum tarihi anlayışı içinde araştırılmalı ve okutulmalıdır. Ele alınacak konular açısından bu ders, siyaset tarihinden toplum tarihine, iktisat tarihinden zihniyetler tarihine, günlük hayattan toplumun metafizik tasavvurlarına kadar uzanan her şeyi; insanı ve toplumu ilgilendiren her temayı, toplumun yapısını, hukuk, ekonomi ve siyaset; inanç, zihniyet ve ideolojileri; dil, edebiyat ve sanatı; teknoloji ve felsefi düşünceyi ihtiva etmelidir (Yediyıldız, 2004, s. 5).

Bu çalışmada 1943 yılından 2018'e kadar ortaöğretimde okutulan güncel Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitaplarında Atatürk'ün lider ve asker kişiliğinin ele alınması incelenmiştir. Çalışmamızda bu dönemde okutulan İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitaplarından beş tanesi ve ilgili programlar incelenmiştir.

Bu çalışmadaki temel amaçlardan bir diğeri tarihsel süreç içerisinde ders içeriğinin ve programın ne gibi değişikliklere uğradığı ve hangi aşamalardan geçip günümüze kadar ulaştığının değerlendirilmesidir. Çalışmamızda bugüne kadar yapılan çalışmalarla birlikte, konumuzla ilgili daha önce yayınlanan makalelerden, talim terbiye kararlarından ve öğretim programlarından yararlanılmıştır. Ayıca doküman incelemesi ve betimsel analiz yöntemlerinden faydalanılmıştır.

2. ATATÜRK İLKELERİNİN DAYANDIĞI TEMELLER VE TÜRKİYE CUMHURİYETİ İNKILAP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK DERSİ

2.1. Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersinin Tarihi Arka Planı

1932 senesinde iki önemli kitap hazırlanmıştır. Bu kitaplar Tarih IV ve Ortaokullar için tarih kitaplarıdır. Bu kitaplarda Türk tarihinin önemi göz önüne alınarak, cumhuriyetin ilanı ve cumhuriyet ile ilgili konulara yer verilmiştir. Bu durum dikkate alındığında, diğer bir anlamda Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinin temeli atılmıştır (Aslan, 2004, s. 81-109).

Fakat, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinin tam olarak ne zaman başladığı konusunda fikir birliğine varılamamıştır.

Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinin ilk kez 1943 yılında öğrenime alınması kararlaştırılmıştır. Bunu rağmen okullarda okutulması iki yıl sonra yani 1945 yılında olmuştur. İlk olarak 96 sayfa olarak "Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1944)" adı ile basılmıştır daha sonra ise bu yetersiz bulunarak kapsamı genişletilerek kitaplaştırılmıştır. Bu sürecin bu kadar uzun sürmesinin temel nedeni ise Tarih IV kitabının daha ayrıntılı olduğunun düşünülmesi ve Atatürk döneminde yazdırılmasıdır (Köken, 2002, s. 234).

Bu düşüncenin temelinde yatan ana düşünce ise içeriğin yoğun olması ve hangi konuların çıkarılıp hangilerinin dahil edileceğine karar verilememesidir. Bu yoğunluğu da aşağıda verilecek olan Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Eğitimi Programı'nda görebiliriz. Bu eğitim programına göre;

1. Bu ders için 27.04.1981 gün ve 76 sayılı Talim ve Terbiye Kurulu Kararı ile kabul edilen ve 25.05. 1981 tarihli 2087 sayılı Tebliğler Dergisinde yayınlanan Yüksek Okullar Türk İnkılâp Tarihi ve Orta Öğretim Kurumları Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi müfredat programı başında yer alan amaçlar ile açıklamalar geçerli olacak; bu esaslar saptırılmadan Türk

inkılâbının mimarı ulu önder Atatürk, eserleri ile birlikte kavratılıp benimsetilecek ve en içten duygularla sevdirilecektir.

2. Konuların işlenmesinde yukarıda sözü geçen müfredat programının açıklamalar bölümünde yer alan, genel kapsamlı yöntemlere uyulmakla beraber, daima öğrenci seviyesi göz önünde bulundurulacak ve öğretimde verimliliği arttırmak için, öğrenciyi merkeze alan ve aktif kılan yöntemler esas tutulacaktır. Bu bakımdan öğretmenin yerine göre etkili, ilgi çekici anlatım ve açıklamaları yanı sıra, cevaplandırılması kolay olan sorularla öğrencilerin konulara katkısı sağlanacaktır. Ders konuları arasındaki değişik özelliklere göre farklı öğretim yöntemleri uygulanmakla birlikte; öğretmeni ve öğrenci çoğunluğunu pasif durumda bırakan bireysel öğrenci takrirlerinden veya uzun süre tekrarlatmalardan kesinlikle kaçınılacaktır.
3. Bu okullardaki derslerde, Yüksek Okullar ve Orta Öğretim Kurumlarındaki İnkılap Tarihi Derslerinde öngörülen seminerler yapılmayacaktır. Buna karşılık derslerde konular işlenirken çevre ve okul imkânlarına göre, göze ve kulağa hitap eden her türlü araç-gereçten en geniş biçimde yararlanılacaktır. Bu arada derslerde, bakanlığımızca tavsiye edilmiş olan konu ile ilgili yayınlar tanıtılacak yeri geldikçe bu yayınlardan dikkat çekici parçalar okunarak, öğrencilerin konuya ilgisi uyandırılacaktır.
4. Öğrencilerin bu amaçlar ve hedefler çerçevesinde Atatürk'ü ve onun felsefesini anlamaları sağlanacaktır. Bunu yaparken de hiçbir fedakârlıklardan kaçınılmayacaktır (MEB Tebliğler Dergisi, 1981).

Eğitim programında genel esaslarından bahsedildiği üzere dersler bu yönde işlenecek ve burada yazılanlara uygulamada dikkat edilmeye çalışılacaktır. Aksi takdirde teori ve pratikte bir sorun ortaya çıkar. Bu sorun eğitim programlarının sorgulanmasını bile gerektirebilir. Bu durumda yapılacak olan tek şey genel çerçevenin dışına çıkmamak ve eğitim-öğretim programlarıyla bir bütünlük sağlamaktır. Başka bir kaynakta, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersini okutmaktaki amaçları şu şekilde sıralanmaktadır:

1. Türk İnkılap Tarihi, Türk Kurtuluş Savaşı, Atatürk İlkeleri ve İnkılapları konusunda doğru bilgiler vermek.

2. Atatürkçü düşünce sistemi, Atatürk İlkeleri ve İnkılapları ile Türk Cumhuriyetine yönelik tehditleri teşhis etmek ve önlemlerini öğretmek

3. Türk gençliğini, Atatürkçü düşünce sistemi ve gelişmeye yönelik inkılapçı bir dinamizm içinde yetiştirmek.

4. Türk gençliğini, ülkesi, milleti ve devleti ile bölünmez bir bütünlük içinde, Atatürk İlkeleri ve İnkılâpları ve dolayısı ile Atatürkçü düşünce yönünde ki hedefler etrafında birleştirmek.

5. Türk gençliğinin, tarihini, milletini, devletini seven, demokrasi ve cumhuriyete bağlı bir şekilde yetişmesini sağlamaktır (Yüce, 1992).

Bu minvalde bakıldığında, bu dersi okutmaktaki en önemli amaç, gençliği şekillendirmek ve geçmişini bilen geleceğe sağlam adımlarla ilerleyen donanımlı nesiler yetiştirmektir.

"Eğitim, Cumhuriyetin ilk dönemlerinden beri büyük öneme sahip olmuştur. Buradaki amaç, yeni kurulan bir ülkeyi çağdaşlaştırırken bunu modern bir eğitim sistemiyle desteklemektir. Burada karşımıza yine tarih öğretimi çıkmaktadır. Çünkü milli bir devlet kurmanın gereği olarak tarih öğretimi görmezden gelinemez. Bu sebeple, her okul kademesinde tarihi aktarmak için öğretim programları ve müfredat planları hazırlanmıştır. Çeşitli kongreler, bilimsel toplantılar bu alanda yapılan önemli çalışmalardır" (Yücel, 1938, s. 235).

Bu yansımalar her dönemin şartlarına göre yeniden gözden geçirilmiştir. Sürekli değişkenlik göstermekle birlikte, dönemin politik ve siyasi olaylarını da yansıtmıştır. Bu durumu öğretim programlarından, ders içeriklerinden ve kitaplara yansıyan olaylardan anlayabiliriz. Sadece Türkiye'de hazırlanan değil, çeşitli devletlerin ders kitaplarında da dönemin politik ve siyasi olaylarını ilgilendiren yansımalar bulunmaktadır. Mesela "Romanya Tarih Ders kitaplarında Hunlardan Osmanlıya kadar olan dönemde Türklerin Balkanlarda yaptığı işgal ve zulmünden bahsedilmiştir. Sırbistan İlköğretim Tarih ders kitaplarında Türklerin Hıristiyanları *"kâfir"* olarak görmelerinden dolayı onlara karşı adaletsiz davranmaları ön plana çıkarılmaktadır. Ermenistan Tarih kitaplarında genel anlamda Osmanlı Devleti özelde Türkler son derece acımasız olarak anlatılmakta ve tarihi belge ve bilgiler tarihi gerçeklerden uzak şekilde aktarılmaktadır. Kıbrıs Rum kesimi tarih kitaplarında Türkler "*yağmacı", "katliamcı", "kana susamış", "vahşi"* bir millet

olarak gösterilmiştir. Bu nefret söylemlerinin yanı sıra bazı milletler de müfredatlarında tarihi gerçekleri gizlemeye çalışırlar. Mesela Japon ders kitapları, ikinci dünya savaşından çok fazla bahsetmez. Bazı araştırmalara göre, Hiroşima ve Nagazaki'ye atılan atom bombaları ile ilgili tarih ders kitaplarında sadece birkaç cümlelik bilgi mevcuttur" (Özkan S. H., 2016, s. 538-539).

Erken Cumhuriyet döneminde tarih ders kitaplarına baktığımız zaman, ders kitaplarında özellikle Kurtuluş Savaşından bahsedilmiştir. Osmanlı tarihi ve Selçuklu tarihi üzerinde derinlemesine durulmamıştır. Bunun nedeni ise yeni kurulan devletin rejimini benimsetme arzusudur. Fakat bunu yaparken genel tarih bilgisi görmezden gelinmemiştir. Tarih ders içerikleri genel bir sınıflandırma şeklinde yapılmıştır. Yani kesin sınırlar çizilmemekle birlikte yine de bir ayrıma gidilmeye çalışılmıştır. Bu sınıflandırmalar eski, orta, yeni ve yakın zamanlar şeklindedir.

Türk İnkılap Tarihi derslerinin ne zaman yürürlüğe girdiği ve hangi tarihin bu dersin başlama tarihi olacağı konusunda hemfikir olunmamakla birlikte genel kabul gören anlayış Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsünün kurulması olmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersleri, Ankara'da Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi'nde 1942 yılında zorunlu bir ders olarak okutulmaya başlamıştır (Erdaş, 2006, s. 16-17).

Üniversitelerde bu dersin okutulmaya başlanması, milli birlik ve beraberliğin, ülke bütünlüğümüze yönelik her tehdidin karşısında olunacağını göstermektir. Bunu yaparken de Atatürkçülüğü temel amaç olarak kabul edilmelidir (Maarif Vekilliği Talim ve Terbiye Dairesi, 1944 Yılı Raporu, 1944). Burada bahsedilen Atatürkçülük kavramı, Atatürk'ün ortaya koymuş olduğu fikirler ve bu fikirlerin uygulama alanı bulmuş olduğu Türkiye Cumhuriyeti'dir.

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan program giriş ve dört bölümden oluşmuştur:

- Giriş
- Türk İnkılap Tarihinin Amacı
- Birinci Bölüm: Osmanlı Devletinin Yıkılış Devrine Bir Bakış
- İkinci Bölüm: Birinci Cihan Harbinin Sonunda Osmanlı Devletinin Durumu

- Üçüncü Bölüm: Milli Mücadelenin Başlamasından TBMM Kuruluşuna Kadar Geçen Devre
- Dördüncü Bölüm: TBMM'nin Kuruluşundan Cumhuriyetin İlanına Kadar Geçen Devre
- Türk İnkılabının Tekamülü, Cumhuriyet Devri (Aksoy, 2005, s. 66-67).

Bölümler dikkatle incelendiğinde, Osmanlı Devleti'nin yıkılış sürecinden başlandığı görülmektedir. Bu durum, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Osmanlı'dan ayrı düşünülemeyeceğini göstermektedir. İkinci bölümde ise tüm dünyayı olduğu gibi Osmanlıyı da oldukça etkileyen Birinci Cihan Harbi'nden ve harp sonucunda Osmanlı devletinin durumundan bahsedilmiştir.

2.2. Atatürk İlkeleri'nin Dayandığı Tarihsel Temeller

Atatürk ilkeleri, bir milletin mücadelesinden doğmuş ve verilen bu çaba sonucunda sembolleşmiş ilkeler bütünüdür. Bu ilkeler Türk milletinin karakterine uygun, kültürüyle bağlantılı, gelişim ve değişime açıktır.

"Atatürk ilkeleri bir bütünü oluşturan ilkelerdir. Bu sebeple ortak özelliklerinin ve dayandığı tarihi temelin aynı olması gerekli ve doğaldır. Bu ilkelerin fikir ve anlayış olarak, Milli Mücadele'nin başlangıcından itibaren ortaya çıktığını, başta Atatürk olmak üzere, yeni Türk Devleti'ni kuranların davranış, çaba ve kararlarıyla gerçekleştirildiğini söylemek yanlış değilse bile eksik bir anlatımdır. Zira Türkler ne Amerikalılar gibi yakın zamanda devlet kurmuş bir millettir, ne de devlet anlayışları batılılarınkine benzer özelliklere sahiptir. Türkler, başka milletlerde rastlanmayan bir şekilde bugüne kadar değişik bölgelerde, ayrı veya aynı anda birden çok devlet kurmuşlardır" (Kayıran & Metintaş, 2018, s. 4).

Türklerin bu özelliğine kanıt olarak değişik coğrafyalarda bulunan tarihi eserler örnek gösterilebilir. Bu eserler tek bir devlete ait olmamakla birlikte birden çok Türk devletinin değişik coğrafyalarda meydana getirmiş olduğu ortak eserlerdir. Biz buna ortak Türk medeniyeti de diyebiliriz ve binlerce yıllık tarihi muhteva etmektedir. Türkler tarihin değişik dönemlerinde farklı zamanlarda ve değişik bölgelerde devlet teşkilatı meydana getirmişlerdir. Asya Hun devletinden başlayıp, 21. Yüzyıla kadar süregelen tarihi devirler içerisinde Türkler hiçbir zaman devletsiz kalmamışlardır. Birçok coğrafyada yaşayıp, oraları ihya eden bir medeniyet vücuda getirmişlerdir.

Bunun sonucu olarak da tarih yazmak her dönem için ayrı ayrı ele almak durumunda kalınmıştır. Fakat yine de bütünsellikten taviz verilmemiştir. Konumuzla ilgili olduğu için İnkılap tarihi bu tarihsel silsilenin son halkasını oluşturmuştur. Bahsedilen konular, her ne kadar güncel olarak gözükse de sonuçta Türk tarihinin içeriğinden ayrı düşünülemez. Burada özellikle Atatürk, ders içeriğinin ana hatlarını oluşturan bir unsur olarak da önemli bir yerde bulunmaktadır. Çünkü her dönemde inkılap tarihi Atatürk'ten ayrı olarak düşünülmemiştir.

Atatürk ve onun yaşadığı dönemi anlamak onu anlamak için en önemli araçtır. Hatta o dönemde çağın gerektirdiği devlet yapıları ve özellikle de Türk devlet yapısı yakından incelenmelidir. Çünkü Türkler millet olarak tarihin hiçbir döneminde esaret altında yaşamamışlar, her zaman bağımsız olmayı tercih etmişlerdir. Bunu yaparken de devlet yöneticileri her zaman halkına güvenmiştir. Mesela Atatürk, Amasya Genelgesi'nde üst düzey devlet yöneticilerine yolladığı mesajda, "*Vatanı kurtaracak olan gücün yine milletin azim ve kararında geçtiğini*" vurgulamaktadır. Kısaca, O'nun düşünce yapısında Türk devlet ve geleneklerinin var olduğunu ortaya koymuş olduğu uygulamalarda görmek mümkündür (Kayıran & Metintaş, 2018, s. 4).

Ordu millet anlayışı Türk tarihi boyunca önemini korumuştur. Türkler hiçbir dönemde bağımsızlıklarından vazgeçmemişlerdir. Ülkelerini ve bağımsızlıkları tehdit altında hissettiklerinde kenetlenmeyi bilmişlerdir. Bunun farkında olan Avrupalı devletler, sürekli olarak Türkleri ve onların egemen olduğu toprakları sınırlandırma, diğer bir ifadeyle kendilerine tehdit olarak gördükleri için pasifize etme girişimlerinden geri durmamışlardır. Birinci dünya savaşından sonra Anadolu topraklarının işgal edilmesi bununla doğrudan alakalıdır. Ordusuz, silahsız ve savunmasız bir ülke bırakılmıştır. Fakat halk bu duruma tepkisiz kalmamıştır. Kuvay-ı Milliye hareketi bir halk hareketi olmakla birlikte, hiçbir resmi makam ve devlet desteği almadan sadece halkın desteğiyle kurulan milli bir harekettir. Bu hareket neticesinde, Türk halkından eli silah tutan herkes ülke savunmasına katkı sağlamak için büyük fedakarlıklar göstermiştir. Avrupalıların Türkleri tarihten silme projeleri büyük bir direnişle karşılaşmış ve Türkler tarihin her döneminde olduğu gibi bağımsızlarından vazgeçmeyeceklerini Kuvay-ı Milliye birlikleriyle bütün dünyaya ilan etmişlerdir. (Özkaya, 1992, s. 451-480)

Atatürk ve Tarih: Atatürk, tarihi ve tarihe olan ilgisini her dönem üst düzeyde tutmuştur. Türk milletine olan ilgisini de hiçbir dönemde saklamamış bir Türk

milliyetçisidir. Düşünceleri sadece söylemlerde kalmamış, fiili olarak da uygulamada kendini göstermiştir. Türk Tarih Kurumu'nu kurması da buna verilecek en etkili örneklerin başında gelmektedir (Günaltay, 1939, s. 273-274).

İlk mektep yıllarından başlayıp özellikle İdadi dönemlerinde yoğunlaşan bir tarih merakı Atatürk'ün en önemli özelliklerinden biridir. Öğretmenleri ve yakın arkadaşları tarafından bu merakı fark edilen ve ilgiyle izlenen bir öğrencilik hayatı yaşamıştır. Sadece Türk edebiyatçıları değil Fransız edebiyatçıları da takip etmiştir. Özellikle Fransızcaya yakından ilgi duymuştur. Hatta İstanbul'a geldiğinde harp okulu okurken özel Fransızca dersleri alarak Fransızcasını geliştirmiştir. Atatürk'ün öğrencilik yılları Osmanlı Devleti'nin dağılma dönemi ve savaş yıllarına denk gelmiştir. Bundan dolayı o dönemi yaşayan gençler genel olarak yoğun bir milliyetçilik duygusu yaşamışlardır. Atatürk de bu gençlerden birisi olduğu için milliyetçi bir tarih anlayışının temellerini o yıllarda atmaya başlamıştır. Bu anlayış ileride bir devletin kuruluşunun da temeli olacaktır (Unat, 1963, s. 601-624).

Atatürk bizzat tarih çalışmalarına önayak olmasıyla bilinmektedir. Atatürk Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti [TTTC]'nin kurulmasını teşvik etmiş, önemli tarihçileri her alanda desteklemiştir. Onun Tarihe verdiği önem Ankara'da 1921 yılında yapılan Maarif Kongresi'ndeki şu konuşmasından anlaşılabilir; "*Büyük tehlikeler karşısında uyanan ulusların ne ölçüde kararlı olduklarına tarih tanıklık etmektedir. Silahıyla olduğu gibi dimağıyla mücadele mecburiyetinde olan milletimizin, birincisinde gösterdiği kudreti ikincisinde de göstereceğine asla şüphe yoktur"* (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, 1959).

Atatürk'ün bu tutumu özellikle de savaşın en şiddetli olduğu dönemlerde Maarif kongresini düzenlemesi eğitime ve tarihe verdiği önemin ne kadar büyük olduğunu göstermektedir. Hatta Atatürk; *"Cahillikle savaşmak düşmanla savaşmaktan daha az önemli değildir"* diyerek de eğitimin ve tarih bilincinin ne kadar önemli olduğunu vurgulamıştır (Kapluhan, 2004). Tarih bir milletin hafızasıdır. Tarihçiler de bu hafızayı gelecek kuşaklara aktarma misyonunu yüklenmiştir. Bu aktarım ne kadar tutarlı olursa tarihi olaylar da o kadar doğru aktarılır. Atatürk'ün Türk Tarih Tetkik Cemiyeti'nin kuruluşuna öncülük etmesinin en önemli sebeplerinde birisi de Türk tarihinin tarafsız ve doğru bir şekilde değerlendirilmesidir. TTTC bu açıdan çok önemli bir amaç yüklenmiştir.

Bu açıdan yeni kurulan ulus devletin temellerinin eğitim ve tarihle birlikte sağlamlaştırılması en uygar ve güvenli yoldur. Bu yüzden Atatürk arkeolojik kazılara bile bizzat önderlik etmiştir. Çünkü Avrupa'nın Türk tarihine yönelik asılsız iddialarının olduğunun farkındadır. Bu asılsız iddialar; Türklerin barbar oldukları, tarihsel köklerinin olmadığı, istilacı bir millet oldukları yönündedir. Atatürk bu iddiaların karşılıksız ve temelsiz olduğunun farkındadır. Bu durumu şu cümlelerinden anlayabiliriz; "*Büyük devletler kuran atalarımız büyük ve geniş medeniyetlere de sahip olmuşlardır. Bunu aramak, tetkik etmek, Türklüğe ve dünyaya bildirmek bizler için bir borçtur*" (İnan, Mustafa Kemal Atatürk'ten Yazdıklarım, 1971, s. 111).

Türkleri ve onların tarihlerini görmezden gelme girişimleri diğer alanlar gibi tarih alanında da kendini göstermiştir. Binlerce yıllık tarihimizi köksüz bir tarih algısı yaratarak önemsizleştirmeye ve değersiz gösterme girişimleri karşısında Atatürk öncelikle TTTC'yi kurarak ve ardından tarihçileri destekleyerek göstermiştir. Bununla birlikte Türk Tarih Tezini de ortaya atmıştır. Bu tez dünyaya bir meydan okuma, bir başkaldırıştır. Türklerin bu topraklarda ne kadar eski olduğu ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Türklerin dünyanın en eski medeniyetlerinden biri olduğu bilimsel ve akademik yönlerden desteklenmiştir. Köklerinin Sümerlere ve Hititlere kadar uzandığı belirtilmiştir. Böylelikle Türkleri dünya tarihinde yok sayma girişimleri Atatürk önderliğinde bertaraf edilmiştir (Kocatürk, 1987, s. 503-507).

Atatürk'ün tarihi araştırmalarıyla ortaya çıkarmaya çalıştığı en önemli husus, Avrupa'nın Türkler aleyhinde ortaya koydukları tezlerin yanlışlığıdır. Bu durum için de şunu söylemektedir; "Tarih, bir milletin varlığını ve hakkını hiçbir zaman inkâr edemez. Bu itibarla vatanımız, milletimiz aleyhinde verilen hükümler er geç iflasa mahkûmdur" (Atatürk, 1981, s. 45).

Atatürk'ün belirttiği bu iflas yani Türk tarihini yok sayma girişimleri yukarıda belirttiğimiz gibi Türk tarih tezinin ortaya koyulmasıyla bir nebze olsun azalsa da tam olarak son bulmamıştır. Avrupalı devletler, savaşarak tarih sahnesinden silemedikleri Türkleri, tarih bilimini kullanarak yapmaya çalışmışlar ancak bu girişimleri de sonuçsuz kalmıştır. Çünkü bir ulus sadece savaşarak var olmaz, savaşarak bağımsızlığını korur, tarih bilimi sayesinde ise geçmişini gelecek kuşaklara aktararak kalıcılığını sağlamış olur.

Atatürk'ün hayatı boyunca tarih konusunda okuduğu kitapları bizzat notlar alarak gözden geçirmesi bu konudaki ciddiyetini göstermektedir. Bu kitaplar günümüzde Anıtkabir'deki kitaplıkta sergilenmektedir. Mu kıtası ve Güneş-Dil Teorisi için bizzat Tahsin Mayatepek'i görevlendirdiği de bilinmektedir. Bu görevlendirmeyle Kızılderili dillerini de inceleme fırsatı bulmuştur. Tüm bu birikimler sonucu, Türk Tarih Tezinin doğduğu şüphesizdir. Atatürk bir konuşmasında: " *Türk milleti, bin yıldan fazla bir zamandır bu topraklarda yaşama hakkına sahiptir*" demiştir (Kocatürk, 1984, s. 144). Bu konularda bilimsel adımlar atılması gerekliliğinin farkında olan Atatürk, TTTC'nin kurulmasında öncülük yapmıştır. Diğer inkılâplarda olduğu gibi bu inkılâbın da tarihi kökenleri vardır.

İnkılapların tutarlılığı tarihi kökenlerinin olmasına bağlıdır. Atatürk yapmış olduğu her inkılapta bu hassasiyeti dikkate almıştır. Sadece TTTC'yi kurmakla ve Türk Tarih Tez'ini ortaya atmakla kalmayıp bu alanda Türk tarihinin gelişmesi için birçok çalışma ortaya koymuştur.

Türk Tarih Tezi çalışmaları sonucu ortaya çıkan kurumlardan ilki Türk Derneği'dir. Bu kurumun asli amacı Türk milletinin geçmişinin nasıl meydana geldiğini aktarmaya çalışmaktır. Şehzade Yusuf İzzettin bu derneğin fahri başkanlığını yapmıştır. Yayın organı olarak "Türk Yurdu" adlı dergi çıkarılmış ve yazarları arasında zamanın önde gelen Türkçü yazarları Yusuf Akçura, Ziya Gökalp de yer almıştır (Lewis, 1993, s. 327).

Bu yazarlardan özellikle Ziya Gökalp, hem öğrencilik yıllarında hem de hayatının diğer alanlarında Atatürk'ü etkileyen en önemli yazarların başında gelmektedir. Çünkü bu yazarların odağı sürekli vatan ve bayrak olmuştur. Bağımsızlıktan hiçbir zaman ve hiçbir şartta ödün verilmemesi gerektiğini savunmuşlardır. Bu sayede vatanperver birçok genci yanlarına çekmeyi başarmışlardır. İmparatorluğun son dönemleri de sürekli toprak kayıplarının yaşandığı bir dönem olduğu için, bağımsızlık duygusu en fazla hissedilen duygu olmuştur. Bu duygu vatan sevgisini sürekli diri tutarak işgalci ve emperyalist devletlerin emellerine ulaşmalarının önünde bir set olmuştur.

Yine bu kurumun amacından bahsederken Afet İnan, tarihi bir yerde toplama ve yayma aracı olarak kurumsallaşmanın öneminden bahseder. Bunun ülke olarak bize katkısı ise, vatan, millet, bayrak gibi kavramları yeni kuşaklara öğretmektir. Ayrıca

Türkler hakkında ortaya atılan asılsız iddialara da doğru ve temelli bir şekilde yanıt vermektir" (İnan, 50. Yılda Tarihten Geleceğe, 1973, s. 18-23).

Kurumsallaşmanın nihai amacı, yeni nesillere Türklük bilincini aşılarken tutarlı olmayı sağlamaktır. Ayrıca Türk tarihi ve kimliğine yönelik saldırılar karşısında, Türk kimliğinin bir üst kimlik olduğu yönündeki iddiaları destelemektir. Türk Tarih Kurumu'nun kurulması ve buna öncülük eden tarihçiler bu durumun farkında oldukları için yapmış oldukları çalışmalarda Türk milleti ve vatanı kavramlarına ısrarla vurgu yapmışlardır. Afet İnan da yukarıda belirtildiği gibi bu fikrin yılmaz savunucularından biri olmuştur. Bu ısrarını Türk tarih kurumunun kuruluşunda ve ilerleyen süreçlerdeki tarihsel çalışmalarında tüm açıklığıyla görmek mümkündür. Fakat her ne kadar Türk milleti ve vatanı kavramlarının toplumda yerleşmemesi için de batılı toplumlar harekete geçmişlerdir. Kavramların içini boşaltarak yeni neslin bağımsızlık, vatan, bayrak, millet kavramlarından uzak olmaları hedeflenmiştir. Çünkü Türk milleti bağımsızlığına ve ülkesine düşkün olduğu için, herhangi bir zor durumda kenetlenmeyi başarabilmiştir. Bu kavramların içini boşaltmak, batılı devletlerin işini kolaylaştırmaktadır.

Bu iddiaların ciddiyetini E. Copeaux şöyle yorumlamaktadır; Türkler bütün dünyaya hükmedecek güce sahip iken, bir anda büyük toprak kayıpları yaşamışlardır. Toprak kayıpları büyük ölçekli olmuştur. Balkan Savaşları sonunda Avrupa'daki neredeyse topraklarının tamamını kaybedip Anadolu'ya çekilmişlerdir. Bu durumu fırsat bilen Türk düşmanları onları geldikleri ilk vatanları olan Orta Asya'ya göndermeyi bile dile getirmişlerdir (Copeaux, 2000, s. 15).

Yüzyıllardır süregelen Türk ilerleyişini durdurmayı başaramayan batılı devletler, her defasında bunu engellemek için çalışmışlardır. Fakat belli dönemler dışında başarılı olduklarını söylemek doğru olmaz. Buradaki amaç, daha önce değindiğimiz gibi hakimiyet alanlarını genişletmektir. Türkler var oldukça ve ilerlemeleri durdurulamadıkça kendi hakimiyet alanları daralacak ve bunun neticesinde, istedikleri yayılmacı politikalarını harekete geçiremeyeceklerdir. Türkler bütün bu olumsuzluklara ve karşı politikalara rağmen kendi devletlerini kurmayı başarmışlardır. Ve bu devleti yeni rejim olan cumhuriyet rejimiyle birlikte yeni nesillere benimsetmek için tarih müfredatından yararlanmayı ihmal etmemişlerdir. Her durumda tarihi benimsetme konusunda sıkıntılar yaşanmasının önüne geçilememiştir. Bu sıkıntıların başında yeni bir devler kurarken ve rejimi

benimsetmeye çalışırken eski rejim ile yeni rejim arasındaki çatışmaların yoğunlaşmasıdır. Bu fikirsel çatışmalar, yeni rejimin benimsetilmesini zorlaştırmıştır. Durumun bu ciddiyetini anlayamayan insanlar yeni rejimin refleksleri üzerinde yanlış fikirlere kapılabilecekleri gibi aynı zamanda tarih ile yeni bir hesaplaşma olarak veya yeni bir tarih anlayışının inşası şeklinde görebilirler. Fakat bu tarihsel hesaplaşma kısa sürmemiş ve uzun yıllar devam etmiştir (Demircioğlu, 1971, s. 453-455).

Bütün toplumlar kendi milletlerini ve tarihlerini sürekli ön planda tutmak isterler. Bu durum yadsınacak ve eleştirilecek bir durum olmamakla birlikte aksine milliyetçilik boyutundan bakıldığında kabul edilebilir bir hal alabilir. İçinde yaşadığımız topluma baktığımız zaman, çocukluk ve ilk gençlik dönemlerimizden itibaren okul yıllarımız da dahil olmak üzere, eğitim programları aracılığıyla şekillendirilmekteyiz. Dışarıdan bakıldığında zorla dikte ettirme, benimsetme olarak görülse de diğer bakış açısıyla tam aksine desteklenecek bir hal alabilmektedir. Çünkü toplumların şekillendirilmeye başlandığı en önemli yer ilk olarak aile ve devamında okullar olmaktadır. Okullar aslında bir devletin sigortası olarak görülmeli ve bu yönde yapılandırılmalıdır (Yediyıldız, 2004).

Kendi tarihini merkeze alma psikolojisi sadece Türk milletine ait bir durum değildir o dönem için: “Tüm 19. Yüzyıl boyunca Batı toplumlarında kendini tarihin merkezine koyduğu tezler mevcuttur” (Ortaylı, 1982, s. 70-80).

Ayrıca Avrupa’da tarih eğitimi milli kimlik kazanma üzerinde bir araç olarak zaten kullanılmaktaydı. Bunun için; “Avrupa’da tarih eğitiminin milli kimlik yaratmak için bir araç olarak kullanılması, imparatorluk ve feodal geleneklerin yerine milli bir kimlik oluşturmayı hedefleyen toplumlarda gerçekleşmekteydi” (Girardet, 2006).

Nitekim Orta Çağ düşünüldüğü zaman Avrupa’da milli bir kimlikten bahsetmek oldukça zordur. Girardet’in de belirttiği gibi imparatorluklar ve feodal yapılar, milli kimliğin oluşmasının önünde en büyük engeldir. Bunu aşmak hiç kolay olmamış, hatta yüzlerce yıl devam etmiştir. Milli kimliğin oluşması öncelikle özgür ve bağımsız bireylere bağımlıdır. Özgür ve bağımsız bireyler ise Orta Çağ Avrupa’sında ulaşılması zor bir düşünceden ibarettir. Bu durumu Fransız İhtilali değiştirmiştir. İhtilal sonunda bütün dünyaya özgürlük, adalet, bağımsızlık fikirleri yayılmaya

başlamış ve bunun neticesinde de imparatorluklar ve feodal beylikler ciddi anlamda sarsılmaya başlamıştır. İnsanlar özgür düşünmeye başlayınca, başkalarına bağımlı kalmanın ne kadar anlamsız olduğunu fark etmişlerdir. Bu süreç artık, milli bir kimlik yaratma yolunda hızla gelişme göstermiştir. Tarih eğitimi de milli bir kimlik yaratma yolunda araç olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Atatürk'ün tarih ilminin önemiyle ilgili gelişigüzel konuşmadığı aşikârdır. Bu konuda tarih bilimi üzerinde ki tartışmalara belki de açıklık kazandıracak bir mahiyette olan şu sözü de önemlidir; "Tarih yazmak tarih yapmak kadar mühimdir. Yazan yapana sadık kalmazsa değişmeyen hakikat insanlığı şaşırtacak mahiyet kazanır" (Kocatürk, Atatürk, 1987, s. 169).

Burada aklımıza şu soru gelebilir. Tarih yapmak mı yoksa tarih yazmak mı daha önemlidir? Bu soruya vereceğimiz cevap olaylara bakış açımızla doğrudan ilgili olmakla birlikte, aslında genel kabul gören bir cevap vermek hiç de zor değildir. Şöyle ki, tarih yazmak için öncelikle tarih yapmak gerekir. Olmayan bir şeyi varmış gibi yazmak en başta tarih bilimine aykırı bir durum teşkil etmektedir. Fakat bazı durumlar vardır ki, tarih yazan tarihçiler gerçeğin dışına çıkmakta bir beis görmezler. Hatta bunu yaparken kendilerini kahraman olarak bile görebilirler, çünkü ait olduğu milleti yüceltmek için bazen yapılan tarihe sadık kalmamak o tarihçiler için sorun oluşturmamaktadır.

Bu sebeple eserlerin yazımında titiz davranılmaya çalışılması ve TTK'nin kuruluş mantığını bu sözden anlayabiliriz. Birincil görev ise, tarihimizi dünya tarihleri içinde hak ettiği yerlere ulaştırmak olmalıdır (Güngör, 1999, s. 91-92).

Atatürk'ün diğer liderlerden farklı olarak tarihe aşırı ilgi duyması belki de onun politik başarılarında geçmiş ile mukayese edebilme ve bu şekilde geleceği okuyabilme yeteneğinin kaynağıdır.

Geleceği okuyabilmek için birçok tecrübeye sahip olmak gerekir. Bu durum tarihsel bir kişilik olarak Atatürk'te karşımıza çıkmaktadır. Atatürk'ün tarihe verdiği önem onun bizzat tarih yapmasından gelir. Bununla kalmayıp, tarih yazanların da tarih yapanlara sadık kalması için yoğun çaba sarf etmiştir. İlk adıyla Türk Tarih Tetkik Cemiyeti, şimdiki adıyla Türk Tarih Kurumu olan kurumun kuruluşuyla bizzat ilgilenmiştir. Tarihi kurumsallaştırmak için yoğun çaba sarf etmiştir. Kaynak ve araştırmaya önem vermiştir. Hatta kendisi de Nutuk adlı eserini ortaya koyarak,

yaşamış olduğu olayları kronolojik olarak anlatmıştır. Böylece yeni bir devlet kurulmasına giden yolda tarihe sadık kalınmasını sağlamıştır. Günümüzde bile Atatürk'ün bu eseri ilk kaynak olduğu için en çok başvurulan kaynakların başında gelmektedir. Bu kadar önemli olmasının en büyük nedeni, tarihi yazan kişinin bizzat tarihi yapan kişi olmasıdır.

Atatürk'ün İdealist Oluşu : Mustafa Kemal Atatürk sözleri, tutumu, yaptıkları ile ülkesinde hayali ve gayesi olan gerçek demokrasinin kurulması için elinden geleni yaptı. Ülkesini çağdaş uygarlık düzeyine eriştirmek, vatanın bakir kıymetlerini değerlendirmek, hürriyet ve istiklali için kendileriyle dövüştüğü dünkü düşmanlarla barış içinde yaşanacak bir dayanışma kurdu (Kutay, 1998, s. 88-91).

Bu dayanışma örneğinin temelinde, Atatürk'ün idealist olmasının etkisi büyüktür. Çünkü idealist olmak demek bir hedefe kilitlenmek bu uğurda bütün özveriyi göstermektir. Bu anlayış çerçevesinde baktığımız zaman, yeni kurulan bir ülkeyi çağdaş uygarlık düzeyine çıkarmak ve bu uğurda birçok yenilik yapmak liderin ne kadar idealist olduğunu göstermektedir. Atatürk'ün geçmiş yıllarda ortaya koyduğu davranışları incelediğimiz zaman, kafasında sürekli değişim ve yenilik olduğunu görebiliriz. Bu yenilik ve değişim aracı ülke için dinamizm kazandırmıştır ve bu yakalanan ivme yeni kurulan bir ülkenin hızlı bir şekilde kalkınmasını sağlamıştır.

Mustafa Kemal Atatürk uygulanacak olan ulusal eğitim programının nasıl ve ne şekilde olması gerektiğini şöyle ifade etmiştir: "Evlatlarımızı o suretle eğitmeliyiz ki onlara o suretle ilim irfan vermeliyiz ki ticaret, tarım ve sanat âleminde ve bütün bunların faaliyet alanlarında yararlı olsunlar, etkili olsunlar, faal olsunlar, pratik bir organ olsunlar. Bundan dolayı ulusal eğitim programımız gerek ilköğretimde gerek orta öğretimde verilecek bütün şeyler bu görüşe göre olmalıdır" (Olcaytu, 2001, s. 99).

Ulusal eğitim programının bir bütün olarak ele alınması konusunda Atatürk'ün önemli katkıları olmuştur. Ticaretten tarıma, tarımdan sanata bütün alanlarda öğrencilerin gelişmesini temele alan bir program gelişimi üzerinde durmuştur. O da bilmektedir ki eğitim tek yönlü düşünülemez. Tek yönlü olarak ele alındığında sadece öğretim olmaktan öteye geçemez. Yapılmak istenen ise, öğrencilerin bütün yönleriyle gelişim göstermesidir. Bunun için ulusal eğitim planlaması yapılırken,

öğrencileri her yönden geliştirecek ve bütün yönleriyle hayata hazırlayacak programlar tercih edilmelidir. İlköğretimden ortaöğretime kadar bütün kademelerde, öğrenci temelli tercih edilmeli ve bu müfredat aracılığıyla desteklenmelidir. Atatürk'ün tarih öğretimi anlayışından da bildiğimiz üzere, okullar öğrencilerin algılarının en açık olduğu kurumlardır. Bu yüzdendir ki, vatan ve millet bilincinin en etkili verildiği yerlerin başında okullar gelmektedir.

Atatürk, yeni bir devlet kurma ve bu süreçte devlet adamlığı yönüyle de ortaya çıkmıştır. Bu aşamada kişisel özelliklerinden bahsedilebilir. Çünkü o, yaşamı boyunca birçok mücadelenin içinde yer almış ve çok zorluklar çekmiştir. Bu zorluklar onun mücadele azmini artırmıştır. Hatta Yakup Kadri, Tercüman gazetesine vermiş olduğu bir röportajında; Atatürk'ün gizli kalan bu yönünün vurgulanması gerektiğini savunur. Onun çekmiş olduğu sıkıntılar bütün açıklığıyla ortaya konulmalı, tarih dersleri aracılığıyla gençlere aktarılmalıdır. Gençler onun bu yönünü bildikleri zaman hayatta karşılaştıkları zorluklarda onun gibi mücadele etmeyi öğrenecekler ve başarılı olma yolunda kendilerinde güç bulacaklardır (Soyak, 1973, s. 98).

Bu özellikler dikkate alındığında Atatürk, yılmaz bir iradeye ve sarsılmaz bir ideale sahiptir. Birçok olumsuzlukla karşılaştığı durumlarda bile yılgınlık göstermeden çabalamaktan vazgeçmemiştir. Her defasında işler istediği gibi gitmemiştir. Çoğu kez sesini duyan olmamış, kapılar yüzüne kapanmış fakat o, ısrarcı olmaktan vazgeçmemiştir. Bu ısrarcılığı neticesinde, başı sürekli belaya girmiştir. Cezalar almıştır, sürgünler yemiştir. Fakat bu olumsuz durumlar, onu yolundan ayırmamıştır. Fakat çekmiş olduğu sıkıntılar, yeni nesiller tarafından tam anlamıyla bilinmemektedir. Bu sıkıntıların bilinmesinin ne gibi faydası olabilir? Şöyle ki, gençler ideallerinin peşinden gitmek için kendilerinde bu gücü bulabilirler. Atatürk'ün çekmiş olduğu sıkıntılar ve olumsuzluklar gençlere tecrübe olarak yol gösterebilir. Bazı durumlar, yaşanmadan önce tecrübe etmiş kişiler aracılığıyla deneyimlenebilir. Ülke kurucusu olarak Atatürk de halka mal olmuş bir lider olduğu için, yaşadığı bütün bu durumlar ile halkın dikkatini çekmeyi başarmıştır. Bütün bu sıkıntılara rağmen, iyi bir asker olmaktan da geri durmamıştır. Askerlik mesleği onun için çok kıymetlidir (Kocatürk, Atatürk, 1987).

Mustafa Kemal'e göre askerlik bir sanattır. Bunu da en yakın arkadaşı olan Salih Bey'e Trablusgarp cephesinden yazdığı mektuptan anlayabiliriz (Bozok, 2001, s. 40).

Atatürk'ün sanattan bahsettiği askerlik, askerliğin bütün alanlarına hakim olmaktan geçmektedir. Bu da askeri literatürü çok iyi bilmekten geçer.

Türkler için askerlik bir sanattır. Çünkü Orta Asya bozkırlarında dünyanın çeşitli yerlerine dağılan Türkler, savaşçı özelliklerini gittikleri yerlere götürmüşlerdir. Bu özelliği kazanmalarında, yaşadıkları çetin coğrafya ve güçlü düşmanlarla komşuluk etmeleri önemli bir etken olmuştur. Türk çocukları, erken yaşlardan itibaren at binme, silah kuşanma, ok atma gibi temek savaşçılık becerilerini geliştirmişlerdir. Bu özellik nesiller boyu devam etmiştir. İlkokul yıllarında Atatürk'ün de hayalinde sürekli bir asker olma arzusu vardır. Bu arzusu o kadar güçlüdür ki, annesi askerliğe karşı olmasına rağmen bu isteğinden vazgeçmemiştir. Askeri okulu kazanıp, iyi bir komutan olma yolunda ilk adımını atmıştır. Askerliği bir meslekten ziyade, zevkle yaptığı bir tutku olarak görmüştür (Kalelioğlu, 2021, s. 264-289).

Atatürk, her konuda olduğu gibi askeri konularda da çok yerinde değerlendirmeler yapmasıyla ön plana çıkmıştır. Bu durumu Fransa'da gerçekleştirilen Picardie manevralarında görebiliriz. Atatürk yanında bulunan arkadaşlarıyla bir sonraki gün hakkında çıkarımlarda bulunur ve ertesi gün yapılacak hareketleri ve manevraları söylerdi. Bazen yapılan manevraların yanlışlığını iddia ederdi ve her defasında da haklı çıkardı (Atay, 1998, s. 62).

İyi bir asker ve komutan olduğunu her şartta ve koşulda belli eden Mustafa Kemal, Picardie Manevralarında[1] da bu özelliği ile öne çıkmıştır. Daha o yıllarda yapmış olduğu tahminlerle, ortaya koyduğu stratejilerle askeri literatüre ne kadar hakim olduğunu göstermiştir. Bu özelliğini katılmış olduğu birçok cephede ve savaşta bizzat gösterme fırsatı bulmuştur.

Atatürk'ün hakkını düşmanları bile teslim etmiştir. Genellikle Türkler aleyhinde kitaplar yazmasıyla bilinen Armstrong bile Atatürk'ün iyi bir asker olduğunu ve isabetli kararlar verdiğini belirtmiştir (Courtenay, 1997, s. 22).

Atatürk'ün askeri yeteneğini ona muhalif olanlar da takdir etmiştir. Teorik bakımdan sahip olduğu askeri teknik ve stratejileri uygulama alanı bulmuştur. Bunun sonuncunda tarihte iz bırakacak başarılara imza atmıştır. Bu yönüyle herkesin

1 Picardie Manevraları, 12-18 Eylül 1910'de Fransa'nın Picardie bölgesinde yapılan bir tatbikattır. I. Dünya Savaşı'nda Britanyalı ve Fransız ordularına başkomutanlık yapan Mareşal Foch komutasında yapılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu bu manevralara Binbaşı Selahaddin Bey ve Kolağası Mustafa Kemal'i gözlemci olarak göndermişti.

takdirini kazanmıştır. Bazı durumlar vardır ki, ne yapılırsa yapılsın ortadaki başarı görmezden gelinemez. Atatürk de böyle başarılara imza atan, nadir askeri dehaya sahip komutanlardandır.

Askeri başarılar kazanmak, sadece bunlar tek başına yeterli değildi. Bununla ilgili olarak Bernard Lewis: "Onun gerçek büyüklüğü, bizatihi büyük bir lider olmasına rağmen bu başarılarda yatmaz. Onun gerçek büyüklüğü daha çok, elindekiyle yetinmeyip daha büyük başarılar peşinde koşmasında yatar." 1923'te onun zaferi sırasında bir askerî kumandanı daha çok şan ve şeref aramaya veya milliyetçi bir lideri yeni ihtiraslar uyandırmaya teşvik edebilecek birçok fırsatlar vardı. O bunların hepsini reddetti ve kahramanlar arasında istisna olarak görülen bir gerçekçilik, kendini tutma ve ılımlılıkla bu çeşit maceralara atılmama konularına karşı halkını uyardı. Bundan sonraki ödevi yurt içinde idi. Çünkü askerî, malî ve siyasî bütün istilacılar gittiği zaman zaten geri olan ve şimdi savaş ve iç savaş yıllarıyla daha da zayıflamış bulunan ülkenin yeniden kuruluş sorunu duruyordu (Lewis, 1993, s. 290).

Bu sorunla başa çıkmaya halkının desteğiyle karar verdi. Çünkü bir ülkenin yeniden ayağa kaldırılması gerekmektedir. Bu durumu askeri dehasıyla birleştirerek ve halkının da desteğini arkasına alarak yapmaya karar verdi.

Atatürk'ün vatan sevgisi daha çocukluk yıllarına kadar inmektedir. Mensubu olduğu devlet zor durumlardan geçmekte iken bu duruma kayıtsız kalamamış ve Türk-Yunan savaşına gönüllü olarak katılmak istemiştir. Daha sonraları bu durumu, hayatının en heyecanlı günleri olarak vurgulamıştır (Bayur, 1997, s. 343).

Vatan sevgisi ve askerlik tutkusu, çocukluk yıllarından gelmektedir. Gençlik yıllarında vatan-millet konularına kayıtsız kalamamış, ülkenin içinde bulunduğu durumdan kurtulması için çareler aramıştır. Ayrıca Türk-Yunan savaşına katılmak istemesi de düşüncelerini uygulamaya koymak istediğinin bir göstergesidir.

Bir başka örnek de, Sakarya Meydan Muharebesi'ni yönetirken kaburga kemikleri kırık olmasına rağmen cepheden ayrılmamış ve savaşın sonuna kadar ordularının başında durmuştur (İnönü, 1969, s. 1-19).

Ortaya koymuş olduğu bu fedakarlık örneği, onun ülkesi ve bağımsızlığı için canını hiçe saydığını göstermektedir. Kaburgası kırık halde, ordusunun başından ayrılmamış ve ordusunu komutansız bırakmamıştır. O da bilmektedir ki, ordu başsız

kalırsa dağılır ve başarı sağlanamaz. Bunun bilincinde olan Mustafa Kemal, sakat bir şekilde günlerce orduya komuta ederek, iyi bir vatansever ve aynı zamanda iyi bir komutan olduğunu bir kez daha ispatlamıştır.

Ülke savunması için zaruri olmadıkça savaşı gerekli bulmayan Atatürk, topraklarına göz dikildiğinde ise düşmana karşı askeri dehasını konuşturmaktan geri durmamıştır. Fakat savaş yaparken hiçbir şekilde de insani yönünden vazgeçmemiştir. Bunun birçok örneği mevcuttur.

Atatürk'ün Çanakkale Savaşı'ndan sonra, ülkemizi işgal etmeye gelen Anzak askerlerinin ailelerine göndermiş olduğu mesaj da ibret vericidir. Hiçbir şekilde kin beslemeyip, bizim topraklarımızda ölen düşman askerlini artık evladımız olarak görmekteyiz diyerek, bütün dünyaya adeta insanlık dersi vermiştir (Çağatay, 1983, s. 929-933).

Atatürk çok iyi bir asker ve savaşçı olmasının yanında her zaman barıştan yana olmuştur. Tarihe geçen barış sözüyle de bunu perçinlemiştir. Hatta savaş söylemleriyle o dönem dünya savaşına giden süreci hızlandıran Hitler ve Mussolini'ye karşı da mesafeli durmuş ve onların söylemlerinden hoşnut olmadığını açıkça göstermiştir. Hem komşularıyla hem de dünyadaki diğer ülkelerle barışı korumak için elinden gelen bütün çabayı göstermiştir. Zorunlu olmadıkça savaşın her defasında karşısında olmuştur (Bozdağ, 2001, s. 40-41).

Savaşı hiçbir şekilde silah olarak kullanmamış, buna gerek duymamıştır. Her zaman barıştan yana olmuş ve barışın korunması için elinden gelen her şeyi yapmıştır. Ülkesine saldıran düşmanları bertaraf ettikten sonra, derhal barışın tarafına geçmiştir. Kin güden bir politika anlayışı içinde hiçbir dönemde olmamıştır. Onun bu tutumu dünyaya örnek olmuştur (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, 1997).

İyi bir asker olmak demek, sürekli savaşmak ve girmiş olduğun bütün savaşları kazanmak demek değildir. Bu teknik açıdan bakıldığında doğru olabilir. Fakat savaşırken bile insani boyuttan yoksun olmamak gerekir. Atatürk iyi bir savaşçıdır fakat barışın olacağı yerde hiçbir surette savaşı tercih etmez. Barış yaparken de ulusunun haklarını sonuna kadar savunur, bağımsızlığından kesinlikle taviz vermez. Barışı sonuna kadar zorlar, savaşı her zaman başvurulacak son çare olarak görür.

Atatürk'ün Etkilendiği Tarihi Kişilikler: Atatürk, çocukluk ve ilk gençlik yıllarından itibaren okumaya önem veren biriydi. Bu okuma, araştırma arzusu

özellikle idadi yıllarında gün yüzüne çıktı ve bu uğurda birçok yazarı inceleme fırsatı buldu. Özellikle dönemin genel durum ve şartları dikkate alındığında Fransız yazarlardan daha fazla etkilenmiştir. Çünkü Fransız İhtilali bütün dünyayı etkilemiştir. Özgürlük, adalet, eşitlik, bağımsızlık gibi kavramlar yayılmaya başlamış ve o dönemki gençlik arasında büyük bir taraftar kitlesi kazanmıştır.

Atatürk, Fransız düşünürlerden çok etkilenmiştir. Hatta onların düşüncelerini benimsemiştir. Onu etkileyen Fransız düşünürlerin en önemlisi Jean-Jacques Rousseau'dur. Onun özgürlükçü ve bağımsızlık yanlısı düşünceleri ve cumhuriyet yanlısı olması Atatürk için çok önemliydi. Hatta Jean-Jacques Rousseau'nun *Toplum Sözleşmesi* kitabını çok dikkatli bir şekilde okuyup incelemiştir. Hatta günümüzde TBMM'de bulunan egemenliğin millete ait olduğunu belirten sözün de temeli buraya dayanmaktadır (Dönmez, 1998, s. 47-57).

İlim ve akıl Atatürk'ün vazgeçilmez kavramlarıdır. Çünkü bu kavramları gerçek bir yol gösterici olarak görmektedir. Çünkü ilim ve akıl gerçeklere dayanır. Bu düşüncelerini uygulama alanı bulmuş olması, düşüncelerini hayata geçirmesini kolaylaştırmıştır.

Atatürk sadece yabancı yazarlardan etkilenmemiştir. Aynı zamanda Türk yazar ve şairlerin düşüncelerini de benimsemiştir. Mesela Namık Kemal'in Özgürlükçü düşüncelerini örnek almıştır. Ziya Gökalp, Tevfik Fikret ve Mehmet Emin Yurdakul da örnek aldığı diğer düşünürlerin başında gelmektedir (Dönmez, 1998, s. 60-71).

Gittiği Okullar: Osmanlı Devleti'nin eğitim sistemine bakıldığı zaman, tam bir eğitim birliğinden bahsetmek mümkün değildir. Çeşitli türlerden eğitim- öğretim faaliyetlerini sürdüren birçok kurum varlığını korumuştur. Avrupa'yı ve batılı tarzda eğitim anlayışına geçme çalışmaları yapılmış fakat tam olarak halkta karşılığını bulamamıştır. Yine de batı tarzda eğitim veren eğitim kurumları açılmıştır. Çocuğunun batı tarzı eğitim almasını isteyen aileler, bu okulları tercih etmiştir.

Atatürk, okul yaşına gelince annesi ve babası farklı okullara gitmesini istedikleri için fikir ayrılığına düşmüşlerdir. Annesi, Mahalle Mektebine babası ise daha çağdaş ve batı tarzı eğitim verdiğini düşündüğü Şemsi Efendi Okulu'na gitmesini ister. Bu çekişmeler arasında ilk gittiği okul annesinin istediği okul olur, daha sonra da babasının istediği okula devam eder (Bayur, 1997, s. 8).

Eğitim sisteminin çeşitli olması Mustafa Kemal'in ailesi arasında görüş farklılıkları ortaya çıkarmıştır. Annesi geleneksel bir okula, babası ise daha modern batılı eğitimin verildiği bir okula gitmesinin taraftarıdır. Sonuçta orta yol bulunmuş ve ilk olarak Mahalle mektebine, sonra ise Şemsi Efendi okuluna gönderilmiştir.

Ali Rıza Bey'in ölümünün ardından, Zübeyde Hanımın çocuklarını da alarak kardeşinin Langaza'daki[2] evine gitmesi, Atatürk'ün eğitim hayatını etkilemiştir. Çünkü okula belli bir süre gidememiştir. Annesi çeşitli çareler arasa da, bu durumu oğluna kabul ettirememiştir. En sonunda Zübeyde Hanım çareyi oğlunu Selanik'e göndermekte bulmuştur. Babasının ölümü onları etkilemiş olsa da, Zübeyde Hanım bir şekilde Mustafa Kemal'in okuldan geri kalmasını istemiyordu (Güler & Akgül, 1999, s. 197).

Dayısının[3] evindeki çiftlik hayatı çok uzun sürmeyen Atatürk, Selanik'e geldiğinde Mülkiye Rüştiyesi'nde yarım kalan eğitim hayatına devam etmiştir. Bu okulda başından talihsiz bir olay geçti. Müdür muavini tarafından, sınıfının düzenini bozduğu için şiddete maruz kalmıştır. Atatürk bu olayı gurur meselesi haline getirerek kendini okuldan aldırmıştır (Güler & Akgül, 1999, s. 198).

Rüştiye yıllarında bile, Atatürk haksızlık karşısında boyun eğmeyerek, daha o zamanlardan dik duruşuyla dikkatleri üzerine çekmiştir. Bu olay neticesinde rüştiyeden alınmıştır. Eğitim hayatı bir kez daha kesintiye uğramıştır. Fakat Atatürk'ün aklından okumak hiçbir zaman çıkmamış ve hayallerinin peşinden koşmak istemiştir.

Asker olmak için annesini bile karşısına almayı göze almıştır. Ondan habersiz, sınavlara girip başarılı olması bu mesleği ne kadar çok istediğinin bir göstergesidir. Çünkü askerlik onun çocukluk hayalidir. Bu hayal peşinden koşmak onun için vazgeçilmez bir ideal olmuştur. Askeri Rüştiye'ye başlayarak hayallerine giden yolda çok önemli bir adım atmıştır. Annesi askerliğe çok sıcak bakmamakla birlikte, oğlunun bu arzusunu iyi bildiğinden, onu üzmemek ve engel olmamak için bu duruma istemeyerek de olsa sessiz kalmıştır.

---

[2] Langaza (Yunanca: Λαγκαδάς Lagkadas, Yunanistan'ın Selanik şehrine bağlı bir yerleşim yeridir. Nüfusu 16,836'dır (2001). Mustafa Kemal Atatürk'ün annesi Zübeyde Hanım'ın doğduğu yerdir. Atatürk'ün de, dayısının buradaki Rapla çiftliğinde büyüdüğü bilinir.

[3] Selanik yakınlarındaki Langaza'da bulunan Rapla Çiftliği'nde subaşılık yapan Zübeyde Hanımın kardeşi Hüseyin Efendi

Atatürk, Askeri Rüştiye'ye devam ederken orada bütün hocalarının dikkatini çekmeyi başardı. Hocalarının büyük çoğunluğunu subaylar oluşturuyordu. Özellikle matematik dersine karşı ilgisi üst düzeydeydi. Bu ilgisi matematik öğretmeni tarafından fark edildi. Hatta tarihe geçecek Kemal ismi de bu okulda matematik öğretmeni tarafından kendisine ikinci isim olarak verilmiştir. Ve nihayet 1895 yılı sonlarında Askeri Rüştiye'den dereceyle mezun olmuştur (Güler & Akgül, 1999, s. 203).

Başarılı bir öğrenci olduğunu notlarıyla kanıtlamıştır. Okulda öğretmenlerinin ve komutanlarının dikkatini çekmeyi başarmıştır. Bütün dünyan bileceği ve kullanacağı "Kemal" ismini de bu okulda matematik öğretmeni vermiştir. Böylece tarih sahnesinde "Mustafa Kemal" olarak anılacaktır. Hatta ilerleyen yıllarda, öncülük ettiği mücadele "Kemalizm" adıyla tarihe geçecektir.

İdadi'ye kısa sürede uyum sağlayan Atatürk, askeri rüştiyede olduğu gibi burada da kendini ispatlamıştır. Özellikle gittiği okullarda her zaman matematik başarısıyla dikkatleri üzerine çekmiştir. Fakat anılarında da bahsettiği üzere, Fransızca konusunda pek mahir olmadığını belirtmiştir. İstanbul yılları zamanında bu eksikliğini telafi etmiş ve Fransız eserleri orijinal dilinden okuyacak seviyeye gelmiştir.

Manastır Askeri İdadisi'nde (1896-1899), sınıf arkadaşları arasında Ömer Naci de vardır. Ömer Naci çevresinde edebiyatçı kişiliği ve etkili hitabet yeteneğiyle tanınmıştır. Fakat bu özelliklerin Atatürk'te görülmesinden korkan öğretmeni O'na edebiyatla uğraşmaktan uzak durmasını söyler. Öğretmenini dinlemiş gözüken Atatürk içinde edebiyat merakı hiçbir zaman yok olmamıştır (Bayur, 1997, s. 9).

Bu merakını, arkadaşlarıyla yapmış olduğu toplantı ve sohbetlerde yapmış olduğu güzel ve etkili konuşmalarla canlı tutmuştur. İyi bir asker olduğu kadar çok iyi de bir hatiptir. İdadi yıllarında askerlikten uzaklaşacağı için, öğretmeninin tavsiyelerini dinlemiştir.

Ömer Naci, bu tutum ve davranışlarıyla Mustafa Kemal'in fikri yönden gelişmesine katkı sağlayacaktır. Namık Kemal ve Mehmet Emin Yurdakul gibi Türkçü şairlerle tanışmasında katkısı büyüktür. Bu hareketiyle bağımsızlık ve özgürlük düşüncelerinin pekişmesini sağlamıştır. Mustafa Kemal'in vatan sevgisi büyük şairlerin düşünceleriyle harmanlanarak, daha da güçlü bir hal almıştır. İdadi

yılları bu bakımdan incelendiği zaman, fikri yönden Mustafa Kemal'in gelişimine çok büyük katkılar sağlamıştır. Ömer Naci'nin rolü de bu durumun oluşmasında çok büyüktür.

Mustafa Kemal'in etkilendiği düşünürlerden birisi de Mehmet Emin Yurdakul'dur. Askeri lise okurken onun şiirlerinden oldukça feyz aldığını her fırsatta dile getirmektedir. Hatta onun şiirlerini okuyarak milliyetçi duygularının pekiştiğini söylemiştir (Güler & Akgül, 1999, s. 208).

İdadi yıllarına ait çok belge bulunmamakla birlikte, okulu sınıf üçüncüsü olarak bitirdiği bilinmektedir (Güler & Akgül, 1999, s. 209).

Mustafa Kemal, İdadiyi başarılı olarak bitirdikten sonra tatil yapmak için Selanik'e gider. Daha sonra deniz yoluyla harp okuluna devam etmek için İstanbul'a gelir (Güler & Akgül, 1999, s. 209).

Böylelikle idadi yıllarından sonra, yine bir askeri okulla eğitim hayatına devam edecektir. Bu eğitim kurumu, İstanbul'dadır. Yıllarca Makedonya'da yaşayan, çocukluk ve gençlik yıllarını orada geçiren Mustafa Kemal, yeni hayatına İstanbul'da devam edecektir. İstanbul, payitaht olması bakımından çok önemlidir. Yıllardan beri koskoca imparatorluk buradan yönetilmektedir. Burada bulunmak, ona değişik bir sorumluluk yüklemiştir. Harp Okulu yılları, Mustafa Kemal'in hayatında önemli bir yer tutacak ve onu hayata hazırlayacaktır.

Harp okulunun ilk yılında çok az ders çalışan ve eğlencelere dalan Mustafa Kemal, sonraki yıllarda var gücüyle derslerine sarılır; böyle yapmasaydı kurmay (Erkan'ı Harp) olamayacak ve mesleğinde pek ilerleyemeyecekti. Nihayetinde Mustafa Kemal kurmaylık sınavında başarılı olmuş ve sonuçlar açıklanmadan başarılı olacağından emin tavırlar sergilemiş, başarısızlık karşısında askerlik eğitimini bırakacağını açıklamıştır (Bayur, 1997, s. 10).

Başarısızlığa hiçbir şekilde tahammül edemezdi. Kurmaylık sınavını kazanamasaydı, askerlik eğitimi bırakacağını söylemesi bu durumu açıklamaktadır. Herkes komutan olabilir, ancak ordunun daha üst kademelerine çıkmak ve emir komuta zincirine dahil olmak sadece kurmay olmakla mümkündür. Bunun bilincinde olana Mustafa Kemal, kurmay olmayı çok istemiş ve kurmaylık sınavında başarılı olmuştur. Kafasına koyduğunu yapan bir kişi olduğunu böylelikle bir kez daha göstermiştir.

Mustafa Kemal, hayatının her alanında olduğu gibi harp okul yıllarında da teşkilatçılık özelliğiyle ön plana çıkmıştır. Bu özelliğini etkili bir şekilde kullanmıştır.

Bu doğrultuda Harp Okulu'nda ileride kader birliği yapabileceği arkadaşlarıyla örgüt diye nitelendirilebilecek bir grup oluşturarak fikir alışverişinde bulunmuştur. Namık Kemal, Abdülhak Hamit gibi vatan ve hürriyet yanlısı yazarların, şairlerin fikirlerini özümsemiştir. Hatta düşüncelerini binleri aşan Harp Okulu öğrencilerine aşılamak için, sınıfta el yazısıyla bir dergi çıkarmaya karar vermiş olduğunu, bu işi dönem arkadaşları, Ömer Naci, İsmail Hakkı ve birkaç arkadaşıyla ilk üç sayı başardıklarını yine Mustafa Kemal'in dönem arkadaşı Ali Fuat Cebesoy'un hatıralarından anlaşılmaktadır (Cebesoy, 1999, s. 140).

Dergi çıkarma işi, o dönem şartları düşünüldüğünde zor denebilecek bir işti. Bir de bunu harp okulda yapmak, şartları iyice zorlamayı gerektiriyordu. Fakat Mustafa Kemal ve arkadaşları bunun da altından kalkmayı başarmışlardır. Dergi çıkarmaktaki amaçları, sayıları binleri bulan harp okulu öğrencilerine vatan, millet sevgisini aşılamaktır. Bunu yaparken vatan ve hürriyet yanlısı şairlerin fikirlerinden yararlanmışlardır. Mustafa Kemal 1902'de 459 öğrencili sınıfın sekizincisi olarak Harp Okulunu bitirdi. Mustafa Kemal 1904 Aralık ayında Harp Akademisini kurmay yüzbaşı rütbesiyle beşinci sırada bitirdi (Cebesoy, 1999, s. 154-173).

Böylelikle Mustafa Kemal'in öğrencilik hayatı ve gittiği okulları sıralamış olduk. Mahalle mektebinde başladığı öğrencilik hayatını, harp akademisinden kurmay yüzbaşı olarak noktalamıştır. Uzun bir öğrenim hayatı süren Mustafa Kemal, artık ülke için donanımlı bir komutan olarak verilecek bütün görevlere hazırdır. Ülkenin durumu göz önünde bulundurulduğunda, birçok cephede yapılan savaşlar, kaybedilen topraklar, bozulan ekonomi yönetimdeki zafiyeti ortaya koymaktadır.

Devletin gidişatının iyi olmadığını düşünen Atatürk, öğrencilik yıllarında içinde biriken fakat uygulama alanı bulamadığı hürriyet ve adalet kavramlarını uygulamak için bir an önce harekete geçilmesi gerektiğini düşünmekteydi. Nitekim kurmay yüzbaşı olarak hemen göreve atılmış, üzerine yüklenen sorumluluğun da bilincinde olarak canla başla çalışmıştır.

Atatürk'ün Yaşadığı Şehirler: Mustafa Kemal, imparatorluk sınırları içerinde yer alan Selanik'te doğmuştur. Burası bir liman kenti olması münasebetiyle diğer

şehirlerden farklı özelliklere sahiptir. Ayrıca demir yolu bağlantısı ile diğer şehirlerle daha kolay ulaşım olanaklarına sahip olmuştur. Bu özellikler bir bütün olarak değerlendirildiğinde, diğer kentlere oranla daha gelişmiş bir şehir karşımıza çıkmaktadır. Günlük gazetelerin ulaştığı bir yerdir. Bu bakımdan kültürel olarak gelişmiş bir şehirdir. Ayrıca kozmopolit[4] bir özelliğe sahiptir. Birden çok millet yıllardır bir arada yaşamaktadırlar. Birbirlerinin yaşayış tarzlarına hiçbir şekilde müdahale etmemişler, saygı göstermişlerdir. Zaten Osmanlı Devleti'nin genel siyaseti düşünüldüğünde, kendinden olmayan diğer milletlere hoşgörülü davranmışlardır. Mustafa Kemal böyle bir ortamda doğup büyümüştür. Bu özelikler onun kişiliğinin oluşmasında etkili olmuştur.

Selanik'ten sonra yaşadığı diğer önemli şehir Manastır olmuştur. Bu şehirde yaşamasının sebebi ise, öğrenciliktir. Bu şehir de tıpkı Selanik gibi, imparatorluğun önemli şehirlerdendir. Öğrencilik yılları boyunca, burada kalmıştır. Gençlik yılları burada şekillenmiştir (Soyak, 1973)

İdadiyi bitirdikten sonra, Harp okulu ve Harp akademisini okumak için İstanbul'a gelmiştir. İstanbul payitaht olması bakımından son derece önemlidir. Mustafa Kemal, İstanbul'da uzun yıllar bulunmuştur. Bu şehir onun hayatında son derece önemlidir. Çünkü devleti ve devletin işleyişini daha yakından görme olanağı bulmuştur. Hatta üst düzey birçok devlet adamıyla ve saray eşrafıyla yakın münasebetleri olmuştur. Burada yaşarken de dikkatleri üzerine çekmeyi başarmıştır.

İstanbul'dan sonra, ilk görev yeri olan Şam'a atanmıştır. Daha sonra, tekrar İstanbul'a çağrılmıştır. Bir dönem Sofya'ya askeri ateşe olarak görevlendirilmiştir. Bu görev onun için Avrupa'yı yakından tanıma imkanı sağlamıştır. Yabancı elçiler ve askeri temsilciler ile sürekli etkileşim halinde olmuş ve istişarelerde bulunmuştur. Hatta bir balo esnasında İstanbul'dan getirtmiş olduğu yeniçeri kıyafetini giyerek, bütün gece dikkatleri üzerinde toplamayı başarmıştır. Bu hareketiyle, aslında Türk kültürünün ne kadar zengin olduğunu bütün dünyaya göstermek istemiştir ve başarılı da olmuştur (Bayur, 1997)

Mustafa Kemal, yaşadığı ve gittiği şehirlerde sürekli kendini geliştirme olanağı bulmuş, bu durumları fırsata çevirmiştir. Değişik milletlerle ve değişik kültürlerle bir

[4] 5 yüzyıl boyunca Osmanlı egemenliğindeki Selanik çokuluslu bir kentti. Kentte nüfusun büyük çoğunluğunu oluşturan üç ana etnik gruptan başka (Yunanlar, Türkler ve Museviler) Arnavutlar, Müslümanlaştırılmış Museviler, Vlahlar, Slavlar ve çeşitli Avrupa ülkelerinden Museviler de yaşamaktaydı.

arada yaşadığı için onları yakından tanıma olanağı bulmuştur. Bu davranışları ileride yeni bir ülke ve rejim hayata geçirirken yönetim yapısına yansımıştır.

Atatürk'ün Görev Aldığı Cepheler: Mustafa Kemal, başarılı bir öğrencilik döneminin ardından, kurmay yüzbaşı olarak harp akademisinden mezun olmuştur. İlk görev yeri olan Şam'a atanmıştır. Şam, imparatorluğun diğer şehirleri gibi iç karışıklarla uğraşmaktaydı. Çünkü devletin her bölgesi savaşlar, işgaller ve mücadelelerle boğuşmaktaydı.

Atatürk, tarihe 31 Mart Vakası olarak geçen isyan girişimini bastırmak için oluşturulan ordunun Kurmay başkanlığını yapmıştır. Bu ordunun ismi hareket ordusudur. İsyanın bastırılmasının ardından Selanik'e geri dönen Atatürk, askeri tatbikatlara katılmak üzere Osmanlı'yı temsilen Fransa'ya gitmiştir. Daha sonra ise Trablusgarp Savaşı'nda görev alarak çeşitli cephelerde üstün başarılar göstermiştir (İlhan, 1990, s. 21-26).

Trablusgarp Savaşı'nda çok büyük başarılar göstermiştir. Yerel halkı örgütlemesi ve İtalyanlara karşı başarılı olması ile iyi bir asker olduğunu bir kez daha kanıtlamıştır. Osmanlı Devleti buraya asker gönderemediği için, Mustafa Kemal ve Enver Bey gibi komutanları gizli kimlikle Mısır üzerinden Trablusgarp'a göndermiştir. Çünkü vatan toprağı kaderine terk edilemezdi. Osmanlı Devleti kara ve deniz bağlantısı kesildiği için buraya asker ve silah yardımı ulaştıramadı. Bütün sorumluluk oraya giden Osmanlı komutanlarındaydı. Trablusgarp halkı Mustafa Kemal ve Enver Paşa önderliğinde örgütlenmiş, ellerindeki bütün imkansızlıklara rağmen İtalyanlara karşı büyük başarılar kazanmışlardır. Mustafa Kemal, Derne ve Tobruk'ta İtalyanları durdurmayı başarmıştır. Başarılı olsalar da, İtalyanların on iki adaya asker çıkarmaları karşısında Osmanlı barış istemek zorunda kalmıştır. Böylelikle Osmanlı Devleti, Kuzey Afrika'daki son toprağını da kaybetmiş oldu.

"Atatürk, Balkan Savaşlarının başlaması üzerine Kuzey Afrika'dan ayrılarak İstanbul'a geldi. Ardından Gelibolu'da Bolayır Kolordusu Kurmay Başkanlığı'na getirildi. Atatürk Edirne'nin kurtarılmasından sonra ise Sofya Ataşemiliterliği'ne atandı (1913). I. Dünya Savaşı sırasında ise Atatürk sırasıyla şu görevlerde bulundu; 1915'te Çanakkale Cephesi, Anafartalar Kahramanı olarak anılan Atatürk 1916'da Mirlivalığa (Tuğgeneralliğe) getirildi. 1916'da Edirne'deki 16. Kolordu komutanlığına atandı. 1916'da Diyarbakır-Bitlis-Muş Cephesine tayini ve ardından

Bitlis ve Muş'un Rus işgalinden kurtarılması, 1917'de Veliaht Vahdettin ile birlikte Almanya seyahati ve 1918'de Yıldırım Orduları Komutanlığı görevlerini üstlenmiştir" (Süslü & Balcıoğlu, 1999, s. 1-15).

Mustafa Kemal, birçok cephede görev almış ve başarılı da olmuştur. Bu özelliği onun, işini çok iyi yaptığını göstermektedir. Vatansever olması, milli ve manevi değerlere bağlı olması mücadele azmini sürekli diri tutmuştur. Kendisine tevdi edilen hiçbir görevden kaçmamış, üzerine aldığı her görevi başarıyla yerine getirmiştir.

Mondros Ateşkes Antlaşması'nın imzalanmasından sonra, Atatürk İstanbul'a dönmüştür. Burada kaldığı sürede boş durmamış ve *Minber* gazetesini çıkarmıştır. Bu gazeteyi çıkarırken aynı zamanda yakın arkadaşı olan Fethi Bey ona yardımcı olmuştur. İşgal altındaki devleti kurtarmak için girişimlerde bulunmuştur. Girişimlerin sonuçsuz kalacağını anlamış ve Anadolu'ya geçme kararı almıştır. Tam bağımsız bir ülke kurmak için başka bir yol kalmamıştır. Milli mücadele başlatması için Anadolu'ya geçmekten başka çare kalmamıştır. Türk halkının desteğini de arkasına almayı başarmıştır. Yapmış olduğu bu hareket, İstanbul yönetimince isyan olarak değerlendirilmiş ve hakkında idam kararına varan kararlar çıkarılmıştır (Eroğlu, 1982, s. 167).

Çok sevdiği askerlik mesleğinden yine vatanı için istifa etmek zorunda kalan Mustafa Kemal, bundan sonra yoluna sivil birisi olarak devam etme kararı aldı. Hedefinden hiçbir sapma göstermeden, büyük bir kararlılıkla tam bağımsız bir ülke kurmak için çalışmaya devam etmiştir. Toplantılar, kongreler, görüşmeler yaparak milli mücadelenin örgütlenme safhasını gerçekleştirmeye çalışmıştır. Türk halkının da desteğiyle, vatan mücadelesinde yalnız kalmamıştır. İstifa etmek zorunda kaldığı askerlik mesleğine ise, Sakarya Savaşı öncesinde TBMM tarafından verilen Başkomutanlık yetkisiyle dönmüştür. Böylelikle ülkenin kurtuluşu için bütün yetki ve sorumluluğu kabul etmiştir (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, 1997).

Atatürk'e Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından, Sakarya Savaşı'na hazırlık sürecinde Başkomutanlık yetkisi verilmiştir. Böylece bütün yetkiler tek elde toplanmıştır. Bu savaş başarıyla sonuçlanınca da TBMM tarafından Mareşallik ve Gazilik unvanları verilmiştir (Süslü & Balcıoğlu, 1999, s. 7-8).

Türk ordusunun en üst rütbesini alarak, tarihe adını Mareşal Mustafa Kemal olarak yazdırmıştır. Askeri öğrenci olarak başladığı meslek hayatına, birçok başarı ve bağımsız bir ülke sığdırmıştır.

3. DERS MATERYALİ OLARAK KİTAPLAR VE ÖĞRETİM PROGRAMLARI

3.1. Ders Materyali Olarak Kitaplar

Eğitim-öğretim sürecinde görsel materyal kullanmak önemlidir. Ders kitapları da materyallerin en başında gelmektedir. Teknolojinin kullanılmadığı zamanlarda ders kitapları büyük bir eksikliği karşılıyordu. Hatta günümüzde bile her şeyin dijitalleştiği bir ortamda okullarda ders işlenirken, ders kitapları hala materyal olarak en önemli araçtır.

Kaynak kullanmanın birçok önemi bulunmaktadır. Eğitim sürecinde özellikle görsel materyallerin önemine bakacak olursak;

1. Öğrenci ilgisinin uyanık tutar.

2. Öğrencilere bir konu üzerinde yoğunlaşma özelliği kazandırırken, o konuyu dikkatli bir şekilde irdeleme yeteneği icra eder.

3. Konu çeşitliliğinin artırır.

4. Ders anlatırken, derslerin heyecanlı geçmesine olanak tanır.

5. Gerçek hayat konularını derslere yansıtarak, işlenen konuların hayattan kopuk olmasının önüne geçilir.

6. Öğrenmeyi daha kolay hale getirir ve böylelikle hedeflere daha hızlı ulaşılmasını sağlar.

7. Öğrencileri sadece pasif birer dinleyici olmaktan çıkarıp, çeşitli aktivitelerle onların aktif olması sağlanır.

8. Her öğrencinin özel ilgi duyduğu alanlar dikkate alınarak bu yönde etkinlikler düzenlenmesine gayret edilir.

9. Öğrenciler işin içine tam olarak katılarak onların öğrenmesinin hayat boyu kalıcı olması sağlanır.

10. Geleneksel öğrenme yöntemleri terk edilerek, yapılandırmacı öğretim esas alınır (Tekışık, 1994, s. 30-31).

Kaynak kullanımı eğitim-öğretimin bir parçasıdır. Özellikle Cumhuriyetin ilk yıllarında itibaren ders kitaplarını kullanmaya büyük önem verilmiştir. Ders kitapları rastgele seçilmemiştir. Bunun için ders kitabı seçme yarışmaları bile yapılmıştır. Teknolojinin gelişimi göz önüne alındığında, ders kitapları ilk yıllarda büyük bir açığı kapatmıştır. Ders kitapları görsel materyal olarak, öğrencilerin faydalanacağı birincil kaynak olmuştur. Ders kitapları hazırlanırken programlara bağlı kalınmıştır. Cumhuriyetten günümüze, birçok ders kitabı ve öğretim programı kullanılmıştır. Her döneme göre farklı özellikler göstermekle birlikte, temelde milli ve manevi değerlere bağlı kalınmıştır.

Ders kitaplarının hazırlanmasında dönemsel bazı siyasi görüşler etkili olmuştur. Bu manada siyasi iradenin müfredata etkisi zaman zaman kendini göstermektedir. Bunun ilk örneklerine Demokrat Parti iktidarında rastlamaktayız. Erdaş'ın (Erdaş, 2006) da belirttiği gibi siyasi iktidarlar tarihe dahil olmak isterler. Bunun en önemli sebebi de ülkenin gidişatında ne gibi etkileri olduğunu gelecek kuşaklara göstermektir. Bu aktarım sürekli olumlu yönde olmakla birlikte, olumsuz durumlar göz ardı edilmektedir. Tarihsel aktarımın gelecek kuşaklara en güzel aktarıldığı mecralar ise müfredat yani diğer adıyla öğretim programlarıdır. İçinde bulunulan dönem düşünüldüğünde ise siyasi iktidarlar öğretim programlarına bir şekilde dahil olurlar. Bu dahil olma sürecinin tarihin objektifliğine ne yönde etki ettiği uzun yıllar tartışma konusu olmuştur ve olmaya devam etmektedir.

"Türkiye'de II. Dünya Savaşı yıllarında, üniversite düzeyinde tarih öğretiminin nasıl yapılması gerektiği üzerinde çeşitli görüşlerin ortaya konulduğu görülmektedir. Hasan Ali Yücel'e göre, İnkılâp tarihi derslerinde, Türk gençlerine cumhuriyet rejiminin önemi ve bu rejimin dünyadaki rejimler içindeki yeri anlatılırken, yakın Osmanlı tarihine, bu dönemde tartışılan yenilik hareketlerine temas edilmelidir. Bu da, Yücel'in Türk batılılaşma sürecini, yakın dönem Osmanlı tarihiyle bir bütünsellik içerisinde ele alıp değerlendirme çabasını yansıtmaktadır" (Boykoy, 2011, s. 171).

Bu çaba karşılığını bulmuştur. Çünkü Osmanlı'nın son dönemlerine baktığımız zaman hatta bunu II. Mahmut'a kadar da götürebiliriz. Büyük oranda yenileşme çabalarına şahit olmaktayız. Bu yenileşme çabaları genel anlamda batı örnek alınarak

yapılmıştır. Ve bu süreç yıllarca sürmüştür. Tanzimat ve Meşrutiyet hareketleri, sonunda yeni bir devlet kurma süreci ve en sonunda Cumhuriyet rejimi somut örnekler olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarih bir bütün olarak düşünülüp, neden-sonuç ilişkileri çerçevesinde incelendiğinde olaylar birbirinden tam olarak ayrılamaz. Bütünsel olarak karşımıza çıkar. Bu bütünselliği de Hasan Ali Yücel örneğinde görmekteyiz. Bu örnekte karşımıza çıkan durum Osmanlı tarihiyle, yeni rejim tarihi birbirinden ayrı düşünülemez ve tam aksine birebirlerinin tamamlayıcısı olarak karşımıza çıkar. Genel olarak baktığımızda da devrim tarihi olarak adlandırdığımız fakat ismi Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük olarak geçen dersin temel amaçlarının başında yeni rejimin benimsetilmesi ve bunun sonuncunda müfredatın bu yönde şekillendirilmesi bulunmaktadır.

"Bu dönemde bir taraftan İnkılap Tarihi Enstitüsü bünyesinde dersler verilirken; diğer taraftan enstitünün dokümantasyon merkezi olarak donatılmasına çalışılmış, bu noktada meclis tutanakları, kongre raporları, Kurtuluş Savaşına ilişkin belgelerin bu merkezde toplanmasına başlanmıştır. Dönemin Maarif Vekili Hasan Ali Yücel, enstitüde sözlü kaynakların da toplanması gerektiğine işaret ederek, tarih metodolojisinde günümüzde ele alınan bir yöntemin, daha 1940'lı yıllardan habercisi olmuştur. Enstitünün kuruluşunu izleyen ilk 10 yılda, müze bünyesinde, devrim tarihi ile ilgili 127 gazete ve dergi, Kurtuluş Savaşına ait 15 gazete koleksiyonu, kütüphanesinde 2600 kitap, 2800 fotoğraf, 5000 fotoğraf camı, 500 kadar film, çok değerli eşya ve malzemeler toplanmıştır. Enstitü arşivinde toplanan bu yayın ve gazete koleksiyonlarından, belgelerden devrim tarihine ilişkin aydınlatıcı ve birinci el kaynak niteliğinde değerli yayınlar yapılmıştır. Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, İnönü'nün Söylev ve Demeçleri, Lozan Konferansı ve İsmet Paşa, Mondros ve Mudanya Mütarekeleri Tarihi, Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri, Balıkesir-Alaşehir Kongreleri, Erzurum Kongresi ile İlgili Belgeler bu özgün yayınlar arasındadır" (Boykoy, 2011, s. 171-172).

Kaynak çeşitliliği ve ulaşılabilirliği açısından bakıldığında, bu dönemde İnkılap Tarihi çalışmalarına ciddi anlamda destek verilmiş olduğu görülmektedir. Ülkenin kuruluşunda ve Cumhuriyet rejimin ortaya çıkışında büyük emekleri olan kurucu iradenin bizzat şahit olduğu ve fiilen katıldığı anlaşmalar, kongreler, tamimler ilk elden anlatılmış çelişkiye yer verilmemiştir. Hatta bizzat Atatürk'ün söylev ve demeçleri kullanılarak dersin etkisi güçlendirilmeye çalışılmıştır. Eski bir tarih

olmadığı için ve üzerinden uzun yıllar geçmediğinden dolayı ilk ağızdan sözlü ve yazılı kaynaklara ulaşmak zor olmamıştır. Bu durumun iyi yanı da şu olmuştur, araya hiçbir şekilde yapay bilgiler girmemiş, daha net ve doğru bilgiler işlenmiştir.

3.2. Öğretim Programları ve Ders Kitaplarının Hazırlanması

Öğretim programları ulusların kimliklerini şekillendirmede çok büyük öneme sahiptir. Bu önem gelecek üzerinde büyük etkiye sahip olduğu kadar tarihi aktarmak bakımından da görmezden gelinemez.

> "Ulusların milli kimliklerini kazanma sürecinde diğer milletlere olan ilgi ile birlikte onları araştırma arzusu da ortaya çıkmıştır. Bu süreçte her millet, kendi büyüklüğünü ve varlık sebebini ortaya koymaya çalışmıştır. Bunun bir sonucu olarak, bağlı bulunduğu milleti yüceltirken, diğer milletlere bakış açısında bazı önyargılar ve çarpıtmalar meydana gelmiştir. Bilhassa Fransız İhtilali'nden sonra "tarih"in politik bir araç olarak etkin biçimde kullanılması, bu önyargı ve çarpıtmaları daha da arttırmıştır. Bu süreçte tarih ders kitapları da politik birer araca dönüşmüştür. Çünkü ders kitapları, konjonktüre ve zamanın siyasî atmosferine göre, devletlerin birbirleriyle münasebetlerine iyi veya kötü yönde hizmet eden araçlar olarak kullanılmıştır. Bu da, milletlerin birbirleriyle uzun vadedeki münasebetlerini derinden etkilemiş ve şekillendirmiştir. Milletlerin binlerce yıllık tarihi geçmişleri boyunca, karşı karşıya geldikleri milletlerle olan ilişkileri her zaman dostane olması beklenmez. Dolayısıyla, günümüz ders kitaplarına geçmişten gelen bazı olumsuzluklar ve yanlış anlamaların girmiş olması muhtemeldir. Kısacası Tarih ders kitapları, her türlü kültürel ve dini farklılıktan ve jeopolitik değişmeden etkilenmektedir. Ayrıca Tarih ders kitaplarının, okul çağındaki kuşakların siyasal iktidarların istekleri doğrultusunda toplumsallaştırmada kullanılagelen en önemli araçlardan birisi olduğu da bilinmektedir" (Özkan S. H., History Education in Pluralistic Societies, 2018, s. 350-353).

Eğitim sisteminde plan ve program vazgeçilmez unsurlardır. Programsız bir eğitim sisteminden bahsedilemez. Eğitim-öğretim sürecinin başarıya ulaşması eğitim programları aracılığıyla takip edilebilmektedir. Bunun bilimsel adı program geliştirmedir. Program geliştirme yaklaşımları çok çeşitlidir. Bu çeşitlilikteki amaç eğitim-öğretim sistemini daha kaliteli hale getirmektir.

Program geliştirme çalışmaları ülkemizde ilk kez Tanzimat ile birlikte başlamıştır. Bilindiği üzere Osmanlı Devleti eğitim sistemi tek başlı olarak düşünmek doğru değildir. Birçok okul türü bir arada bulunmaktaydı (Akyüz, 2013, s. 159-165).

Program geliştirme çalışmaları Osmanlıda 1847 yılına kadar dayanmaktadır. Fakat burada bilimsel bir çalışmadan bahsedilemez. Bilimsel bir çalışla olmamakla birlikte, okul müfredatının ayrıntılı bir şekilde detaylandırılması program geliştirmenin geleceği açısından önemlidir. Amaç, eğitim sisteminin bir plana ve düzene oturtulmasıdır. Bunu yapacak en önemli araç da program geliştirme yaklaşımlarıdır (Yediyıldız, 2004).

Türkiye'de yeni rejimin kurulmasıyla beraber 1924 yılında çıkarılan Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile modern okullar yanında yer alan dinsel-geleneksel eğitim kurumlarına son verilmiş, eğitimde birlik sağlanarak laik bir eğitim sistemi kurulmuştur. Cumhuriyetin ilk yıllarında program geliştirme adına gerçekleşen önemli olaylarından biri 1924 yılında John Dewey'in ülkemize gelerek gözlemlerde bulunması ve eğitim sistemimizle ilgili rapor hazırlamasıdır. Bu raporda ele alınan başlıklardan biri de programdır. Dewey'e göre yapılacak ilk iş Türkiye'de okulların hedefini belirlemek olmalıdır. Okul programları, ülkenin çeşitli bölgelerinde yerel şartlara ve ihtiyaçlara uyum sağlayacak şekilde, öğrenci merkezli ve yaparak yaşayarak öğrenme temelinde geliştirilmeli, bölgesel farklılıklara bağlı olarak esnek olmalıdır. Ayrıca programlar ve dersler teorik konularla fazla doldurulmamalıdır (Sever, 2017, s. 15-16).

Dönemin şartları dikkatle incelendiğinde, Dewey gibi bir bilim insanının eğitim üzerine çalışmalar yapmak için ülkemize davet edilmesi çok önemlidir. Bu olay nezdinde, Mustafa Kemal'in ne kadar ileri görüşlü olduğu bir kez daha ortaya çıkmıştır. Eğitime önem vermesi ve bunun için Avrupa'dan uzmanlar getirtmesi de çok yönlü ve dünyayla bütünleşmiş bir lider portresi çizmektedir. Savaştan yeni çıkmış, her alanda eksikleri olan bir ulus, eğitimi göz ardı etmemiştir. Çünkü bilgili ve yetenekli gelecek nesiller yetiştirmenin en etkili yolu eğitimden geçmektedir.

Ders kitaplarını yazan kişilerin sorumlu olduğu bir kaynak vardır. Bu kaynak öğretim programlarıdır. Yazılan her ders kitabı ve ders kitabının içindeki resimler, bilgiler öğretim programıyla örtüşmek zorundadır. Çünkü öğretim programının dışına çıktığımız zaman, tutarsız bir eser ortaya koymuş oluruz. Bu nedenle, görsel materyal olarak ders kitapları önemlidir. Ders kitaplarını yazarken kullandığımız öğretim programları daha da önemlidir (Doğanay, 2010).

Yıllar içerisinde eğitim-öğretim faaliyetlerinin belirleyicisi ve olmazsa olmazı, program geliştirme çalışmalarına hız kesmeden devam edilmiştir. Farklı öğretim kademeleri ve farklı okul türlerine göre program geliştirme çalışmaları da farklılık göstermiştir.

Burada karşımıza yine öğretim materyali olan ders kitapları çıkmaktadır. Ders kitapları, bir kanıt niteliği oluşturmaktadır. Tanzimat döneminden önce tarih derslerinin okutulduğu ileri sürülse de, basılı ders kitabının olmaması sebebiyle bu konu netliğe kavuşturulamamıştır. Bu sebepten dolayı, Türkiye'deki okullarda tarih öğretiminin başladığı dönem Tanzimat Dönemi olarak kabul edilmiştir.

Eğitim sistemimiz genel olarak düşünüldüğünde, birçok ders ve bu dersler için ayrı ayrı program geliştirme çalışmaları mevcuttur. Bizim alanımız İnkılap Tarihi ile ilgili olduğu için, İnkılap Tarihi ile ilgili olan program geliştirme çalışmalarıyla daha yakından ilgilenmekteyiz. Bilindiği üzere, daha önce de bahsettiğimiz gibi İnkılap Tarihi dersinin içeriği, dönemsel olarak değişikliklere uğramıştır.

Tarih bilimi doğası gereği zor bir alandır. Bu zorlukların üstesinden gelmekten ziyade, gençlerin ve öğrencilerin geçmişini tanıması ve kültürüne sahip çıkması amaçlanır (Demircioğlu İ. H., 2009, s. 230).

Tarih öğretiminin temel amacı, geçmişi öğretmektir. Bunu yaparken, gelecek kuşaklara geçmişi tarafsız bir şekilde aktarmak önemlidir. Tarafsızlık tarih biliminin vazgeçilmez unsurlarındandır. Fakat tarih yazanlar, genellikle bunu yaparken duygularını işin içine katmaktadırlar. Böyle olunca da tarafsızlık ilkesi göz ardı edilmiş olmaktadır. Daha önceleri bahsettiğimiz gibi, tarih yazan kişiler tarih yapan kişilere sadık kalmalılar. Buna dikkat edilmediği zaman ise, gelecek nesiller yanlış tarih öğrenmek durumunda kalmaktadırlar. Tarih öğretiminin bu ve bunun gibi birçok sorunları bulunmaktadır. Bu sorunlar görmezden gelinemez ve yok sayılamaz.

Türk eğitim sisteminde birçok sorun bulunmaktadır. Safran'a göre en önemli sorunların başında tarih öğretimi gelmektedir. Ve bu sorunları detaylı olarak beş başlık olarak sınıflandırır: "Tarih dersinin okul programlarına girişi ve yaygınlaşması, tarih öğretiminin amaçları, programın içeriği, yöntem ve teknikler, ders kitapları" (Safran, Türkiye'de Tarih Öğretimi ve Meseleleri, 2009, s. 8-21).

Ulusal ve uluslararası alanda nitelikli bir eğitim sistemine sahip olmak ve kaliteli öğrenciler yetiştirmek ülkemizin politikaları arasında yer almaktadır. Bu durum hem

ülkenin gelişmesi açısından hem de güçlü bir gelecek kurma açısından çok önemlidir. Bütün bunların en temelinde yatan husus ise öğretim programlarıdır (Özdemir, 2009, s. 127).

Özdemir'in de belirttiği gibi, bütün mesele aslında nitelikli insan yetiştirmektir. Çünkü eğitim ve öğretim faaliyetlerinin asli amacı temelde budur. Bu amacı gerçekleştirmek, iyi bir program geliştirmeyle mümkündür. Bu süreçte, içinde yaşadığımız toplum ve onun gelenekleri, görenekleri kısaca toplumsal dinamikler dikkate alınmalıdır. Topluma ve onun kültürünü yok sayarak hazırlanan bir programdan başarı ve devamlılık beklemek zordur. Toplumla entegre olan öğretim programları ve bunlarla uyumlu müfredat başarılı olur. Başarı bu süreci bir bütün olarak yürütmekten geçer.

Çağdaşlaşma konusunda eğitime ve öğretim faaliyetlerine büyük önem veren Atatürk, Cumhuriyet'i kurarken ve politikalar belirlerken buna çok dikkat etmiştir. Bunu yapmasındaki en büyük amaç ise bir ulusun bilinçlenmesini sağlamak olmuştur. Bu durumda da Türk Tarihine ve Türk Diline önem vererek eğitim faaliyetlerinin desteklenmesini sağlamıştır (Akyüz, 2013, s. 36).

Eğitimin milli olması, milliyetçi nesiller yetiştirmekteki en önemli araçlardandır. Atatürk bunun önemli olduğunu bildiği için milli eğitime çok önem vermiştir. Bu amacı gerçekleştirmenin, Türk gençlerine kendi tarihlerini öğretmekten geçtiğinin farkındaydı.

Atatürk'ün Türk Tarih ve Türk Dil Kurumlarını kurmasındaki en önemli araçlardan birisi, Türklerin asıl vatanı olan Orta Asya üzerine çalışmalar yapılmasını sağlamaktır. Bu çalışmalar neticesinde ne kadar köklü bir tarihe sahip olduğumuz ortaya çıkmış olacaktır. Atatürk'ün böyle davranmasındaki sebep ise, dönemin şartlarıdır. Çünkü bu dönemde tarih sadece ait olduğu milletin gözüyle değil başka milletlerin gözüyle de görülmeye başlanmıştır (Bayındır Uluskan, 2010, s. 236-240).

Atatürk'ün, TTK ve TDK'nin kurulmalarına öncülük etmesinin temelinde, tarihimizin ve dilimizin ne kadar önemli olduğunu vurgulamak vardır. Köklü bir tarih anlayışına sahip olan milletimizi resmi olarak hem kendi vatandaşımıza hem de dünyaya anlatmak asli amaçtır. Türk Tarih Kurumu, geçmişten günümüze bilimsel olarak belgeler ışığında bu durumu kanıtlamaya çalışmıştır. Ayrıca dil de bir milleti millet yapan temel unsurların başında gelmektedir. Tarih ve kültürü nesilden nesile

aktaran en önemli araç dildir. Türk dili de bu bakımdan ele alındığında çok önem taşımaktadır. TDK, dilimizin zenginliğini ispatlamak ve dilimizi yabancı dillerin etkisinden kurtarmada çok önemli vazifeler üstlenmiştir.

Program dinamik bir yapıya sahip olduğu için sürekli değişikliklere uğramıştır. Bu durum bizzat Atatürk döneminde de devam etmiştir. Hatta onun görüşleri doğrultusunda tarih öğretim programları ortaokul ve liselerde birçok kez değişikliğe uğramıştır. Eğitim sisteminde Atatürk'ün görüşleri doğrultusunda ortaokul ve lise tarih programları birçok defa değiştirilmiş ve program geliştirme çalışmaları sürekli olarak devam etmiştir. 1922 öncesi ve sonrası tarih öğretim programındaki değişikliklerden de bunu anlayabiliriz (Alaca, 2017, s. 759-786).

Program geliştirme çalışmaları, dinamik bir süreçtir. İçinde bulunulan döneme göre değişiklik göstermektedir. Durağan bir yapıya sahip olsaydı, eğitim sistemi gelişemez ve sekteye uğrardı. Atatürk'ün görüşleri doğrultusunda tarih programlarının defalarca değişikliğe uğraması bu duruma örnek olarak verilebilir. Sadece Atatürk değil, ondan sonra da program geliştirme çalışmaları devam etmiştir. Her dönemde dinamik olma özelliğini korumuştur.

Müfredat programlarından, öğretim programları sürecine dönüşme sürecini program geliştirmenin dinamikliğiyle açıklayabiliriz. Gelişmelere açık olmayan programdan verim beklemek mümkün değildir. Eksikler varsa giderilmeli, yeni görüşler ilave edilmelidir. Böyle olunca öğretim programlarından ve bunlara göre hazırlanan derslerin verimliliğinden söz edilebilir.

1924 yılında hazırlanıp uygulamaya konan Cumhuriyet tarihinin liselerde uygulanan ilk programında tarihe ve tarih dersine büyük önem verilmiştir. Özellikle dikkatlerden kaçmayan konu ise Osmanlı'ya yönelik kısımların çıkarılarak Cumhuriyet dönemine daha ağırlık verilmesidir (Keskin, 2012, s. 266).

Saltanat ve Halifelik ile ilgili kısımların programdan çıkarılması, yukarıda bahsettiğimiz gibi programların içinde bulunulan döneme göre değişkenlik göstermesiyle ilgilidir. Hazırlanan programın tarihi dikkate alındığında, 1921 yılında saltanat kaldırılmıştı. Programın hazırlandığı yıl da halifelik kaldırıldığı için bu konulara programda yer verilmemiştir. Bu durumdan da anlaşılacağı üzere durumlar ve şartlar programların hayata geçirilmesinde ve derslerde uygulanmasında çok

etkilidir. Bu durumun dikkate alınmadığı programlar, içinde yaşanılan zamanla çelişir.

1927 yılına gelindiğinde programlarda yapılan değişikliklerden tarih öğretimi de etkilenmiştir. Hatta bu değişiklikler yüzeysel olmayan köklü değişiklikleri içermektedir. Amaç ise tarih dersini odağa alarak daha da etkili hale getirmekti. Fakat ortada önemli bir sorun bulunmaktaydı, bu sorunun temelinde ise konuların çok yoğun olması ve ders kitaplarının buna bağlı olarak oldukça kapsamlı olması vardır. Ayrıca bu kapsam ve yoğunluğa rağmen ders saatlerinin fazla olması gerekirken az olması da diğer sorunlardan biridir (Keskin, 2012, s. 266-267).

Keskin'in de belirttiği gibi, tarih kitapları çok hacimli ve konu yoğunluğu fazladır. Türk tarihi göz önüne alındığında kitapların sayfa sayısının fazla olması normal karşılanabilir. Buna karşılık ders saatleri bununla orantılı olmadığı için yeni bir düzenleme yapılması ihtiyacı gündeme gelmiştir. Yeniden düzenleme yapılabilmesi için, ilk olarak tarih öğretim programlarından başlamak gerekmektedir. Bunun için konular seyreltilmeli ve kitaplar buna göre yeniden düzenlenmelidir.

Türk tarihi incelendiğinde Millet Mekteplerinin de tarihimizde önemli bir yer kapsadığı görülmektedir. Bu mekteplerin açılış tarihi olarak 1929 yılı kabul edilmektedir. Ve bu mekteplerde tarih öğretiminin önemli bir yer tuttuğunu ders programlarında bulunan tarih dersinden anlayabiliriz. Fakat bu dersler akademik bilgi aktarımından ziyade daha çok tarihi konuşmalar ve hikaye aktarımı şeklinde olmuştur (Alaca, 2017, s. 759-786).

Millet mektepleri hem tarih öğretimi açısından hem de dil öğretimi ve aktarımı açısından çok önemlidir. Yeni kurulan bir ülkenin kalkınması için eğitimden büyük silah yoktur. İnkılaplar tüm hızıyla devam ederken, Harf inkılabı da yapılmıştır. Harf İnkılabıyla birlikte yeni harfleri öğretmek için okuma- yazma seferberliği düzenlenmiştir. Bu açıdan bakıldığında millet mektepleri hem dil açısından hem de tarih aktarımı açısından çok önemli bir yer tutmaktadır.

İnönü dönemi incelendiğinde, Atatürk'ten sonra her alanda olduğu gibi özellikle de kültürel alanda büyük hareketlilik yaşanmıştır. Temelde Atatürk'ün politikalarından ayrılmamakla birlikte batıyla ilişkileri daha sıkı tutmaya çalışmıştır.Bu batı ilişkilerini müzik ve edebiyat alanında net olarak görmekteyiz. Ayrıca Atatürk döneminde ön planda tutulan Türk tarihine ilaveten İnönü döneminde

liselerde Roma ve Yunan tarihi dersleri okutulmaya başlanmıştır (Keskin, 2012, s. 267).

İnönü dönemi genel hatlarıyla incelendiğinde, Atatürk'ün muasır medeniyet seviyesi hedefinin dikkate alındığı görülmektedir. Avrupa sanat ve kültürel alanlarda örnek alınarak ülkenin her alanda gelişmesine öncülük edilmiştir.

1938 yılına gelindiğinde yeni bir program hazırlanmıştır. Bu programın içeriğine bakıldığında: "liselerde tarih dersi ilk iki sınıfta haftada iki ders saati, üçüncü sınıfta üç ders saati" olarak kararlaştırılmıştır. Bütün sınıflara ait programlara bakıldığında ise: "On beş günde bir saat Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersine ayrılacaktır" açıklaması bulunmaktadır (Keskin, 2012, s. 279).

On beş günde bir, İnkılap Tarihine ayrılacak ders saati olumlu bir gelişme olmakla birlikte, konu yoğunluğu ve içerik dikkate alındığında ders saati yeterli değildir. Bir ders saatinde programda belirtilen kazanımlar tam anlamıyla verilemez. Konulara yüzeysel olarak değinilir. İstenilen etki verimli bir şekilde sağlanamaz. Bu durum tarihin gelecek nesillere aktarımı konusunda sorunlar yaratmaktadır. Tarih öğretim programı ve içerik dikkate alındığında, on beş günde bir ders saati koyarak, tarih dersleri aktarılmaya çalışılmıştır.

Liselerde okutulan tarih ders programları incelendiğinde, lise I, lise II ve lise III öğretim kademelerinde İnkılap Tarihine yer verildiği görülmektedir. Fakat her sınıf kademesine göre işlenen konular ve dersin içeriği farklılık göstermektedir. Öğrencilerin gelişimsel özelikleri dikkate alındığında bu durumun pedagojik anlamda doğru olduğu savunulabilir (Doğanay, 2010).

Cumhuriyet tarihi genel olarak incelendiğinde özellikle 1950 yılından sonra demokrasinin tam anlaşılamaması ya da siyasete katılım konusunda karasızlıklar neticesinde 1980 yılına kadar sıklıkla iktidar değişiklikleri yaşanmıştır. Bu değişikliler sadece siyaseti etkilemekle kalmamış aynı zamanda toplumu da etkilemiştir. Fakat öğretim programlarını ve derslerin içeriğini etkilemiş olsa da tarih öğretimi bu durumdan önemli ölçüde etkilememiştir. Asıl değişim 1980 yılından sonra görülmüştür (Öztürk, 2011, s. 1021).

Sıkça hükümet değişiklikleri beraberinde birtakım çelişkili uygulamaları da getirmiştir. Fakat ortaöğretim tarih programları Öztürk'ün de belirttiği gibi 80'li yıllara kadar pek fazla değişikliğe uğramamıştır. Bu durum tarihin aktarımı

konusunda olumlu sayılabilir. İlk bölümde de belirttiğimiz gibi, tarih yazan tarih yapana sadık kaldığı sürece gelecek nesillere doğru bilgi aktarılabilir.

Yönetimsel olarak düşünüldüğünde, iktidarı elinde bulunduran hükümetler kendi dünya görüşlerine göre gelecek nesilleri şekillendirmeye çalışmışlardır. Bunu yaparken, tarih öğretim programlarını başvurulacak en etkili araçlar olarak görmüşlerdir. Nitekim Sever'in ifadelerinden anlaşılacağı üzere Milliyetçi Cephe hükümetleri döneminde, Tük-İslam ve Osmanlı tarihine ağırlık verilmiştir. 80 darbesinden sonra da, İnkılap tarihi derslerine daha ağırlık verilmiş ve bu dersin daha müstakil bir ders olarak okutulması sağlanarak ders saati artırılmıştır. Genel bir ifadeyle, her dönem kendi şartlarını doğurmuştur. Tarih öğretim programları da buna göre şekillenmiştir. Değişmeyen tek amaç ise, Türk gençlerine kendi tarihlerini öğretmek olmuştur. Bu tarih anlayışı herkesin dünya görüşüne göre değişmekle birlikte, temelde ülke bayrak ve vatan konularında mutabık kalınmıştır.

Dersin adına değinecek olursak 1982 yılına kadar "Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi" olarak anılmıştır. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın almış olduğu kararla dersin adı "Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük" olarak kabul edilmiştir (Dönmez & Yazıcı, 2013, s. 245).

Günümüzde dersin adı, "Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük" olarak geçmektedir. Öğretim programlarının içeriği ve kapsadığı konulara göre zaman içerisinde değişikliklere uğramakla birlikte son halini almıştır.

3.3. Erken Cumhuriyet Döneminden 2018'e Kadar Orta Öğretimde Kullanılan Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitapları ve Programları

Cumhuriyetten günümüze öğretim programları birçok kez değişikliğe uğramıştır. Bu değişiklik içeriği yenilemek, değişen şartlara uyum sağlamak yönünde olmuştur. İlköğretimden yükseköğretime öğretim programları farklılık göstermiştir. Farklılık gösterirken konunun özüne bağlı kalınmaya çalışılmıştır. Değişen konuların yoğunluğu olmuştur. Çünkü öğretim kademeleri dikkate alındığında, ortaya seviye farkları çıkmaktadır. İlköğretimdeki öğrenci ile yükseköğretimdeki öğrencinin algılama düzeyleri aynı değildir. Bu sebeple, konuların içeriği hazırlanırken bu husus dikkate alınmalıdır.

İnkılap Tarihi Enstitüsü'nün yıllarca Milli Eğitim Bakanlığına dahil olması, bu dersleri siyasetin etkisinden doğrudan etkilenmesine sebep olmuştur. Her gelen iktidar müfredata yeni bölümler eklemiştir. Hoşuna gitmeyen bölümleri çıkarmakta sakınca görmemiştir (Erdaş, 2006, s. 17-18).

Eğitim sistemimiz incelendiğinde uzun yıllar davranışçı eğitim modellerinin kullanıldığı görülmektedir. Bu sistem geleneksel bir sistemdir. Çünkü bu sistemde öğrenci merkezde değildir. Tam aksine öğretmenin merkezde olduğu ve öğrencinin sadece dinleyici olarak sürecin bir parçası olduğu sistemdir. Böyle düşünüldüğünde verim beklemek olanaksızdır. Fakat yıllarca bu davranışçı eğitim sistemi kullanılmış ancak yeterli verim elde edilmemiştir. Bunu fark eden Milli Eğitim camiası dünyayı da dikkate alarak yenileşme çalışmaları başlatmıştır. 2004 yılından sonra köklü bir değişikliğe gidilerek yapılandırmacı yaklaşım benimsenmiştir. Bu yaklaşımın özelliği ise davranışçı modelin tam tersine öğrenciyi merkeze alan, öğrencinin aktif olduğu bir sistemdir. Öğretmen sadece rehber görevi üstlenmiştir (Doğanay, 2010, s. 40-43).

Davranışçı ve yapılandırmacı yaklaşımlar incelendiğinde, davranışçı yaklaşımda sonuca bakıldığı, yapılandırmacı yaklaşımda ise sürecin daha önemli olduğu görülmektedir. Yapılandırmacı yaklaşımda öğrenci bilgiye kendisi ulaşır bilgiyi kendisi yorumlar ve analiz yeteneği kazanmış olur. Bu yaklaşım tarzında öğrenen her zaman uyanık olmak zorundadır çünkü süreci yöneten öğretmen değil öğrencidir (Dönmez & Yazıcı, 2008, s. 59).

Bütün bunların ekseninde cumhuriyetten günümüze tarih programlarında birçok değişiklik olmuştur. Hepsinin temelinde tarihi aktarmak vardır. Tarih aktarmak dönemlere göre farklılık gösterse de, içerik de bazı dönemsel değişiklikler olmuştur. Cumhuriyetten günümüze uygulanan ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programlarını inceleyeceğiz. Konumuzun sınırlılıkları çerçevesinde ilk olarak 1943 yılındaki "Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü'nün Çalışma Planı ile İç Talimatnamesi ve İnkılap Tarihi Dersinin Müfredat Programı'nı" daha sonra ise 1957, 1975, 1976, 1981, 2010, 2017 ve 2018 öğretim programlarını dikkate alarak tarihsel gelişimlerini değerlendireceğiz.

Türk İnkılap Tarihi ve Türkiye Cumhuriyeti Rejimi ders müfredatı (MEB Tebliğler Dergisi, 1943).

İlk Bölüm: Kurtuluş Savaşı'na ayrılmıştır.

A. Cihan Harbi Sonunda Osmanlı Devletinin Durumu

B. Milli Mücadelenin Başlaması

C. Büyük Millet Meclisi Hükümetinin Kuruluşu

D. Büyük Millet Meclisi Hükümeti ve Kurtuluş Harbi

E. İnkılap Hareketleri ve Siyasi Cereyanlar (Lozan Sulhundan Cumhuriyetin İlanına Kadar)

F. Cumhuriyetin İlanı

G. İnkılap Hareketleri ve Siyasi Cereyanlar (Cumhuriyet Devrinde)

H. Cumhuriyet Devrinde Dış Siyaset

İkinci Bölüm: Türkiye Cumhuriyeti rejimi olarak işlenmiştir.

A. Türkiye Cumhuriyeti Rejiminin Tarifi

B. Türkiye Cumhuriyeti Rejiminin Kurulmasını Zaruri ve Mümkün Kılan Amiller

C. Yeni Türkiye Devletinin Oluş ve Gelişimi

D. Türkiye Cumhuriyeti Rejiminin Yapısı

E. Türkiye Cumhuriyeti Rejiminin Dayandığı Esaslar

F. Cumhuriyetin Türlü Alanlarda Elde Ettiği Başarılar

G. Türkiye Cumhuriyeti Rejiminin Diğer Rejimlerle Karşılaştırılması

H. Türkiye Cumhuriyeti Rejiminin İkinci Cihan Harbi Karşısında Durumu

I. Türkiye Cumhuriyeti Rejiminin Dünyadaki Yankıları

J. Türkiye Cumhuriyeti Rejiminin ve Türk Milletinin Geleceği

1957 yılında TTK tarafından yeni bir lise müfredat programı hazırlanmıştır. Bu yeni programda birçok ders için amaç, hedef, yöntem vb. bölümlere yer verilirken tarih dersi için bu bölümlere yer verilmeyerek doğrudan konular sıralanmıştır (Meb Tebliğler Dergisi, 1957).

Sınıflara göre programlar hazırlanmıştır. İlk kademe yani birinci sınıf programına göre, on beş günde bir saat "Türkiye Cumhuriyeti ve İnkılabı Tarihi"ne ayrılacaktır. Buna göre Lise 1. sınıf müfredat programını incelediğimizde şu konularla karşılaşırız:

1. Birinci Cihan Harbi Sonunda Osmanlı Devletinin Durumu

2. Mustafa Kemal (Atatürk)

3. Kongreler ve Son Osmanlı Meclis-i Mebusanı

4. Türkiye Büyük Millet Meclisinin Açılışı

Lise 2. sınıfa geçildiğinde ise, on beş günde bir olan ders saatinde herhangi bir değişikliğe gidilmemiştir. Aynı şekilde devam edilmiştir. Fakat müfredat içeriği biraz daha genişlemiştir. Bu konuları inceleyelim:

1. Padişah Hükümetine Karşı Savaş, Yeşil Ordu, Çerkez Ethem ve Yeşil Ordu, Çerkez Ethem'in İsyanı

2. Sevr Antlaşması ve Yunan İleri Harekatı

3. Yeni Türk Devletinin Doğu'da ve Batı'da İlk Başarıları, Ermenistan'la Harp, Gürcistan'la Anlaşma, Birinci İnönü Muharebesi, Londra Konferansı, İkinci İnönü Muharebesi

4. Sakarya Muharebesi ve Kazanılan Zaferin Neticeleri

5. Müttefiklerin Sulh Taarruzları, Türkiye'nin Mukavemeti

6. Büyük Taarruz, Başkumandan Meydan Muharebesi. Düşmanın Yurttan Kovulması

7. Mudanya Mütarekesi, Mütarekenin Neticesi, Saltanatın Kaldırılması

8. Lozan Konferansı, Lozan Antlaşması, Antlaşmanın Önemi

Lise 3. sınıfa geçildiğinde ise yine on beş günde bir olan ders saati aynı şekilde devam ettirilmiştir. Farklı olan tek konu ise, müfredat içeriğidir. Çünkü sınıf seviyesi arttıkça öğrencilerinde algılama düzeyi yükselmektedir. Bu sebeple konular daha da detaylandırılmaktadır. Lise 3 İnkılap tarihi konularını inceleyelim:

1. Lozan Görüşmeleri Sırasında Büyük Millet Meclisi, Meclisin Dağıtılması, Halk Partisinin Kuruluşu, İkinci Büyük Millet Meclisi, İstanbul'un

Kurtuluşu, Ankara'nın Resmen Devlet Merkezi Oluşu, Cumhuriyetin İlanı Ve Mustafa Kemal'in Reisicumhur Seçilmesi

2. Halifeliğin Kaldırılması
3. Cumhuriyet Devrinde Partiler
4. Dinin Devletten Ayrılması, Bu Hareketin Merhaleleri, Hukuk ve Adliye İnkılâbı, Kadın Hakları
5. Şapka İnkılâbı, Medreselerin, Tekke ve Tarikatların Kaldırılması, Milletlerarası Takvim, Saat ve Rakamların Kabulü
6. Eğitimde İnkılap
7. Harf, Dil ve Tarih İnkılapları
8. İktisat Alanında İnkılap
9. Bayındırlık, Sağlık Ve Sosyal Yardım İşlerinde Gelişmeler
10. Türk Ordusu ve Milli Savunma
11. Türkiye Cumhuriyeti'nin Dış Siyaseti
12. Atatürk'ün Ölümü ve İnönü'nün Reisicumhur Seçilmesi
13. İkinci Cihan Harbi, Harbin Safhaları, Neticesi, Birleşmiş Milletler Kurumu, UNESCO
14. İkinci Cihan Harbinde Türkiye
15. Harp Sonunda Türkiye'de Demokrasinin Gelişmesi, Toprak Kanunu, Yeni Partiler, Seçim Kanununda Değişiklik
16. Demokrat Partinin İktidara Gelmesi ve Celal Bayar'ın Reisicumhur Seçilmesi

1974 yılına gelindiğinde ise, tarih müfredatında yeni bir düzenlemeye gidilmesi kararlaştırılmıştır. Buna göre Türkiye Cumhuriyeti ve Devrim Tarihi dersleri lise ve meslek lisesi 11. Sınıfında haftada iki ders saati olarak okutulacaktır. Kabul edilen tarih programına göre (MEB Tebliğiler Dergisi, 1974):

1. Mondros Mütarekesi 30 Ekim 1918 ve Uygulaması
2. Savunma Hareketleri

3. Kongreler
4. Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisinin Açılması ve Yeni Türk Devletinin Doğması, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetinin Kurulması
5. İtilaf Devletlerinin Baskısının Artması ve Türk Vatanını Paylaşmaya Kalkışmaları
6. Yeni Türk Devletinin ilk Anayasası
7. Kazanılan Zaferlerin Yabancı Devletlerle Olan İlişkiler Üzerindeki Etkileri
8. Sakarya Savaşı
9. Sakarya Zaferinin Sonuçları ve Yeni Türkiye Hükümetinin Dış Siyasetine Etkisi
10. Büyük Taarruz Kesin Zafer
11. Mudanya Mütarekesi, Sonrası ve Saltanatın Kaldırılması
12. Cumhuriyetin İlanı
13. Halifeliğin Kaldırılması ve Laikliğe Yöneliş
14. Cumhuriyet Devrinde Siyasi Cereyanlar
15. Hukuk ve Diğer Alanlarda Devrimler
16. Ekonomik ve Mali Durum
17. Türkiye Cumhuriyeti'nin Dış Siyaseti
18. Atatürk'ün Ölümü ve İkinci Cumhurbaşkanı Seçimi ve Sonrası
19. Türkiye'de Demokrasi Hareketlerinin Gelişmesi İç ve Dış Siyaset, Seçimler ve İktidar Değişmesi

1976 yılında lise tarih dersleri üç saat olarak belirlenmiştir. Lise 1 ve 2. sınıflarda genel tarih konularından bahsedilirken, üçüncü sınıfa geçildiğinde ise üç ders saatinin bir saati Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersine ayrılmıştır. Bu ders saati de programda yerini almıştır ve içerik olarak düzenlemeler yapılarak tebliğler dergisinde yayınlanmıştır. Bu programı inceleyelim (MEB Tebliğler Dergisi, 1976):

1. Mondros Mütarekesi (30 Ekim 1918) ve Uygulanması
2. Savunma Hareketleri
3. Kongreler
4. Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılması ve Yeni Türk Devletinin Doğması, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetinin Kurulması
5. İtilaf Devletlerinin Baskısının Artması ve Türk Vatanını Paylaşmaya Kalkışmaları
6. Yeni Türk Devletinin İlk Anayasası
7. Kazanılan Zaferlerin Yabancı Devletlerle Olan İlişkiler Üzerindeki Tesirleri
8. Sakarya Savaşı
9. Sakarya Zaferinin Sonuçları ve Yeni Türkiye Hükümetinin Dış Siyasetine Tesiri
10. Büyük Taarruz ve Kesin Zafer
11. Mudanya Mütarekesi, Sonrası ve Saltanatın Kaldırılması
12. Cumhuriyetin İlanı
13. Halifeliğin Kaldırılması
14. Cumhuriyet Devrinde Siyasi Cereyanlar
15. Hukuk ve Diğer Alanlarda İnkılaplar
16. Ekonomik ve Mali durum
17. Türkiye Cumhuriyetinin Dış Siyaseti
18. Atatürk'ün Ölümü ve İkinci Cumhurbaşkanı Seçimi, Sonrası
19. Türkiye'de Demokrasi Hareketlerinin Gelişmesi, İç ve Dış Siyaset, Seçimler

1981 yılında ise yeni bir düzenleme yapılması ihtiyacı doğmuştur. Yapılan düzenlemelerin içeriği temelde aynı kalmakla birlikte, konu bakımında değişiklikler göstermektedir. Yapılan bu düzenlemeler çağın şartlarına göre düzenleme

ihtiyacından doğmaktadır. Liselerde okutulacak İnkılap Tarihi dersleri haftada bir ders saati olarak planlanmıştır. Müfredat da buna göre planlanmıştır. 1981 yılı Lise İnkılap tarihi müfredat programını inceleyelim (MEB Tebliğler Dergisi, 1981):

Giriş: "20. Yüzyıl Başlarında Osmanlı İmparatorluğu" olarak ayrılmış ve lise 1. sınıfta haftada bir saat olacak şekilde okutulacak aşağıdaki konulara yer verilmiştir:

1. II. Meşrutiyet Dönemi
2. Trablusgarp Savaşı
3. Balkan Savaşı
4. I. Dünya savaşı (Özellikle Çanakkale Muharebeleri Üzerinde Durulması)

Birinci Bölüm: "Birinci Dünya Savaşı Sonunda Osmanlı İmparatorluğunun Durumu" olarak ifade edilmiştir. Alt başlıklar ise şu şekilde sıralanmıştır:

1. Mondros Ateşkes Anlaşması (30 Ekim 1918) ve Önemli Maddeleri, Ateşkes Anlaşmasının Osmanlı Üzerindeki Etkileri ve Sonuçları
2. Ateşkes Anlaşmasından 19 Mayıs 1919'a Kadar Meydana Gelen Önemli Olaylar
3. Osmanlı İmparatorluğunun Paylaşılması Tasarıları
4. Wilson Prensipleri ve Paris Barış Konferansı
5. İzmir'in İşgali (15 Mayıs 1919), (Okuma Parçası: Bristol Raporu)
6. Memleketin İç Durumu ve Cemiyetler

İkinci Bölüm: "Mustafa Kemal'in Hayatı"dır. Bu bölüm içerisindeki konular ise aşağıda sıralanmıştır:

1. Mustafa Kemal'in Yetişmesi Çevresi,19 Mayıs 1919'a Kadar Yaptığı Hizmetler. (Özellikle Çanakkale Muharebeleri Üzerinde Durulması), (Okuma Parçası: Çanakkale Savaşları İle İlgili İki Menkıbe)

2. Mustafa Kemal'in Kişiliği. (Okuma Parçası: Mustafa Kemal'in Kişiliği İle İlgili)

Lise ikinci sınıfa geçildiğinde ise yine haftada bir ders saati işlenmeye devam edilecek. Konuların işlenmesine kesinti yapılmadan devam edilmiş, böylelikle devamlılık sağlanmıştır.

Üçüncü Bölüm: "Kurtuluş Savaşı" olarak belirlenmiştir. Alt başlıklar ise şöyle sıralanmıştır;

1. Hazırlık Dönemi
2. Büyük Millet Meclisi ile İstanbul Hükümetinin Mücadelesi
3. Sevr Barış Anlaşması
4. Düzenli Ordunun Kurulması
5. Muharebeler ve Sonuçları

Dördüncü Bölüm: "Cumhuriyet Dönemi" olarak planlanmıştır bu bölümün ise lise 3. Sınıfta haftada iki ders saati olarak okutulması kararlaştırılmıştır. Alt başlıklar ise aşağıdadır:

1. Cumhuriyet'in İlanı ve Halifeliğin Kaldırılması
2. Partiler ve Çok Partili Döneme Geçiş Denemeleri
3. İnkılabın Gelişimi, Devlet ve Toplum Kurumlarının Laikleşmesi
4. Eğitim ve Kültür Alanında İnkılap Hareketleri
5. Toplumsal Yaşayışın Düzenlemesi
6. Ekonomik Alanda Gelişme

Beşinci Bölüm: "Türk Ordusu ve Savunma" olarak planlanmıştır. Ancak içerikte herhangi bir alt başlığa yer verilmemiştir.

Altıncı Bölüm: "Türkiye Cumhuriyeti'nin Dış Siyaseti" olarak planlanmıştır. Alt başlıklar ise şu şekilde sıralanmıştır:

1. Nüfus Mübadelesi
2. Yabancı Okullar Sorunu

3. Irak Sınırı ve Musul Sorunu

4. Milletler Cemiyeti ve Milletler Cemiyeti'ne Girişimiz

5. Balkan Antantı

6. Montrö Sözleşmesi

7. Sadabat Paktı

8. Hatay Sorunu ve Sonucu (Okuma Parçası: Atatürk'ün 10. Yıl Nutku)

Yedinci Bölüm: " Atatürkçülük-Türk İnkılabının Dayandığı İlkeler ve Türk İnkılabının Nitelikleri" olarak planlanmıştır. Alt başlıklar şu şekildedir:

1. Temel ilkeler

2. Bütünleyici İlkeler

3. Türk İnkılabının Nitelikleri

Sekizinci Bölüm: " Atatürk'ün Ölümü Ve İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanı Seçilmesi" olarak planlanmıştır. Alt başlıklar şu şekildedir:

1. Atatürk'ün Ölümü

2. İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanı Seçilmesi

3. İsmet İnönü'nün Kişiliği ve Devlet Adamlığı (Okuma Parçası: İsmet İnönü'nün Atatürk'ün Ölümünden Sonra Türk Milletine Yayınladığı Beyanname)

Dokuzuncu Bölüm: Günümüze daha yakın konuların seçimine dikkat edilmiştir. Bu bölüm "2. Dünya Savaşı ve Sonrası" olarak adlandırılmıştır. Alt bölümler ise şu şekildedir:

1. II. Dünya Savaşı

2. II. Dünya Savaşı'ndan Sonra Türkiye'nin İç ve Dış Siyaseti

2010 yılına gelindiğinde yeni bir program ihtiyacı hissedilmiş ve bu anlayış doğrultusunda müfredat çalışmaları yapılmıştır. Ve sonuç olarak ortaya, Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programı çıkmıştır. Bu program haftada iki ders saati esas alınarak hazırlanmıştır. Türkiye

Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı 7 üniteden oluşmaktadır. Bu üniteler şu şekildedir (MEB Tebliğler Dergisi, 2010):

1. 1881'den 1919'a Mustafa Kemal
2. Milli Mücadele'nin Hazırlık Dönemi
3. Kurtuluş Savaşı'nda Cepheler
4. Türk İnkılabı
5. Atatürkçülük ve Atatürk ilkeleri
6. Atatürk dönemi Türk Dış Politika
7. Atatürk'ün Ölümü

2017 senesinde yine bir program değişikliğine gidilmesi kararlaştırılmıştır. Bu programa göre ders saati yine iki ders saati üzerinden planlanmıştır. Fakat ünite ve konularda değişikliğe gidilmiştir. Bu değişiklik, güncel olaylara ve günümüze daha yakın olaylara yer verme şeklinde vuku bulmuştur. 2017 yılı Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı özet olarak üniteler halinde aşağıda sıralanmıştır (MEB Tebliğler Dergisi, 2017):

1. 20. Yüzyıl Başlarında Osmanlı Devleti ve Dünya
2. Millî Mücadele
3. Atatürkçülük ve Türk İnkılabı
4. II. Dünya Savaşı ve Türkiye
5. II. Dünya Savaşı Sonrasında Türkiye ve Dünya
6. Toplumsal Devrim Çağında Dünya ve Türkiye
7. 21. Yüzyılın Eşiğinde Türkiye ve Dünya

Bir yıl aradan sonra yine bir program değişikliği söz konusu olmuştur. Ders saati aynı kalmakla birlikte bir ünite ilave edilmiş ve kazanım sayısı aynı kalmıştır. 2018 yılı Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı'nı göz atacak olursak aşağıdaki şekildedir (MEB Tebliğler Dergisi, 2018):

1. 20. Yüzyıl Başlarında Osmanlı Devleti ve Dünya
2. Millî Mücadele

3. Atatürkçülük ve Türk İnkılabı
4. İki Savaş Arasındaki Dönemde Türkiye ve Dünya
5. II. Dünya Savaşı Sürecinde Türkiye ve Dünya
6. II. Dünya Savaşı Sonrasında Türkiye ve Dünya
7. Toplumsal Devrim Çağında Dünya ve Türkiye
8. 21. Yüzyılın Eşiğinde Türkiye ve Dünya

2018 yılı öğretim programı, günümüzde de kullanılmaya devam etmektedir. Bu tarihten sonra herhangi bir değişikliğe gidilmemiştir. Bütün programlar dikkate alındığında, günün şartlarına uyum sağlanmak istendiği görülmektedir. Yeni nesillere geçmişi aktarırken, yakın tarih ihmal edilmemelidir. Yakın tarihi anlamak için de geçmişi iyi bilmek gerekmektedir.

4. 1943-2018 YILLARI ARASINDA OKUTULAN ORTAÖĞRETİM TÜRKİYE CUMHURİYETİ İNKILAP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK DERS KİTABLARI

4.1. Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1944)

Şekil 1-Türkiye Cumhuriyeti Tarihi(1918-1944)

Enver Ziya Karal tarafından kaleme alınan bu eser, 1945 yılında İstanbul'da Milli Eğitim Basımevi'nde bastırılmıştır. Enver Ziya Karal aynı zamanda Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Müdürlüğü de yapmaktadır. Kitap yirmi bölümden oluşmaktadır. Genel olarak Türk tarihi anlatılmaktadır. 190 sayfası konu anlatımı şeklindedir. Ayrıca 5 tane harita, 70 tane de resim bulunmaktadır. Kronoloji, içindekiler ve okumalar olarak kitap tamamlanmaktadır.

Kitabın İçeriği: Kitap yirmi bölümden oluşmaktadır.

Birinci Bölüm: Birinci Cihan Harbinin Sonunda Osmanlı İmparatorluğunun Durumu

İkinci Bölüm: Mustafa Kemal

Üçüncü Bölüm: İstiklal Savaşı

Dördüncü Bölüm: Milli Müdafaa Teşkilatı

Beşinci Bölüm: İstanbul Hükümeti ile Anadolu'yu Ayıran Uçurum

Altıncı Bölüm: Yeni Türkiye devletinin kurulması

Yedinci Bölüm: Büyük Millet Meclisi İş Başında

Sekizinci Bölüm: Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cihan Umumi Efkarı

Dokuzuncu Bölüm: Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti Vatan İçin Savaşıyor

Onuncu Bölüm: Büyük Taarruz ve Son Zafer

On Birinci Bölüm: Lozan Konferansı

On İkinci Bölüm: Cumhuriyet'in İlanı

On Üçüncü Bölüm: Halifeliğin Kaldırılması

On Dördüncü Bölüm: Cumhuriyet Devrinde Partiler

On Beşinci Bölüm: Laik Devlete Doğru

On Altıncı Bölüm: Cumhuriyet Maarifinin Doğuşu ve Gelişmesi

On Yedinci Bölüm: İktisat Alanında İnkılap

On Sekizinci Bölüm: Sağlık ve Sosyal Yardım Alanında Başarılar

On Dokuzuncu Bölüm: Milli Savunma

Yirminci Bölüm: Türkiye Cumhuriyeti'nin Dış Siyaseti

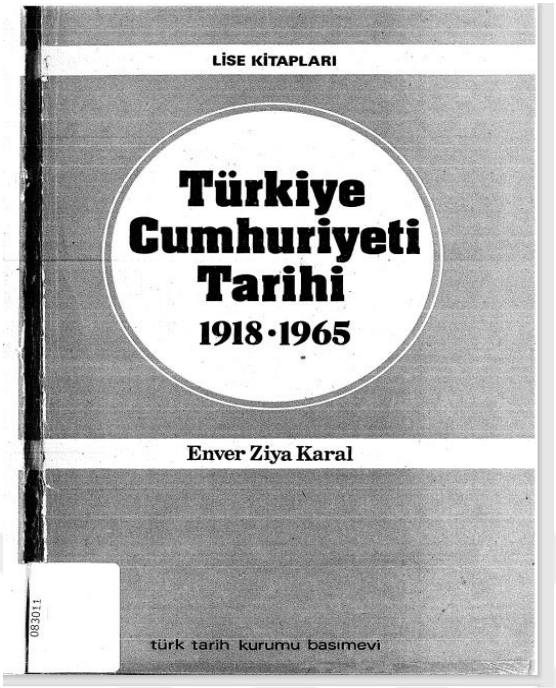
Bölümler bu şekilde sınıflandırılmıştır (Karal, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1944), 1944).

4.2. Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1965)

Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1965) eseri "Diğer tarih derslerinin içinde on beş günde bir okutulacaktır" (Kılıç, 2014, s. 70).

Basım yılı 1969. İstanbul'da Türk Tarih Kurumu Basımevi'nde bastırılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'ni konu alan bu eserin 255 sayfası vardır. Eserin genelinde İstiklâl Savaşı, inkılâpları yüzeysel anlatır. İçindekiler kısmı vardır. 45 resim, 2 harita vardır. Kitapta kronoloji cetveli bulunmaktadır. Terimler ve deyimler sayfası vardır. Bibliyografyası yoktur.

Şekil 2-Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1965)

Kitabın İçeriği: Eser on dokuz bölümden oluşur.

Birinci Bölüm: Osmanlı Hükümeti ve Mondros Mütarekesi, Mondros Mütarekesi'nin Yürütülmesi ve Zararlı Cemiyetlerin Kurulmasıdır. Ayrıca okuma parçası olarak Mondros Mütarekesi İçin Baş Murahhas Seçilmesi başlığı vardır.

İkinci Bölüm: Türk Milletinin Ayaklanması (1918-1919), Memleketin Durumu ve Osmanlı Hükümetinin Yetersizliği, Milli Cemiyetlerin Kurulması, Okuma parçası olarak da: Sultan Vahdettin`in Yabancıların Baskısından Şikâyeti başlıkları yer alır.

Üçüncü Bölüm: Mustafa Kemal (1881- 1919), Okuma parçası olarak da: Mustafa Kemal'e Göre Hürriyet ve İstiklalin Manası başlıklarıdır.

Dördüncü Bölüm: İstiklal Savaşımızın Başlaması (15 Mayıs 1919), İtilaf Devletlerinin Türk Toprakları Hakkında Emelleri, Yunan Ordusunun İzmir'e Çıkması ve Türk Milletinin Direnmesidir, Okuma parçası olarak da: İzmir'in İşgali Münasebetiyle İstanbul Darülfünununda Yapılan Mitingde Sırrı Bey'in Söylediği Nutuk başlığı yer alır.

Beşinci Bölüm: Milli Birlik İçin Çalışmalar (1919-1920), Mustafa Kemal'in Milli Birlik Hakkındaki Düşünceleri, Amasya Tamimi, Erzurum Kongresi, Sivas Kongresi ve şu okumalardan oluşur: Mustafa Kemal'in Anadolu'dan İstanbul'a Çağırılması ve Memuriyetinden İstifası Hakkında Vesikalar, Mustafa Kemal'in Sivas Kongresi Sıralarından Dahiliye Nazırı Adil Bey'e Telgrafı, Kuvayı Milliye'ye Dair Sorular ve Cevaplar.

Altıncı Bölüm: Heyeti Temsiliye ve İstanbul Hükümeti, Sadrazam Damat Ferit Paşa Hükümetinin Düşürülmesi, Ali Rıza Paşa Hükümetinin Kurulması ve Amasya Görüşmeleri, Heyeti Temsiliye'nin Sivas'tan Ankara'ya Gelmesi, Mebuslar Meclisi'nin Toplanması (12 Ocak 1920), İstanbul'un İtilaf Devletleri Tarafından

İşgal edilmesi (16 Mart 1920), okuma parçası olarak da: Heyeti Temsiliye'nin Ankara'ya Gelmesi.

Yedinci Bölüm: Yeni Türkiye Devletinin Kurulması (16 Mart-23Nisan 1920), Anadolu'nun İstanbul'un İşgali Karşısındaki Tepkisi, Türkiye Büyük Millet Meclisi Kuruluyor, okuma parçası olarak da: "İstanbul'un İşgalini Anadolu Nasıl Öğrendi" başlıklarıdır.

Sekizinci Bölüm: Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti İstiklal Savaşının İdaresini Ele Alıyor (23 Nisan-28 Eylül 1920). Milli Cephelerin Durumu, Damat Ferit Paşa Hükümetinin Hıyanetleri, Sevr Antlaşması, Türkiye Büyük Millet Meclisi Ordularının Teşkilatlandırılması, Okuma: "Gaziantep Savunması", Okuma: "Türkiye Büyük Millet Meclisinde İstiklal Marşı'nın kabul Edilmesi", Okuma: "İstiklal Marşı ve Ankara" başlıkları yer alır.

Dokuzuncu Bölüm: Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetinin Başarıları, Batı Cephesinde Yunanlılarla Savaşlar, Savunma Zaferimizin Dış Siyaset Üzerine Etkisi, Büyük Türk Taarruzu ve Kesin Zafer Mudanya Mütarekesi, Saltanatın Kaldırılması, Lozan konferansı ve Barışı, Okuma: "Lozan Zaferi" başlıklarından oluşur.

Onuncu Bölüm: Siyasi İnkılaplar, Halifeliğin Kaldırılması, Cumhuriyet Devrinde Siyasi Cereyanlar, Okuma: "Milletin İradesi ve Saltanat"

On Birinci Bölüm: Hukuk ve Cemiyet Alanında İnkılaplar, Hukuk Düzeninin Laikleştirilmesi, Kadın Hakları, Kılık ve Kıyafette Değişiklik, Okuma: "Türk İnkılabının Tamamlanması"

On İkinci Bölüm: Eğitimin Geliştirilmesi, Genel Eğitim Prensipleri Örgütleri, Harf İnkılabı, Yeni Tarih Anlayışı, Türk Dilinin Geliştirilmesi İçin Çalışmalar, Okuma: "Yazı Dili Ve Konuşma Dili" başlıklarından oluşur.

On Üçüncü Bölüm: Milli Ekonominin Kurulması ve Geliştirilmesi, Milli Ekonominin Genel Şartları ve Prensipleri, Tarım, Milli Endüstrinin Kurulması, Ticaret Alanında Gelişmeler, Bayındırlık İşleri, Okuma: "Türkiye ve Milli Ekonomi" başlıklarından oluşur.

On Dördüncü Bölüm: Sağlık ve Sosyal Yardım Alanında Çalışmalar.

On Beşinci Bölüm: Milli Savunma, Okuma: "Atatürk'ün Türk Ordusuna Mesajı" başlıklarından oluşur.

On Altıncı Bölüm: Türkiye Cumhuriyeti'nde Dış Siyaset, Türkiye'nin Dış Siyaset Prensip ve Çalışmaları, Okuma: "Milli Saadet ve İnsanlık Ülkesi" konuları yer alır.

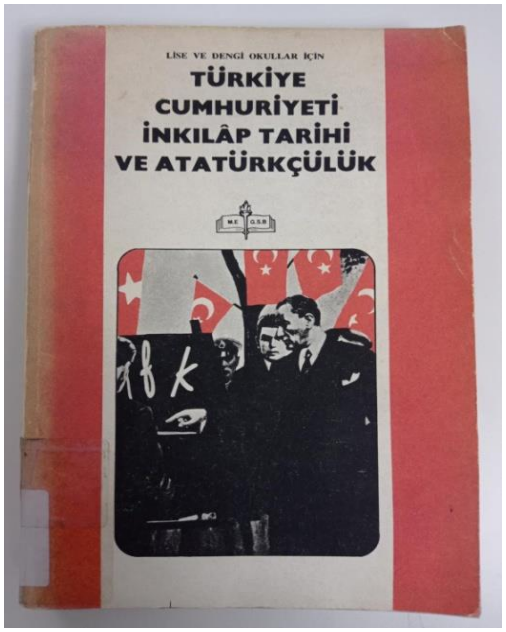
On Yedinci Bölüm: Atatürk'ün Ölümü.

On Sekizinci Bölüm: İkinci Cihan Savaşında ve Sonrasında Türkiye'nin Dış Siyaseti, Birinci Cihan Savaşı ile İkinci Cihan Savaşı Arasında Avrupa'nın Durumu, Türkiye'nin İki Cihan Savaşında Durumu ve İki Cihan Savaşından Sonra Türk Dış Siyaseti Başlıkları Vardır.

On Dokuzuncu Bölüm: İki Cihan Savaşından Sonra Türkiye, Türk Demokrasi Sisteminin Gelişmesi Ve 27 Mayıs İnkılabı başlıklarından oluşur (Karal, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1965), 1969).

4.3. Lise ve Dengi Okullar İçin Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabı [1984]

Şekil 3- Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabı (1984)

Bu ders kitabı lise ve dengi okullarda okutulmak üzere Mükerrem Kamil Su ve Ahmet Mumcu'ya yazdırılmıştır. Milli Eğitim Basımevi tarafından 1984 yılında bastırılmıştır. Toplamda 311 sayfa tutmaktadır. Dokuz bölümden oluşmaktadır. Bu bölümler giriş bölümü ve sekiz ayrı bölüm halindedir. Bölümlere geçmeden, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersini neden öğreniyoruz başlığıyla dersin amacı ve önemi iki sayfada anlatılmaya çalışılmıştır. Ayrıca kitap içerinde görsel kullanımına özen

gösterilmiştir. Görsellerin konularla bağlantılı olmasına dikkat edilmiştir. Bölüm içlerinde ve bölüm sonlarında verilen okuma parçalarıyla da konu bütünlüğü pekiştirilerek sağlanmaya çalışılmıştır.

Giriş Bölümü: XX. Yüzyılın Başında Osmanlı İmparatorluğu başlığıyla başlamıştır. İçerikte ise, II. Meşrutiyet, Trablusgarp Savaşı, Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı'ndan bahsedilmektedir.

Birinci Bölüm: Birinci Dünya Savaşı Sonunda Osmanlı İmparatorluğunun Durumu başlığıyla başlamıştır. Alt başlıklar ise; Mondros Ateşkes Anlaşması ve Uygulanması, Osmanlı İmparatorluğunun Paylaşılması Tasarıları, Wilson İlkeleri ve Paris Barış Konferansı, İzmir'in İşgali, Memleketin İç Durumu ve Cemiyetler olarak işlenmiştir.

İkinci Bölüm: Mustafa Kemal'in Hayatı başlığına ayrılmıştır. Alt başlıklar ise; Mustafa Kemal'in Çocukluğu ve İlk Gençlik Yılları, Mustafa Kemal'in Komutanlık Dönemi, Mustafa Kemal'in Kişiliği bölümlerine ayrılarak anlatılmaya çalışılmıştır.

Üçüncü Bölüm: Kurtuluş Savaşı başlığıdır. Alt başlıklar ise; Hazırlık Dönemi, Türkiye Büyük Millet Meclisi ile İstanbul Hükümetinin Mücadelesi, Sevr Barış Antlaşması, Düzenli Ordunun Kurulması, Muharebeler ve Sonuçları, Siyasi İlişkiler, Sakarya Meydan Muharebesi ve Sonuçları, Büyük Taarruz ve Sonuçları bölümleri ile detaylı olarak işlenmeye çalışılmıştır. Kitabın en yoğun ve detaylı bölümü burasıdır. Kitap içerisindeki payı en fazla olan bölümdür.

Dördüncü Bölüm: Cumhuriyet Dönemi'dir. Alt başlıklar ise; Cumhuriyetin İlanı ve Halifeliğin Kaldırılması, Partiler ve Çok Partili Döneme Geçiş Denemeleri, İnkılabın Gelişimi-Devlet ve Toplum Kurumlarının Laikleşmesi, Eğitim ve Kültür Alanında İnkılap Hareketleri, Toplumsal Yaşayışın Düzenlenmesi, Ekonomik Alanda Gelişme bölümlerine ayrılmıştır.

Beşinci Bölüm: Türk Ordusu ve Milli Savunmandır. Alt başlığı olmayan tek bölümdür. Dört sayfayla kitabın en kısa bölümüdür.

Altıncı Bölüm: Atatürk Döneminde Türkiye Cumhuriyeti'nin Dış Siyaseti olarak ayrılmıştır. Alt başlıklar ise: Nüfus Mübadelesi, Yabancı Okullar Sorunu, Irak Sınırı ve Musul Sorunu, Milletler Cemiyeti ve Milletler Cemiyeti'ne Girişimiz, Balkan Antantı, Montrö Sözleşmesi, Sadabat Paktı ve Hatay Sorunu'dur.

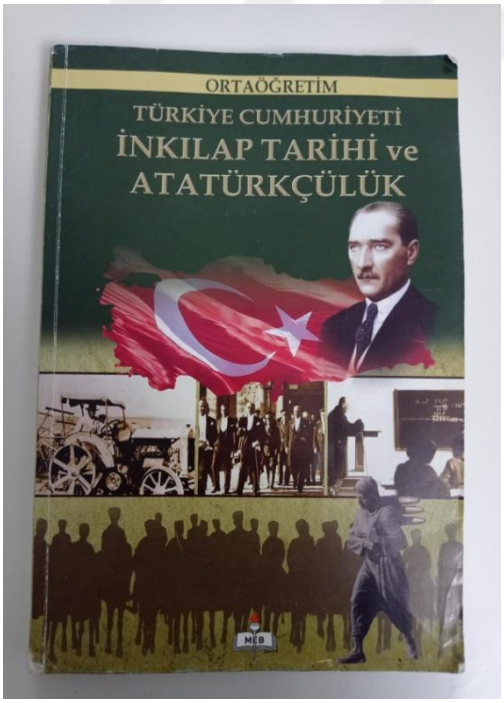
Yedinci Bölüm: Atatürkçülük; Türk İnkılabının Dayandığı İlkeler ve İnkılabın Nitelikleri. Alt başlıklar: Temel İlkeler, Bütünleyici İlkeler ve Türk İnkılabının Nitelikleri'dir.

Sekizinci Bölüm: Atatürk'ün Ölümü ve İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanı Seçilmesi. Alt başlıklar: Bölüm başlığından farklı değildir. Atatürk'ün Ölümü ve İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanı Seçilmesi olarak işlenmiştir.

Kitap son olarak, kitapta anlatılan olayların kronolojisi, sözlük ve bibliyografya başlıklarıyla bitirilmiştir.

4.4. Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabı [2012]

Şekil 4- Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabı (2012)

Bu ders kitabı liselerde okutulmak üzere komisyona yazdırılmıştır. Yedi üniteden meydana gelmiştir. Üniteler kendi içinde alt başlıklara ayrılmıştır. 2012 yılında, devlet kitapları matbaasına bastırılmıştır. Toplamda 250 sayfadır.

Birinci Ünite: "1881'den 1919'a Mustafa Kemal" ünitesidir. Alt konularda ise, Mustafa Kemal'in Hayatı, Mustafa Kemal'in Askerlik Hayatı ve Mustafa Kemal'in Kişisel Özellikleri olarak sınıflandırılmıştır. İlk ünite genel hatlarıyla incelendiğinde Atatürk'ü tanımak temel alınmış ve onun hayatı üzerinde yoğunlukla durulmuştur.

İkinci Ünite: "Milli Mücadele'nin Hazırlık Dönemi" ünitesidir. Bu bölüm kendi içinde beş bölüme ayrılmıştır. Bu bölümler; Osmanlı Devleti ve Birinci Dünya Savaşı, Mondros Ateşkes Antlaşması (30 Ekim 1918), Kuvay-ı Milliye Hareketi, Milli Mücadele Hazırlıkları, Sevr Barış

Antlaşması (10 Ağustos 1920). Bu bölümlerde genel olarak savaşlardan ve antlaşmalardan bahsedilmiştir.

Üçüncü Ünite: "Kurtuluş Savaşı'nda Cepheler" ünitesidir. Bu bölümde kendi içerisinde beş bölüme ayrılmıştır. Bu bölümler; Kurtuluş Savaşı'nın Başlaması ve Cepheler, Doğu Cephesi, Güney Cephesi, Batı Cephesi, Milli Mücadelenin Sanat ve Edebiyata Yansımaları. Bu bölümlerde yine savaş ağırlıklı bölümlerdir. Özellikle Kurtuluş Savaşı'nın üzerinde durulmuştur.

Dördüncü Ünite: "Türk İnkılabı" ünitesi olarak belirlenmiştir. Bu bölüm çok yoğun ve geniş bir alanı kapsadığı için kendi içinde on bir alt başlığa ayrılmıştır. Bu bölümler; Türk İnkılabının Genel Özellikleri, Siyasi Alanda Yapılan İnkılaplar, Medeni Kanunun Kabulü ve Hukuk Alanında Yapılan İnkılaplar, Eğitim ve Kültür Alanında Yapılan İnkılaplar, Toplumsal Alanda Yapılan İnkılaplar, Ekonomi Alanında Yapılan İnkılaplar, Sosyal ve Sağlık Alanlarında Yapılan İnkılaplar, Türk Kadınına Sağlanan Haklar, Atatürk Dönemi Kültür ve Sanat Alanında Yapılan Çalışmalar, Atatürk'ün Geleceğe Yönelik Hedefleri ve Son Olarak Da Büyük Nutuk. Bu bölüm genel olarak incelendiğinde, Türkiye'nin nasıl bir değişimden geçtiği açıkça görülebilmektedir. Bu değişimin öncüsü de bizzat inkılapların da uygulayıcısı olan Atatürk'tür.

Beşinci Ünite: "Atatürkçülük ve Atatürk İlkeleri" ünitesine ayrılmıştır. Dersin de adını taşıyan bu bölün alt bölümlere ayrılmıştır. Bu alt bölümler beş ana başlıkta toplanmıştır. Bu bölümler; Atatürkçü Düşünce Sistemi, Atatürk İlkelerinin Özellikleri ve Dayandığı Esaslar, Atatürk İlkeleri, Atatürk İlkelerine Sahip Çıkmak ve Onların Devamlılığını Sağlamak, Milli Güç ve son olarak da Türkiye'ye Yönelik Tehditler bölümüdür.

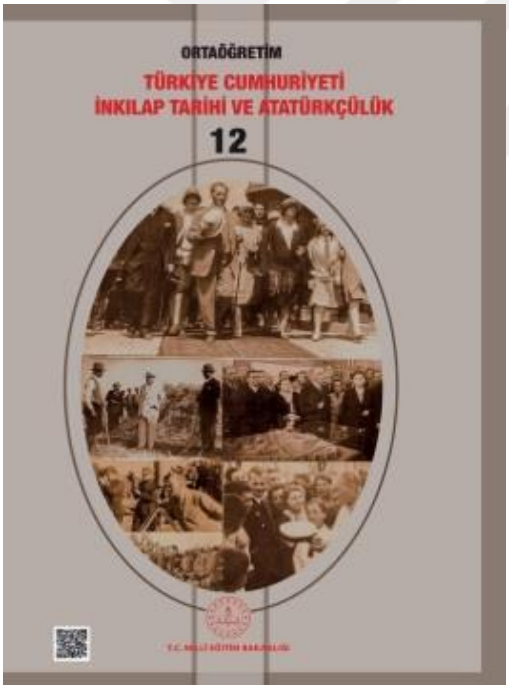
Altıncı Ünite: "Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası" ünitesi olarak belirlenmiştir. Bu bölüm de kendi içinde dört başlığa ayrılmıştır. Bu bölümler; Atatürk Dönemi Türk Dış Politikasının Esasları, Lozan Barış Antlaşmasının Önemi, 1923-1932 Dönemi Türkiye'nin Dış Politikası, 1932-1939 Dönemi Türkiye'nin Dış Politikası. Bu bölün konu başlıklarından da anlaşılacağı üzere, Türkiye'nin uluslararası ilişkilerini incelemek üzere ele alınmıştır. Çünkü bir ülkeyi dünyadan tecrit etmek düşünülemez. Atatürk'ün dış politika anlayışı düşünüldüğünde, bağımsızlık temelli tavizsiz bir dış politika anlayışını benimsediğini görmüş oluruz.

Yedinci Ünite: " Atatürk'ün Ölümü" ünitesine ayrılmıştır. Bu bölümde kendi içinde iki alt bölüm olarak ele alınmıştır. Bu bölümler; Mustafa Kemal Atatürk'ün Ölümü ve Ölümünün Ardından başlıklarıdır. Yeni bir ülke kuran ve bir ulusun önderi kabul edilen Atatürk'e ve onun kahramanlıklarına bu bölümde yer verilmiştir. Böylece, dersin adına son bölümde değinilmiştir.

Üniteler haricinde kitabın sonunda, sözlük, kaynakça, kronoloji, ölçme ve değerlendirme formlarına yer verilmiştir. Böylelikle ele alınan konular ve kullanılan materyaller temellendirilmiştir (Komisyon, 2012).

4.5. Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük 12. Sınıf Ders Kitabı (2021)

Şekil 5- Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabı (2021)

Bu ders kitabının seçilmesinin temel nedeni, güncel olması ve 2018 öğretim programına göre hazırlanmış olmasıdır. Zaman içerisinde nasıl değişimler meydana gelmiştir bu şekilde görmüş olacağız. Bu ders kitabı, liselerin son yani on ikinci sınıflarında haftada iki ders saati olarak okutulması planlanmıştır. Toplamda 271 sayfadan meydana gelmiştir. Akif Çevik, Gül Koç ve Koray Şerbetçi ortaklığında yazılmıştır. Devlet kitapları matbaasına 2021 yılında bastırılmıştır. Ders kitabı sekiz üniteye ayrılmıştır. Bu üniteler de yine kendi içlerinde birçok alt konu başlığına ayrılmıştır. Bütün ünite ve konularda 2018 yılında kabul edilen Ortaöğretim İnkılap Tarihi Öğretim Programına sadık kalınmaya çalışılmıştır. Özellikle son ünitede yakın tarihimizdeki konulara değinilmiştir. Şimdi bu ünite ve bölümleri daha yakından inceleyelim:

Birinci Ünite: "XX. Yüzyıl Başlarında Osmanlı Devleti ve Dünya" olarak belirlenmiştir. Bu bölüm de kendi içinde dört alt başlığa ayrılmıştır. Bu başlıklar,

Mustafa Kemal'in Hayatı, XX. Yüzyıl Başlarında Osmanlı Devleti, I. Dünya Savaşı (1914-1918), Mondros Ateşkes Antlaşması (30 Ekim 1918) olarak sıralanmıştır.

İkinci Ünite: "Milli Mücadele" başlığıyla ele alınmıştır. Bu bölüm de yine alt başlıklar olarak sıralanmıştır. Altı alt başlıkta ele alınmıştır. Bu başlıklar ise; İşgallerin Başlaması ve Milli Mücadeleye Hazırlık, Büyük Millet Meclisi'nin Açılması (23 Nisan 1920), Sevr Antlaşması (10 Ağustos 1920), Milli Mücadelede Doğu ve Güney Cepheleri, Milli Mücadelede Batı Cephesi, Mudanya'dan Lozan'a olarak belirlenmiştir. Bu bölümde yoğun olarak savaşlardan ve yapılan mücadelelerden bahsedilmiştir. Doğu, Güney ve Batı Cepheleri detaylı olarak ele alınmıştır.

Üçüncü Ünite: "Atatürkçülük ve Türk İnkılabı" olarak belirlenmiştir. Sekiz alt başlığa ayrılmıştır. Bu başlıklar; Türk İnkılabı, Atatürk İlkeleri, Siyasi Alanda Yapılan İnkılaplar, Hukuk Alanındaki Yenilikler, Eğitim ve Kültür Alanında Yapılan İnkılaplar, Toplumsal Alanda Yapılan İnkılaplar, Ekonomi Alanındaki Gelişmeler, Atatürk İlke ve İnkılaplarının Önemi şeklinde sınıflandırılmıştır.

Dördüncü Ünite: "İki Savaş Arasındaki Dönemde Türkiye ve Dünya" olarak belirlenmiştir. Üç alt başlığa ayrılmıştır. Bu başlıklar; Atatürk Dönemi İç Politikadaki Gelişmeler, Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası (1923-1938), İki Dünya Savaşı Arasındaki Dönemde Dünyada Meydana Gelen Siyasi ve Ekonomik Gelişmeler olarak sıralanmıştır.

Beşinci Ünite: "II. Dünya Savaşı Sürecinde Türkiye ve Dünya" başlığıyla ele alınmıştır. Kendi içinde de üç alt başlığa ayrılmıştır. Bu bölümler; II. Dünya Savaşı, II. Dünya Savaşı Sürecinde Türkiye, II. Dünya Savaşı'nın Sonuçları olarak sınıflandırılmıştır.

Altıncı Ünite: "II. Dünya Savaşı Sonrasında Türkiye ve Dünya" başlığıyla ele alınmıştır. Üç alt başlığa ayrılmıştır. Bu başlıklar; II. Dünya Savaşı Sonrası Türkiye, İki Kutuplu Dünya ve Türkiye, 1950'li Yıllarda Türkiye olarak bölümlere ayrılmıştır.

Yedinci Ünite: "Toplumsal Devrim Çağında Dünya ve Türkiye" başlığıyla ele alınmıştır. Bu bölüm de kendi içinde üç alt başlığa ayrılmıştır. Bu başlıklar ise şöyledir; 1960 Sonrası Dünyadaki Gelişmeler, 1960 Sonrası Türk Dış Politikasını Etkileyen Gelişmeler, 1960 Sonrası Türkiye'de Yaşanan Siyasi, Ekonomik ve Sosyal Gelişmeler olarak sınıflandırılmıştır.

Sekizinci Ünite: "XXI. Yüzyıl Eşiğinde Türkiye ve Dünya" başlığıyla ele alınmıştır. Bu bölüm aslında çok yoğun içeriğe sahip olmasına karşılık, iki ana başlık altında toplanmıştır. Bu başlıklar şu şekildedir; 1990 Sonrası Türkiye'deki Gelişmeler, 1990 Sonrası Dünyadaki Gelişmeler. Temelde iki başlıkta toplanan konular, günümüzü etkileyen olaylara kadar işlenmiştir. Son bölümde Irak ve Suriye'de yaşanan olaylara kadar ele alınmıştır. Bu da şunu göstermektedir, güncel konulara daha fazla yer verip, öğrencilerin ülke meselelerine daha fazla kafa yormaları amaçlanmaktadır.

Kitabın geneli incelendiğinde, üniteler ve alt başlıklar ve onların altında devam eden başlıklar şeklinde sıralanmıştır. Bu da konuların bir bütün içerisinde sıkıcı olmadan işlenmesini sağlamıştır. Ayrıca, her ünitenin sonunda bilgi-yorum bölümü ile ünite sonu ölçme ve değerlendirme sorularına yer verilmiştir (Çevik, Koç, & Şerbetçi, 2021).

5. ATATÜRK'ÜN ASKER KİŞİLİĞİ VE ASKER KİŞİLİĞİNİN DERS KİTAPLARINDA ELE ALINIŞI

5.1. Atatürk'ün Asker Kişiliği

Atatürk'ün ilkokul yıllarından başlayıp lise ve harp okulu dönemlerine kadar yıllardır derslerde öğretilmiştir. Askerlik Atatürk'ün hayatının en önemli yerinde hatta merkezinde bulunmuştur. Hatta bu meslek için gerektiğinde hayatını ortaya koymuş, ailesinden bile vazgeçmiştir. Tüm bunlar Atatürk'ün asker kişiliğini ne kadar taşıdığını göstermektedir. Osmanlı devletinin son zamanları düşünüldüğünde halk savaştan savaşa cepheden cepheye koşmuştur. Bunun sonucunda her ortamda savaş ve askerlik konuşulmaya başlanmış ve o dönemdeki çocukların benliğinde bu duygu yer edinmiştir. Atatürk de çocukluk yıllarında asker olmak isteyen, arkadaşlarıyla savaş oyunları oynayan biridir. Hatta asker olma isteğinden annesine rağmen vazgeçmemiştir (Çevik, Koç, & Şerbetçi, 2021, s. 18-21).

Atatürk'ün ülkenin içinde bulunduğu duruma çareler araması ve bir şeyler yapma istediği onun ne kadar vatanperver bir kişiliği olduğunu ortaya koymaktadır. Atatürk, vatan ve millet sevgisini her şeyden üstün tutan ve milletine hizmet eden bir askerdir. Üstelik ülkesine yaptığı hizmetlerden ötürü hiçbir karşılık da beklememiştir. Karşılık beklememiş fakat her şeyini ortaya koymaktan da geri durmamıştır. Birçok bedel ödemiştir. Ülkesi ve milleti için hiçbir fedakârlıktan kaçmamış gerektiğinde canının vermekten imtina etmemiştir. Savaştığı cephelerde, üstün askeri dehasıyla hep ön plana çıkmayı başarmıştır. Gerektiğinde, yanlış olduğunu düşündüğü kararları sorgulamaktan çekinmemiştir. Bu özelliği sayesinde birçok yanlış karardan dönülmesini de sağlamıştır (Komisyon, 2012, s. 4-14).

Atatürk, işgallere sessiz kalındığını ve Türk milletinin tek başına kaldığını düşünmüştür. Bu düşüncesinden hareketle Anadolu'ya geçmiş ve kendisini milli mücadelenin lideri olarak görmüştür. Buradan hareketle Samsun'a çıktığında yaptığı ilk iş bütün ülkedeki askeri ve yerel yöneticilere telgraflar çekerek işgallere karşı

sessiz kalınmaması ve gerekli tepkilerin mitingler ve protestolar aracılığıyla gösterilmesini istemiştir. Yapmış olduğu bu davranışlar İstanbul yönetimince doğru bulunmamış ve geri çağrılmıştır. Atatürk de çareyi askerlikten istifa etmekte bulmuştur. Yeniden mesleğe dönüşü ise, Kütahya-Eskişehir Muharebelerinden sonra meclis kararıyla olmuştur. Başkomutanlık yetkisi verilerek bütün kontrol Mustafa Kemal'in eline geçmiştir" (Çevik, Koç, & Şerbetçi, 2021, s. 60-86).

Başkomutan olarak büyük başarılara imza atan Atatürk, çok büyük bir savaşçı ve etkili bir komutandır. Fakat bu durum O'nun sürekli savaş düşüncesine sahip olduğunu göstermemektedir. Hatta savaş konusundaki düşüncelerini, "Yurtta Sulh Cihanda Sulh" sözüyle de destekleyebiliriz. Atatürk gibi üstün bir askeri dehaya sahip komutanın böyle düşünmesi takdire şayandır. Ülkesine göz diken düşmanları, geldikleri gibi göndermiş ülkesini düşman işgalinden kurtarmıştır. Buna rağmen tehditvari konuşup, bütün dünyaya gözdağı verme imkanı verebilecek konumda olmasına rağmen barış yanlısı konuşması onun ne kadar büyük bir kişilik olduğunu bir kez daha göstermiştir.

5.2. Atatürk'ün Asker Kişiliğinin Ders Kitaplarında Ele Alınışı

Atatürk'ün asker kişiliğini incelerken ilk olarak Enver Ziya Karal'ın yazmış olduğu ders kitabından başlamak gerekmektedir. Çünkü bu ders kitabı alanında önemli bir yer tutmaktadır.

Enver Ziya Karal'ın Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1944 adlı ilk eserinde Mondros Mütarekesi başlığı altında öncelikle; Birinci Cihan Harbinin Sonunda Osmanlı Devletinin Durumu incelenmiş; "Cihan Harbinin sonunda Osmanlı Devleti ve müttefikleri yenilmiş ve sonuçta mütareke imzalamak zorunda kaldığı belirtilmiştir. Osmanlı Devleti galip devletlerle Mondros Mütarekesi'ni imzalamıştı. Buna göre boğazların bütün gemilere açık olması, ordunun terhis edilmesi, Toros tünelleri telsiz ve telgraf istasyonlarıyla, ordu ve donanmanın galip devletlerin kontrolüne geçmesi şeklinde antlaşma özetlemiştir (Karal, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1944), 1944, s. 1).

Giriş bölümü bu şekilde ana hatlarıyla özetlendikten sonra, diğer kitabımızda Trablusgarp Cephesi'nden örnek verelim.

Trablusgarp'a giden Vatansever subaylar arasında Mustafa Kemal ile Enver Bey de vardı. Büyük zorluklar içinde, kılık ve kimlik değiştirerek Mısır yolu ile

Trablusgarp'a gelen bu subaylar oradaki kabileleri teşkilatlandırdılar. Özellikle Mustafa Kemal Derne'de İtalyanları püskürttü. Tobruk'ta da başarılar kazandı (Su & Mumucu, 1984).

Mustafa Kemal'in Derne ve Tobruk'taki başarıları O'nun hem askerlik, hem de teşkilatçılık dehasının birer kanıtıdır. Yokluk içinde İtalyanları püskürtebilen Mustafa Kemal, Trablusgarp'tan geri çağrılınca kurduğu cephe çökmüş, birlikler dağılmıştır. Balkan Savaşı çıkınca İstanbul'a gelen Mustafa Kemal, Çanakkale Boğazım savunmakla görevli birliklerden birinin başına atandı ama burada çarpışma olmadı. Orada bulunuşundan yararlanarak Çanakkale Boğazını askerlik yönünden ayrıntılı olarak inceledi. İleride Birinci Dünya Savaşı'nda O'nun Çanakkale'de gösterdiği büyük başarının bir sebebi de bu incelemeleridir (Su & Mumucu, 1984).

Bu cephedeki başarılarının ardından Anadolu'da yapmış olduğu diğer durumlara göz atalım; "Bundan sonra ise Antalya ve Konya'ya İtalyan, Urfa, Antep ve Maraş'a ise İngiliz, Antalya ve Konya'ya da İtalyan askerleri yerleştirildi. Böylece Türk toprakları, Cihan Harbi sırasında imzalanmış gizli anlaşmaların ruhuna uygun olarak yabancıların eline geçmeye başladı ve bu işgaller karşısında Mustafa Kemal halkı örgütlemek için elinden gelen bütün imkanları değerlendirmiştir" (Karal, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1944), 1944, s. 1).

Yukarıda bahsedilen işgaller, Enver Ziya Karal'ın 1918-1965 yıllarını kapsayan Türkiye Cumhuriyeti Tarihi adlı diğer eserinde konu Mondros mütarekesi başlığı altında ele alınmış ve şu şekilde devam etmiştir; "Mondros Mütarekesi, Mütareke Yapılmasına Nasıl Karar Verildi? Bu başlık altında savaşın sonunda devletlerin durumu verilmiştir. Mustafa Kemal Paşa'nın savaşın akıbetini önceden tahmin ettiği söylenmekle beraber Almanların bunu çok geç tahmin ettiği ifade edilmektedir. Osmanlı Devleti ve müttefiklerinin Amerika başkanı Wilson'a başvurarak barışın sağlanması için destek istediği yazılmaktadır. Ayrıca Filistin ve Beyrut'taki Osmanlı durumu buradan geri çekiliş ve Mustafa Kemal Paşa'nın İngiliz ilerleyişini engellemek için Halep'te bir savunma hattı kurarak İngilizleri durdurduğu ifade edilmektedir. Daha sonra Osmanlı hükümetindeki istikrar ve yeni görevlendirmeler detaylı bir şekilde anlatılmaya çalışmıştır. Mütareke görüşmelerini İngiliz Filo komutanı Amiral Galthorpe Bahriye Nazırı Rauf Bey arasında Agamemnon'un dışında gerçekleştiği, Türk heyetinin kendisine teklif edilen mütareke maddelerinin ağırlığını dile getirdikleri fakat karşı tarafın bu maddelerin müttefikler tarafından

belirlendiği ve değiştirilmesi için uzun görüşmelerin yapılması gerektiğini söylemiştir. Sadece birkaç basit değişiklik yapıldıktan sonra Türk Heyeti tarafından kabul edildiği aktarılmaktadır" (Karal, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1965), 1969, s. 1-3).

Mondros Mütarekesi adlı bölümün ardından, Türk Milleti'nin işgaller karşısında nasıl bir tavır takındığı ve ne gibi girişimlerde bulunduğu diğer sayfalarda şu şekilde devam etmiştir; Uzun yıllar süren savaşlarda yenilen Türk milletinin durumunun oldukça yıpranmış bir vaziyette olduğunu bildiren eser, vatandaşların Mondros Mütarekesi'nden sonra daha büyük bir felaketin gelmek üzere olduğunu gördüğünü de belirtiyor. Bu teşkilatların görünmez kahramanı ise arka plandaki Mustafa Kemal'dir. Devamında, millette bir tepki uyandığını ve bunlar sonucunda memleketin muhtelif yerlerinde teşkilatlar yapıldığı ve çeşitli cemiyetler kurulduğu veriliyor. Bu teşkilatlanmada padişah ve hükümetin sessizliğinin de etkili olduğu belirtiliyor. Ardından kurulan cemiyetler hakkında bilgi veriliyor. Bu cemiyetlere örnek olarak Trakya Paşaeli, Vilayeti Şarkıye-i Müdafaai Hukuk Cemiyeti, Trabzon ve Havalisi Ademi Merkeziye Cemiyeti, İzmir Reddi İlhak Cemiyeti verilmektedir (Karal, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1944), 1944, s. 5).

Karal, Ayaklanmalar ve Cemiyetler konusuna diğer eserinde de devam etmiş ve Türk Milletinin Ayaklanması Başlığı altında şöyle ele alınmıştır; "Mondros imzalandığında Türk milletinin durumunun bitkin olduğu memleketin yorgun bir vaziyette olduğu ifade edilmiştir. Osmanlı hükümetinin bu durum karşısındaki tavrını ise şöyle ifade etmektedir: Osmanlı Hükümeti bu durum karşısında tam manası ile bir acizlik gösteriyordu. İtilaf devletlerinin bütün isteklerine boyun eğiyordu, fakat Mustafa Kemal ve Kuvay-ı Milliyeciler esaret ve işgale direnmekte kararlıydı" (Karal, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1965), 1969, s. 9).

Enver Ziya Karal 1918-1944 yıllarını kapsayan eserinde aynı konuyu devam ettirmiştir; "Trakya Paşaeli, İzmir Reddi İlhak, Vilayeti Şarkiye Müdafaa-i Hukuk, Trabzon ve Havalisi Ademi Merkeziyetleri" konularına yer verilmiştir. Bu cemiyetler bizzat düşmanla mücadele etmişler ve Atatürk de bu cemiyetleri silah ve cephane yönünden desteklemiştir (Karal, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1944), 1944, s. 5-6).

Daha sonra ise kurulan cemiyetleri sıralıyor ve bu cemiyetler arasında Trakya-Paşaeli, Doğu Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, İzmir Müdafaa-i Hukuk-u Osmaniye Cemiyeti, Milli Kongre Cemiyeti gibi cemiyetlerin isimlerine yer veriyor. Ayrıca bu cemiyetlerden kısa şekilde bahsediyor. Devamında bu cemiyetlerin ortak özelliklerini veren eser, bu cemiyetleri kuranların fedakâr Türk çocukları olduğunu söylüyor. Devamında bu cemiyetlerin bölgesel nitelikli olduklarını ifade ediyor. Sonrasında yazarın yorumu şu şekildedir; "Fakat bağımsız büyük bir Türkiye başka bir tabir ile Türk mucizesi bu cemiyetlerin dağınık çalışmalarından doğamaz ancak ortak duygu ve ortak amaçlar doğabilir. Böyle bir duruş da her şeyden önce bir baş etrafında toplanmak ve onunla beraber çalışmakla mümkündür. Türk milleti içinde bu işi iradesiyle yapacak adam Mustafa Kemal'di." Aynı ifadeleri yazar önceki senelerde basılan diğer kitabında da aynen kullanmıştır (Karal, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1944), 1944, s. 7).

Cemiyetlerin genel özellikleri ayrı başlıkta verilmiştir. Milli Cemiyetlerin Müşterek ve Genel karakterleri; başlığı altında konuyu ele alan eser, "Bu cemiyetlerin Türk olduğunu vurgulamaktadır. Konu kısa olarak geçilmekte ve cemiyetlerin adından da anlaşıldığı gibi kurulduğu bölgeyi korumak amacında olduğunu söylemektedir. Devamında kitap şöyle bir yorumda bulunuyor; fakat hür, müstakil ve büyük Türkiye, başka bir tabirle Türk mucizesi bu cemiyetlerin dağınık çalışmalarından doğamazdı. Ancak müşterek duygu ve müşterek hedeften doğabilirdi. Böyle bir doğuş da her şeyden önce bir şefin etrafında toplanmak ve onunla beraber çalışmakla mümkündü. Türk milleti içinde bu şefliği liyakat ve iradesiyle yapacak adam, asker ve komutan kimliğiyle öne çıkan Türk milletinin takdirini kazanan Mustafa Kemal'di" (Karal, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1944), 1944, s. 7).

Enver Ziya Karal'ın 1918-1965 yıllarını kapsayan eserinde; Milli Cemiyetlerin Kurulması başlığı altında konuya şöyle ele alınmıştır; "Osmanlı Devleti'nin yabancı işgalleri karşısında gösterdiği sessiz tavra karşı Türk milletinin Atatürk önderliğinde cesur bir isyan ruhu başlattığı kaydedilmiştir. Halkın durumunu anlatan eser halkın büyük çoğunluğunun çiftçilik ile uğraştığını ve asırlardan beri bu topraklar üzerinde yaşadığını, bu sebeple de köleliğe razı olmadığını dile getirmiştir. Türk milleti için karar verme anının geldiğini ve bu iş için de parolanın "Ya İstiklal Ya Ölüm"

olduğunu ifade etmiştir" (Karal, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1965), 1969, s. 11).

Yararlı Cemiyetler kadar zararlı cemiyetlerin de yıkıcı faaliyetlerinden bahsetmiştir. Özellikle İstanbul'daki Rum Patrikhanesi'nde Patrik vekilinin başkanlığında Mavri Mira Cemiyeti'nin kurulması ile başlandığını ifade ediyor. Ermenilerin de Rumlarla paralel bir şekilde aynı faaliyetlere başladığı aktarılmaktadır. Ardından Türkiye'ye zararlı cemiyetlerin tanımları yapılmaktadır. Bunlar içinde "Kürdistan Teali Cemiyeti, Teali İslam Cemiyeti, İngiliz Muhipleri Cemiyeti gibi cemiyetlerin faaliyetleri anlatılmıştır. Ayrıca Hürriyet ve itilaf Cemiyeti Niğde Anadolu Harekâtı'nı baltalamak için İngilizlerle iş birliği yaptığı ifade edilmektedir. Bu zararlı cemiyetlere karşı da Mustafa Kemal Önderliğinde özellikle İstihbarat faaliyetlerine girişilmiş ve ülkeye verecekleri zarar engellenmeye çalışılmıştır" (Karal, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1965), 1969, s. 5).

Karal'ın 1918-1965 yıllarını kapsayan eserinde ise zararlı cemiyetler konusu Mondros Mütarekesi'nin Yürütülmesi ve Zararlı Cemiyetler başlığı altında verilmiştir. Şöyle devam eden eser; "İngilizlerin İskenderun'u almak istemesi üzerine Mustafa Kemal Paşa'nın böyle bir harekete izin vermeyeceğini ve gerekirse silahla karşılık verileceğini bildirdiği fakat bunun üzerine Yıldırım Orduları grubunun kaldırılarak Harbiye Nezareti emrine alındığı ifade edilmektedir. Eser bu işgallerin anlaşmaya aykırı olduğunu ve İtilaf Devletlerinin kendi imzaladıkları bu anlaşmaya uymadıkları, İngiliz Meclisi'nde Türkiye'deki azınlıkların Türklerin hâkimiyetinden kurtarılacağının ifade edildiği söyleniyor" (Karal, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1965), 1969, s. 5-6).

Çanakkale Cephesinde, Mustafa Kemal askeri dehası ve hamle yeteneğiyle tümenini kendisine bildirilen yere çekmemişti. Bunun için çıkarma üzerine hemen harekete geçti. Düşmanı ağır bir yenilgiye uğrattı. Arıburnunda kazandığı bu zafer, O'nun ne kadar keskin görüşlü bir asker olduğunu bir daha kanıtladı. Eğer O, kurduğu tümeni ile düşmana karşı koymamış, düşmanı yenmemiş olsaydı Çanakkale Boğazını düşman işgal edebilirdi (Su & Mumucu, 1984, s. 47).

Çanakkale Cephesi'nde göstermiş olduğu üstün başarılar, Türk halkı nezdinde, Atatürk'ün doğal bir lider olmasını sağlamıştır. Bu durum O'nun Anadolu'ya geçmesin de etkili olmuştur. Enver Ziya Karal'ın 1918-1944 yıllarını kapsayan

Türkiye Cumhuriyeti Tarihi adlı eserinde ise Mustafa Kemal'in İstanbul'dan Anadolu'ya geçişi; "Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul'a geldiği tarihle İtilaf donanmalarının geldiği tarihin aynı gün olduğu ayrıca İstanbul'dan ayrıldığı gün de Yunan ordusunun İzmir'e ayak bastığı tarihlerin aynı olduğu vurgulanmakta. Ayrıca "Geldikleri Gibi Giderler!" sözünü de İstanbul'a geldiği gün düşman zırhlılarını boğazda görünce bir motorlu kayığın üzerinde söylediği aktarılıyor. İstanbul'da bir süre incelemelerde bulunduktan sonra çarenin Anadolu'ya geçmeye karar verdiği, kendi sözleriyle ifade ediliyor. Bu süre zarfında İstanbul'da çalışma yapacağı arkadaşlarla görüşmeler yaptığı ve sık sık Albay İsmet ile görüştüğü söyleniyor. Bu çalışmaları esnasında kendisine ordu müfettişliği teklif edilince 15 Mayıs 1919'da Samsun'a hareket ettiği veriliyor" (Karal, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1944), 1944, s. 13).

Anadolu'ya geçtikten sonra Atatürk, birtakım örgütlenme çalışmalarında bulunmuştur. Amasya Genelgesi de onlardan sadece bir tanesidir. Enver Ziya Karal'ın 1918-1965 yıllarını kapsayan eserinde ise önceki eserinden farklı olarak Amasya tamimi başlığı altında önceki eserde anlatıldığı gibi anlatmıştır. Fakat önceki eserden farklı olarak Amasya Genelgesi'nin sonuçlarını yorumlanmıştır. Farklı olarak şöyle bir yorumda bulunuyor eser: "Gerçekten bir milletin varlığını korumak şöyle dursun hareketleriyle dünyayı bir Türk milletinin varlığından bile şüpheye düşürecek haldeydi. Bu durumda millet İstanbul'daki hükümeti yok farz etmeliydi. Kendi azim ve kararı ile istiklalini kurtarmaya çalışmalıydı ve bu azim ve kararlılık silahla mücadeleye dayanmaktaydı" (Karal, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1965), 1969, s. 38).

İşgallere karşı ne şeklide tepki verileceği sürekli tartışma konusu olmaya devam etmiştir. Enver Ziya Karal'ın 1918-1965 yıllarını kapsayan eserinde ise; işgal öncesi mecliste yaşanan gelişmeler verilerek başlanıyor. "Ali Rıza Paşa Hükümeti'nin Anadolu hareketine karşı milli irade adına söz söyleme yetkisinin Mebuslar Meclis'inde olduğunu ifade ettiğini söylüyor. Buna karşılık Mustafa Kemal Paşa'nın barış olana kadar Anadolu'nun Kuvayı Milliye ilkelerini savunacağını ifade ettiği bir genelge yayımladığı aktarılmaktadır. İtilaf Devletleri tüm bunlardan sonra Ali Rıza Paşa'yı bu durum karşısında başarısız olduğu gerekçesiyle istifa ettirmiş ve Türk ocağını basmışlardır. Tüm bunların işgal için hazırlık olduğunu belirten eser, 16 Mart

günü İstanbul'un resmen işgal edildiğini söylüyor" (Karal, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1965), 1969, s. 54).

Artık savaş başlamış ve işgal karşısında hangi cepheler açılacak ve ne şekilde müdafaa yapılacak bunlar gündeme gelmeye başlamıştır. Enver Ziya Karal'ın 1918-1944 yıllarını kapsayan eserinde ise Milli Müdafaa Teşkilatı başlığı altında verilmiştir. İlk cepheler kuruluyor, İzmir'de başlayan sıcak çatışma durumunun Yunanlıların İzmir'den Anadolu içlerine ilerlemesiyle Batı Anadolu'ya yayıldığını belirten eser; "Ayvalık, Aydın, Nazilli ve Salihli dolaylarında cephelerin kurulduğunu yazıyor. Bu cephelerde yer alan kişilere Kuvayı Milliye birlikleri kadın-erkek bir olup düşman ilerleyişine ateşle karşılık verdikleri ifade ediliyor. Eser düşmanın ilk esaslı mağlubiyetini Aydın cephesinde, Denizli'de hazırlık yapan birliklerin sokak savaşlarıyla Aydın'ı geri almalarıyla olduğunu anlatıyor" (Karal, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1944), 1944, s. 22).

Yurdun dört bir yanında işgaller ve işgallere karşı direniş devam ederken kışkırtmalar da devam ediyordu. Enver Ziya Karal'ın 1918-1965 yıllarını kapsayan eserinde; "Fransız ve Ermenilerin Türklere hakaret etmeye başladığını ve Türk kadınının kıyafetiyle alay ettiklerini ifade eder. Ayrıca Ermenilerin iftiralarıyla hapse atılan kişilerin olduğundan bahseder. Böylece yerel halkın ayaklandığını ifade eder" Atatürk, ayaklanan halka destek amaçlı millici komutanlar göndermiştir (Karal, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1944), 1944, s. 60).

Ermenilerin Fransızlarla birleşerek yerel halka eziyet ettiği ve Haçlı seferleriyle gelip bir süre kaldıkları Urfa üzerinde hak iddia ettikleri tarihi bilgisini vermektedir. Ali Saip'in Mustafa Kemal'den aldığı talimatla teşkilat kurmaya başladığını ifade eder" (Karal, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1965), 1969, s. 77-78).

Enver Ziya Karal'ın 1918- 1965 yıllarını kapsayan eserinde ise "halkın işgallerin haksız olduğu ve geçici olacağı gerekçesiyle silahlı bir karşılık vermediklerini belirtir. Fakat bu düşüncenin İngilizlerin Antep'i Fransızlara devretmesiyle değiştiğini söylüyor. Yaşanan mücadeleleri detaylı bir şekilde anlatmaktadır" (Karal, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1965), 1969, s. 75).

Türk ordusu düzenli bir hal aldıktan sonra büyük başarılar elde etmiştir. I. İnönü Savaşı'nın kazanılması da buna en güzel örnektir. Bunun üzerine işgal güçlerinin delegeleri Londra'da toplanmışlardır. Delegeler Sevr Anlaşması üzerinde az bir

değişiklik yaparak kabul ettirmek istedikleri ve bu sıralarda Yunanlıların yeni bir saldırı hazırlığına başladıkları ifade edilmektedir. Böylece Londra görüşmeleri bir sonuç vermedi. Yunanlılar 23 Mart 1921'de ileri harekâta geçtiler. Ancak İnönü'de ikinci kez yenildiler ve geri çekildiler. Bir süre sonrada Yunanistan'da seferberliğin ilan edildiği ve büyük hazırlıkların başlandığı söyleniyor. Ardından sayısal verilere de yer veren eser, İsmet Paşa'nın Mustafa Kemal'e Metristepe'den gönderdiği telgrafı verir" (Karal, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1944), 1944, s. 64-65).

Enver Ziya Karal'ın 1918-1965 yıllarını kapsayan eserinde ise önceki eserinden farklı olarak İsmet Paşa'nın telgrafı kaldırılmıştır (Karal, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1965), 1969, s. 104).

Enver Ziya Karal'ın 1918-1944 yıllarını kapsayan Türkiye Cumhuriyeti Tarihi adlı eserinde ise; "Yunan saldırısı 10 Temmuz 1921'de başladı. Afyon, Kütahya ve Eskişehir düşman eline geçti. Bunun üzerine Türk ordusu toparlanmak üzere Sakarya ırmağının doğusuna çekildi. Kütahya ve Eskişehir muharebelerinden sonra bir müddet duraklamış olan Yunan orduları, Kral Konstantin'in Ankara'yı hedef göstermesiyle ileri harekete geçerek Türk ordularıyla temas ettiler. Türk ordusunun bütün gereçleri katır, merkep, deve ve en çok kağnı arabası ile taşınmakta idi. Türk ordusunda başkumandandan erine kadar herkes vatan toprağını kurtaracağından emindi" (Karal, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1944), 1944, s. 70).

Enver Ziya Karal'ın 1918-1965 yıllarını kapsayan eserinde ise konu yazarın önceki eserinden aynen alınmıştır (Karal, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1965), 1969, s. 109).

Enver Ziya Karal'ın 1918-1944 yıllarını kapsayan Türkiye Cumhuriyeti Tarihi adlı eserinde ise "22 gün 22 gece süren Sakarya Meydan Muharebesi 100 kilometre uzunluğunda bir cephe üzerinde yapıldı. Bir aralık atından düşen Mustafa Kemal yaralı olarak harekatı idare etti. Birçok defa Türk savunma hattı bazı noktalarda kırıldıysa da her defasında yeni savunma hattı kurulunca Yunan ilerleyişi zayıfladı. Bunun üzerine savunma hattının sol tarafından alınan kuvvetlerle sağ kanattan düşmana saldırılar başladığı ve düşman ordusunun da geri çekilmeye başladığı ifade ediliyor. Böylece Sakarya Meydan Muharebesi Türk ordusunun kesin zaferiyle sonuçlandı. Bundan sonra Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Mustafa Kemal'e Gazi

unvanıyla Mareşal rütbesini verdiği bilgisi yer almaktadır" (Karal, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1944), 1944, s. 74).

Enver Ziya Karal'ın 1918-1965 yıllarını kapsayan Türkiye Cumhuriyeti Tarihi adlı eserinde yazar, önceki eserindeki bölümü aynen almıştır (Karal, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1965), 1969, s. 110).

Enver Ziya Karal'ın 1914-1944 yıllarını kapsayan Türkiye Cumhuriyeti Tarihi adlı eserinde Büyük Taarruz ve Son Zafer başlığıyla verir. Buna göre: "Sakarya'da yenildikten sonra Yunan kuvvetleri, önceden hazırlamış oldukları Eskişehir, Kütahya ve Afyon'un doğusundaki bir hatta çekilerek bu hattı güçlendirmeye çalışmışlardı. Türk ordusu da büyük taarruz hazırlıklarına başlamıştı. Yapılan planın amacı düşmanı yok etmekti. Bu sıralarda mecliste şöyle eleştirilerin ne şekilde yapıldığını söyleyen eser; Takip olunan askeri siyaset nedir? Sakarya Muharebesi'nden sonra aylar geçtiği halde ordu neye taarruz etmiyor? Her halde muayyen bir sahada da olsa bir taarruz yapmalı ve ordumuzun kabiliyeti olup olmadığı anlaşılmalıdır deniliyordu" (Karal, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1944), 1944, s. 82).

Devamı ise şöyledir; "Başkomutan gizlice Ankara'yı terk etti. 25 Ağustos gecesi Mustafa Kemal, İsmet ve Fevzi Paşa taarruzu idare etmek için Kocatepe'de bulunuyorlardı. 26 Ağustos sabahı saat 5.30'da şiddetli topçu ateşiyle başlayan savaş bütün gün devam etti. Türk kuvvetleri aynı zamanda güneyden ve doğudan sıkıştırıyordu. 30 Ağustos günü Mustafa Kemal muharebeyi bizzat kendisi idare etti. Yunan ordusu ikiye bölündü ve bozgun başladı. Geri çekilmekte olan düşman ordusu takip edildi ve 18 Eylülde Batı Anadolu düşmandan temizlendi. Batı Anadolu'nun düşmanlardan temizlenmesinden sonra sıra İstanbul ile Trakya'ya geliyordu. Ordularımız İstanbul ve Çanakkale'ye ilerlediler. Bunun üzerine Mudanya Görüşmeleri yapıldı" (Karal, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1944), 1944, s. 85).

Enver Ziya Karal'ın 1918-1965 yıllarını kapsayan eserinde ise yazarın önceki eserinden konuyu aynen alınmıştır (Karal, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1965), 1969, s. 119-123).

Enver Ziya Karal'ın 1918-1944 yıllarını kapsayan Türkiye Cumhuriyeti Tarihi adlı eserinde ise eseri Ankara Anlaşmasını şöyle özetler; "Sakarya zaferinden sonra Fransızlar, Türkiye Büyük Millet Meclisi ile Ankara Muahedesi'ni imzaladılar. Bu anlaşma imzalanana kadar Fransızların; Yunanlıların yeni taarruzunun sonuçlarını

beklemeye karar verildiği yorumunu yapar" (Karal, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1944), 1944, s. 80).

Sakarya Zaferine rağmen müttefiklerin Yunan hükümetini tutmaya devam ettiğini yazan eser, aynı zamanda İtilafların Sevr Anlaşması'nı kabul ettirmeye çalıştığı bilgisini verir ve şu cümlelerle devam eder. "Türkiye ile Yunanistan'a mütareke teklif ettiler. Türk davasının doğruluğunu kabul edecek yerde; Sevr Muayedesi'nin bazı düzeltmeler ile yaşayabileceği düşüncesinden ayrılmadılar. Yunanistan mütareke barış şartlarını kabul etti. Ancak bu şartları Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin kabul etmesi mümkün değildi, çünkü Misakı Milliye aykırıydı. Bunun üzerine Büyük Taarruz hazırlıkları başladı" (Karal, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1944), 1944, s. 80).

Konferanstan Birinci ve İkinci Lozan olarak söz eden eser birinci Lozan'ın; "borçlar, kapitülasyonlar ve Irak sınırı konularındaki anlaşmazlık nedeniyle sonuç alınamadan bittiğini; daha sonra tarafların yeniden Lozan'da toplandığını yazar ve katılan devletlerin bilgisini verir. Konferans anlaşmazlıklar nedeniyle kesintiye uğradıysa da daha sonra tekrar görüşmeler başladı. 24 Temmuz'da anlaşma imzalandı. Trakya sınırı Mudanya Mütarekesi'ndeki haliyle kabul edildi. Bozcaada ve İmroz Türkiye'ye Midilli, Sakız ve Sisam Yunanistan'a veriliyordu. Yunanistan ve Türkiye arasında nüfus mübadelesi yapılacak ancak İstanbul'daki Rumlar ile Batı Trakya'daki Türkler yerlerinde kalacaktı. Yunanistan savaş tazminatı olarak Karaağaç'ı Türkiye'ye bırakacaktı. Boğazlar komisyonu oluşturulacaktı. Türkiye, savaşa girmesi durumunda boğazları silahlandırabilecekti. Suriye sınırı Ankara Anlaşması'ndaki haliyle kalıyordu. Kapitülasyonlar kaldırılıyordu. Konferansta çözülemeyen, Fransa ile aramızdaki borçlar ve İngiltere ile Irak sınırı, daha sonra bu devletlerle aramızda görüşülecekti" (Karal, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1944), 1944, s. 91).

Buraya kadar olan bölümde genel olarak Enver Ziya Karal'ın kitaplarından bahsedilmiştir. Bundan sonra konumuz gereği ele aldığımız diğer kitaplara yer vereceğiz. Burada konu bütünlüğü kaybolmuş gibi gözükse de temel de yine Atatürk'ün asker kişiliğinin ele alınmasına değinilmiştir.

Mustafa Kemal'in Manastır Askerî İdadisinde edindiği hürriyet fikirleri, Harp Okulunda tanıdığı arkadaşları ve okuduğu kitaplar sayesinde gelişme imkânı bulacaktır. Yasak olduğu için gizlice okunan Namık Kemal şiirleri ve kitapları, diğer taraftan ülkenin içinde bulunduğu durum onda, vatan için bir şeyler yapabilme isteğini ortaya çıkaracaktır (Komisyon, 2012, s. 7).

Akademiden başarıyla mezun olan subaylar genellikle Makedonya'ya gönderilirdi. Mezuniyetten sonra atama beklediği günlerde Mustafa Kemal, siyasi faaliyetlerine de devam ediyordu. İstanbul'da kiraladıkları bir dairede arkadaşları ile toplanıp memleket meselelerini görüşüyor, onlarla fikir alış verişinde bulunuyordu. Yaptıkları görüşmelerde Mustafa Kemal meşruti idarenin tekrar kurulmasını, genç subayların bu amacı gerçekleştirmek için atandıkları yerlerde gizli teşkilatlar kurmaları gerektiğini söylüyordu. Hedeflerini gerçekleştirmek için en uygun yerin Abdülhamit yönetimine karşı muhalefetin merkezi olan Makedonya olduğunu düşünüyordu. Makedonya'da Osmanlı Devleti'nin otoritesinin güçlü olmaması onlara rahat hareket edebilecek bir ortam sağlayacaktı. Ancak isteği gerçekleşmedi. Arkadaşlarından birinin yapılan toplantıları ihbar etmesi üzerine Mustafa Kemal Makedonya'ya değil, ceza olarak Şam'daki 5. Ordu'ya tayin edildi (Komisyon, 2012, s. 8).

Mustafa Kemal'in İttihat ve Terakki Cemiyeti üyeleriyle yaşadığı fikir ayrılıkları onun 1913'te Sofya Ataşemiliterliğine[5] atanmasına neden oldu. Mustafa Kemal göreve başladıktan sonra, Bulgaristan'daki genel durumu tespit etmek için bir geziye çıktı. Bu gezideki amacı Bulgaristan Türklerinin morallerini güçlendirmek, onların Osmanlı Devleti'ne bağlılıklarını daha da artırmak ve Bulgar ordusunun durumunu incelemekti. Mustafa Kemal her gittiği şehirde Türklerce coşku ile karşılandı. Bulgar kültürünü yakından tanımak için sosyal faaliyetlere katıldı. Mustafa Kemal Sofya'dayken I. Dünya Savaşı başladı (Komisyon, 2012, s. 10).

Mustafa Kemal'in askerlik hayatında Millî Mücadele'nin liderliğine giden en önemli olaylardan birisi de Çanakkale Savaşı'dır (1915). Çanakkale Boğazı'nı geçmeye çalışan İngiliz ve Fransız donanması başarısız olunca karadan çıkartma yapma kararı aldılar. Gelibolu Yarımadası'na asker çıkarmaya başlayan düşman kuvvetlerini Mustafa Kemal'in komuta ettiği tümen Arıburnu'nda, ve

[5] Ataşemiliter, bir konsolosluğa yani elçiliğe bağlı uzman askerlere verilen isimdir. Ataşemiliter, bir milletin sahip olduğu diğer milletlerdeki elçiliklerde de bulunur ve askeri elçilik yapmasına imkan sunar. Mustafa Kemal Atatürk, Birinci Dünya Savaşı'nda Bulgaristan'ın başkenti olan Sofya şehrinde Ataşelik yapıyordu.

Conkbayırı'nda durdurdu. Mustafa Kemal, bu başarı üzerine albaylığa yükseltildi. İngilizler 6 - 7 Ağustosta Arıburnu'nda ikinci taarruz harekâtına başladılar. Fakat başarı elde edemediler. Anafartalar Grup Komutanı Mustafa Kemal 9 - 10 Ağustosta Anafartalar Zaferi'ni kazandı. Bu zaferi 17 Ağustosta Kireçtepe, 21 Ağustosta II. Anafartalar zaferleri takip etti (1915) (Komisyon, 2012, s. 12).

Mustafa Kemal Çanakkale Savaşı'nda Türk ordusunun yazdığı kahramanlık destanının en önemli komutanı ve yönlendiricisi olacaktır. Conkbayırı'nda taarruz etmek için hazırlık yapan subaylarına verdiği: "*Ben size taarruz emretmiyorum, ölmeyi emrediyorum. Biz ölünceye kadar geçecek zaman içinde yerimizi başka kuvvetler ve başka kumandanlar alabilir*." emriyle Çanakkale Savaşı'nın bir varoluş savaşı olduğunu anlatmıştı. Mustafa Kemal'in Arıburnu, Conkbayırı ve Anafartalar'da elde ettiği başarılar onun iyi bir lider ve komutan olmasının yanında cesaretinin sonucudur. Çanakkale Savaşı'nda askerleriyle cephenin en önünde mücadele etmiş sevk ve idareyi gerçekleştirmiştir. Mustafa Kemal'in savaşta gösterdiği cesareti ve liderliği onun Türk milleti tarafından tanınıp Millî Mücadele'nin lideri olarak kabul edilmesinde etkili olmuştur (Komisyon, 2012, s. 12).

Mustafa Kemal Çanakkale Savaşı'ndan sonra Edirne'de bulunan 16. Kolordu komutanlığına atandı. Başında bulunduğu kolordunun Kafkas Cephesi'ne gönderilme kararı üzerine Diyarbakır'a gitti. Muş ve Bitlis'i işgal eden Rus kuvvetlerine karşı başarılı savaşlar yaparak Rus kuvvetlerini geri püskürttü.

Mustafa Kemal'in elde ettiği bu başarılar bölge halkına da büyük bir moral olmuştur. Bitlis ve Muş yörelerinden Diyarbakır'a gelen göçmenlerin perişan durumları, Rus ordusundaki Ermeni kuvvetlerinin halka yaptığı zulüm ve işkence olayları Diyarbakır halkında da tedirginlik oluşturmuştu. Mustafa Kemal Paşa'nın Bitlis ve Muş'u geri alması Diyarbakır'da büyük bir sevinçle karşılandı. Kafkas Cephesi'nde elde ettiği başarılar Mustafa Kemal'in Anadolu'nun doğusunda da tanınmasını sağlamıştır. Tüm bu başarılar Türk halkının Millî Mücadele'de onun etrafında toplanmasında önemli bir etkendir (Komisyon, 2012, s. 13).

Mustafa Kemal'i Anadolu'nun işgalinden sonra Millî Mücadele'yi başlatmaya iten güç, vatan ve millet sevgisi olmuştur. Vatan savunmasını her şeyden önemli gören Mustafa Kemal milleti seferber ederek ülkenin parçalanmaması için

mücadeleye girişmiştir. Karşılaştığı tüm zorluklara rağmen kararlı ve mücadeleci bir şekilde çalışmalarını sürdürmüştür. Onu sonunda zafere ulaştıran da kararlılığı ve mücadeleciliğinin yanında vatan sevgisi ve milletine olan büyük güveni olmuştur (Komisyon, 2012, s. 25).

Mustafa Kemal, 16 Mayıs 1919'da beraberindeki arkadaşları ile İstanbul'dan hareket etti. Bandırma Vapuru ile yapılan yolculuk sonunda 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıktı. Siyasi ve askerî baskıları nedeniyle Mustafa Kemal'in İstanbul'a geldiği gün İngiliz, Fransız, İtalyan ve Yunan gemilerinden oluşan bir filo Dolmabahçe'de demirledi. Aynı gün karaya asker çıkarılarak şehrin önemli yerlerine askerler yerleştirildi. Arkadaşı Rafet Ferit'e ise Samsun'a çıktıktan sonra bölgede güvenliği sağlamak üzere bazı tedbirler alan Mustafa Kemal, ayrıca Millî Mücadele için de çalışmalara başladı. Erzurum'daki 15. Kolordu Komutanı Kâzım Karabekir ve Ankara'daki 20. Kolordu Komutanı Ali Fuat (Cebesoy) ile bağlantı kurdu. Komutanlarla işgallere karşı savaşılması gerektiği konusunda görüş birliğine vardı. Daha sonra cemiyetleri birleştirme ve kongreler düzenlenmesi için çalışmalara başladı. Samsun'da bir hafta kalan Mustafa Kemal, 25 Mayıs 1919'da Havza'ya geçti. 28 Mayısta mülki idare amirlerine bir genelge gönderdi (Komisyon, 2012, s. 32).

Mustafa Kemal Ankara Milletvekillerinden inançlarını kaybetmemelerini ve millî amaçlar etrafında azim ve bilinçle çalışmalarını talep etti. Ayrıca İstanbul'da toplanacak olan Mebusan Meclisinde bir Müdafaai Hukuk grubu kurulmasını, Misakımillî (Millî And)'nin kabul edilmesini istedi. Mustafa Kemal'in amacı, padişah ve İtilaf Devletlerine, Millî Mücadele'nin tüm halk tarafından benimsendiğini göstermekti. Mecliste millî ruhu oluşturabilmek ve Meclisin millî kararlar alınan bir merkez olmasını sağlamaktı (Komisyon, 2012, s. 37).

Sevr Antlaşması Osmanlı Devleti'ni resmen sona erdiriyordu. İstanbul'da tepkiyle karşılanan antlaşma yüzünden Damat Ferit Paşa, istifa etmek zorunda kaldı. Yerine kurulan Tevfik Paşa Hükümeti de antlaşmayı onaylamamıştır. Ancak antlaşmayı onaylamasa bile İstanbul Hükümeti Büyük Millet Meclisi ve Mustafa Kemal daha antlaşma imzalanmadan Türk topraklarını parçalayacak, millî birlik ve beraberliği bozacak bir antlaşmanın kabul edilemeyeceğini tüm dünyaya duyurmuştu. Büyük Millet Meclisinin antlaşmaya tepkisi çok sert oldu. 19 Ağustos 1920'de alınan bir kararla antlaşmayı onaylayan ve imzalayanlar vatan haini ilan

edildi. Sevr Antlaşması hiçbir zaman Türk milletini karamsarlığa düşürmedi. Tam aksine mücadele gücünü ve kararlılığını artırdı. Mustafa Kemal ve arkadaşlarının başlattığı Millî Mücadele'nin ne kadar haklı olduğunu bir kez daha gösterdi. Bu antlaşmayla Türk milleti hak ve bağımsızlığının ancak düşmanla mücadele edilerek kazanılacağını bir kez daha görmüş ve Sevr'i kabullenmediği bir gerçektir. Sevr Antlaşması, imzalanmasına rağmen hiçbir zaman yürürlüğe girmemiştir. Sevr'i yırtıp atmıştır (Komisyon, 2012, s. 42).

Mustafa Kemal, Sivas Kongresi'nde temsil heyeti başkanı sıfatıyla Güney Cephesi'ne de komutanlar gönderdi. Kılıç Ali ve Yörük Salim Bey Maraş'ta, Yüzbaşı Ali Saip Bey Urfa'da, Topçu Kemal Bey, Piyade Yüzbaşı Osman Bey ile Yüzbaşı Ratip Bey Adana'da ve Teğmen Said Bey Antep'te önemli hizmetlerde bulundular (Komisyon, 2012, s. 50).

Yunan ordusunun Polatlı'ya kadar gelmesi halkın ve ordunun moralini bozduğu gibi TBMM'de de kaygılara yol açtı. Bazı milletvekilleri TBMM'nin Kayseri'ye taşınmasını istedilerse de bu fikir kabul edilmedi. Mecliste yapılan sert tartışmalar sonucunda son çare olarak Mustafa Kemal'in ordunun başına geçmesi istendi. Mustafa Kemal, bu konuda Nutuk'ta şu açıklamaları yapmıştır: "Bana Başkomutanlık verilmesiyle ilgili 5 Ağustos 1921'de bir yasa çıkarıldı. Bu yasanın ikinci maddesine göre bana verilmiş yetki şuydu: Başkomutan, ordunun maddi ve manevi gücünü büyük ölçüde artırmak ve yönetimini bir kat daha sağlamlaştırmak için Türkiye Büyük Millet Meclisinin bununla ilgili yetkisini Meclis adına süreli olarak kullanabilir. Bu maddeye göre benim vereceğim buyruklar yasa olacaktı" (Komisyon, 2012, s. 59).

Mustafa Kemal, başkomutanlık yasasının verdiği yetkiye dayanarak Türk ordusunun ihtiyaçlarını karşılamak için 7 - 8 Ağustos 1921'de Tekalif-i Milliye Emirlerini (Millî Yükümlülükler Buyrukları) yayımladı. Bu emirlere göre; Her aile birer kat çamaşır, bir çift çorap ve çarık hazırlayacak ve komisyona verecek, herkes elindeki bez, patiska, pamuk, yün, kumaş, iplik vs'nin% 40'ını; buğday, saman, un, arpa, vb. her türlü gıda maddelerinin % 40'ını; benzin, motorin, lastik, kablo, pil ve telin %40'ını; deve, öküz, at, katırın % 20'sini paraları sonra ödenmek üzere komisyona teslim edecekti. Yine halkın elindeki tüm silah ve cephane üç gün içinde komisyona teslim edilecek ve kasatura, kılıç, mızrak ve eyer yapabilecek tüm zanaatçılar isimlerini, yeteneklerini komisyona yazdıracaktı. Herkes elinde kalmış

olan her çeşit aracıyla ayda bir kez 100 kilometreyi geçmemek şartıyla ordu mallarını ücretsiz taşıyacaktı. Ordunun ihtiyacına lazım olabilecek bütün terk edilmiş mallara da el koyulacaktı. Herkesi Millî Mücadele'ye yardıma çağıran bu emirleri yerine getirmek için her ilçede bir Tekâlifi milliye komisyonu kuruldu. Ayrıca Tekalifi Milliye Emirleri'nin uygulanabilmesi ve cephe gerisinin güvenliğinin sağlanabilmesi için de İstiklal Mahkemeleri görevlendirildi (Komisyon, 2012, s. 59).

Başkomutan Mustafa Kemal, dünya askerlik tarihine giren "Topyekun Savaş"[6] taktiği ile Türk ordusuna moral kazandıran şu sözleri bu sırada söyledi: "*Hattı müdafaa yoktur, sathı müdafaa vardır. O satıh, bütün vatandır. Vatanın her karış toprağı vatandaşın kanıyla ıslanmadıkça terk edilemez. Onun için, küçük büyük her birlik bulunduğu mevziden atılabilir. Fakat küçük büyük her birlik ilk durabildiği noktada, tekrar düşmana karşı cephe teşkil edip muharebeye devam eder. Yanındakinin çekildiğini gören birlikler, ona tabi olamaz. Bulunduğu mevzide sonuna kadar dayanmaya mecburdur*" (Komisyon, 2012, s. 60).

26 Ağustos sabahı Mustafa Kemal, İsmet ve Fevzi Paşalar taarruz harekâtını sevk ve idare etmek için Kocatepe'de bulunuyorlardı. Savaş 05:30'da Türk topçusunun ateşi ile başladı. 27 Ağustostan itibaren Türk kuvvetleri üstünlüğü ele geçirerek Yunan ordusuna büyük kayıplar verdirdi. 30 Ağustos sabahı Dumlupınar'da sıkıştırılan Yunan ordusu ile büyük bir meydan savaşı yapıldı. Mustafa Kemal'in bizzat kendisinin yönettiği bu savaşa "Başkomutanlık Meydan Savaşı" denmiştir. Aynı zamanda geçtiği yer dolayısıyla "Dumlupınar Meydan Savaşı" olarak da adlandırılır. Bu savaş sonunda bozguna uğrayan Yunan kuvvetleri İzmir, Yalova ve Bandırma yönüne doğru kaçmaya başladı. Yunan ordusu Başkomutanı General Trikopis ve birçok subay esir alındı. Kaçan Yunan ordusunun yeni bir savunma hattı oluşturmasını engellemek amacıyla Mustafa Kemal "*Ordular ilk hedefiniz Akdeniz'dir. İleri!*" emrini verdi. Bu emirle başlayan takip 9 Eylülde Türk ordusunun İzmir'e girmesiyle sonuçlandı (Komisyon, 2012, s. 62).

[6] Topyekun savaş bir milletin bütün kaynaklarını seferber ederek başka bir millete kesin olarak iradesini kabul ettirebilmek amacıyla, onun askerî gücünü yok etmek için savaşmasıdır.

6. ATATÜRK'ÜN LİDER KİŞİLİĞİ VE LİDER KİŞİLİĞİNİN DERS KİTAPLARINDA ELE ALINIŞI

6.1. Atatürk'ün Lider Kişiliği

Osmanlı ve milli mücadele döneminde Atatürk'ün lider olarak ortaya çıkması halkın ortak kararıyla olmuştur. Ve bu liderlik, büyük bir devletin ortaya çıkmasına ve halkın Atatürk'ün peşinden koşulsuz ve şartsız gitmesine zemin hazırlamıştır.

Halkın bir kişiyi lider olarak görmesi için öncelikle o kişiye koşulsuz şartsız güvenmesi gerekmektedir. Atatürk bunu başaran nadir liderlerden birisidir. Çünkü Osmanlının son dönemleri, savaşlar, ekonomik sıkıntılar, toprak kayıpları gibi büyük sıkıntılarla geçmiştir. Buna rağmen bu zor şartlar büyük bir liderin doğmasına zemin hazırlamıştır. Özellikle Çanakkale cephesi Atatürk'ün tarih sahnesine çıkmasında çok büyük öneme sahiptir. Burada kendini kanıtlamış ve çok iyi bir askeri deha olduğunu ortaya koyarak savaşın kaderini değiştirmiştir. Buradan hareketle Türk halkı Atatürk'ün başarılarına kayıtsız kalmamış ve onun kurtuluş savaşına giden süreçteki liderliğini hazırlamıştır.

Halkı zafere ulaştırmak, inanan bir lider ve inanan bir halk ile mümkündür. Karşısına çıkan onca olumsuzluğu rağmen hiçbir zaman pes etmemiştir. Vatanı için çocukluk hayali olan askerlik mesleğinden baskılar karşısında istifa etmek zorunda kalmış, sine-i millete dönmüştür. Ve halk onu bağrına basmakta tereddüt göstermemiştir. Zor şartlar, güçlü liderler ortaya çıkarır. Atatürk de bu liderlerden birisidir. Halkının başında bütün imkansızlıklara ve olumsuzluklara rağmen, pes etmeden koymuş olduğu hedefe emin adımlarla milletiyle birlikte yürümüştür.

Her toplumun ve devletin sevdiği saydığı bir lideri bulunmaktadır. Her devlet için lideri vazgeçilmez niteliklere sahip, üstün bir kişi olarak görülmüştür. Türkiye'nin lideri de halkı tarafından ulu önder olarak adlandırılan Atatürk'tür. Onun bu unvanları alması sadece askerlik mesleğiyle açıklanamaz. Bütün yönleriyle

ulusunu modern ülkeler saflarına taşımak için yapmış olduğu çalışmalar ona saygıyı bir kat daha artırmıştır (Lewis, 1993, s. 370-380).

Atatürk her alanda ülkesine liderlik etmeyi bilmiştir. Bütün yönleriyle gelişime öncülük etmeyi başarmıştır. Lider özelliği her durumda korumuş ve bu halka yansıtmayı başarmıştır. Halk da liderinin her daim yanda durmuştur. Atatürk iyi bir komutan olduğu kadar iyi bir eğitimci, aynı zamanda iyi bir ekonomist, iyi bir siyasetçi ve devlet adamıdır. Çok yönlü bir liderdir. Her koşulda farkını ortaya koymayı başaran bir liderdir. Türk halkı da liderinin açmış olduğu yolda çok yönlü inkılaplarla gelişime ve değişime açık olduğunu göstermiştir.

Atatürk, ülkenin başarılı olmasın tek yolunun eğitimden geçtiğini savunmuştur. Ekonomik olarak gelişmenin temeline bile eğitimi koymuştur. Bu nedenle yeri geldiğinde bizzat eğitim öğretim faaliyetlerine katılarak halkına önderlik etmiş ve halkı da ona Başöğretmen unvanı vermeyi uygun görmüştür (Aslan E. , 1989).

Liderlik sadece cephede askere komuta etmekler olmaz. Askerini yönlendirip, çok iyi bir şekilde sevk ve idare eden kişi çok iyi bir komutan olabilir, fakat aynı durum iyi bir lider olduğunu göstermeyebilir. Liderlik her alanda halkının talep ve ihtiyaçlarını karşılayarak mümkündür. Talep ve ihtiyaçları karşılamak için de milletin ne istediğini bilmek gerekir. İyi bir lider halkını yakından tanır ve neye ihtiyacı olduğunu bilir. Atatürk her anlamda, liderlik vasıflarına sahiptir. Bunun bir örnekle açıklayabiliriz. Aslan'ın da belirttiği okuma yazma seferberliği sırasında bizzat kara tahtanın başına geçmiştir. Halkına yeni harflerin öğretilmesi konusunda yardımcı olmuş, tıpkı cephede olduğu gibi yine en önde yer almıştır. Halk da buna kayıtsız kalmayarak, liderlerini başöğretmen unvanıyla onurlandırmışlardır.

Bir toplumun lideri ile toplum birbiriyle her anlamda işbirliği içinde olmalı ve kaynaşmalıdır. Atatürk ve Türk milleti için bu durum gerçekleşmiştir. Hatta ülke olarak başarı sağlanmasının da temelinde lider ve toplum uyumu yatmaktadır. Atatürk de bu durumun bilincinde olduğu için kişisel özelliklerini ulusuyla uyumlu duruma getirmek için çaba harcamıştır (Kongar, 1994, s. 176).

Bu bütünlük onun lider kişiliğinin bir parçasıdır. Bu özelliği dolayısıyla, halkı bir amaç ve ideal çerçevesinde politize etmesi zor olmamıştır. Atatürk'ün kişisel nitelikleri halkın ulusal nitelikleriyle hep bir uyum göstermiştir. Bu durumu, milli mücadele döneminde açıkça görmek mümkündür. Her şeyden umudunu kesen bir

halkı yeniden ayağa kaldırmak, bir umut etrafında yeniden birleştirmek ve mücadele azmi kazandırmak ancak iyi bir liderin yapabileceği bir iştir. Atatürk ve Türk halkı ortak bir paydada buluşup, kendilerini yok etmek isteyen diğer devletlere karşı gereken cevabı yeni bir ülke kurarak vermişlerdir.

Amerikalı bir gazetenin muhabiri, Atatürk ile ilgili anısında, onun çok iyi bir lider olduğunu ve mücadeleci özelliğinden hiçbir zaman taviz vermediğini söyler (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, 1997).

Yabancı muhabirlerin bile saygısını kazanan, taraflı tarafsız herkes tarafından hakkı teslim edilen bir liderdir Atatürk. Sonuna kadar mücadele eder, başarısızlıklar karşısında umutsuzluğa kapılmaz. Onun bu özelliği gerçek bir liderde bulunması gereken özelliklerin en başında gelmektedir. Nitekim bütün şartlar değerlendirildiğinde bütün dünyanın saygı duyduğu bir lider olmak, öncelikle kendi halkının güvenini kazanmaktan geçmektedir. Türk halkı da büyük bir direniş örneği sergileyerek, liderlerine olan bağlılık ve desteğini göstermiştir. Liderleri de halkına güvenerek dünyaya meydan okumuş ve karşılığında bütün dünyanın hayran kaldığı bir mücadele sergilenmiştir.

Atatürk'e mücadele gücünün kaynağını nereden aldığı sorulduğunda, bu gücün kaynağının Türk milletinin bağımsızlık arzusu ve yılmaz bir vatan sevgisi olduğunu vurgular. Hatta Türkler bu azim ve kararlıkla tarihte çok büyük başarılar elde etmişlerdir (Soyak, 1973, s. 50).

Soyak'ın da belirttiği gibi, Atatürk her konuşmasında ve her demecince, ilham kaynağının halk olduğunu belirtmekten geri durmamıştır. Halkın gücünün farkında olan bir liderdir. Zira tarih, halkı karşısına alıp başarılı olan liderleri yazmamış, aksine tarih sahnesinden silip atmıştır. Atatürk başarılı olmasını her defasında, halkıyla ortak hareket etmesine, birlikte karar alıp uygulamalarına bağlamıştır. Buradan hareketle, Atatürk'ün kafasında sürekli hayalini kurmuş olduğu millet egemenliği kavramını da açıkça görebiliriz. Çünkü halkıyla bütünleşen bir lider, bir karar alıp uygularken onların fikirlerini yok sayamaz.

Yusuf Hikmet Bayur da, Atatürk'tün elde ettiği başarıları tek başına sahiplenmeyip bunu her zaman Türk milletiyle beraber başardığını ifade etmiştir (Bayur, 1997, s. 347).

Atatürk bu durumu kendi sözleriyle şu şekilde ifade etme gereği duymuştur: "Arkadaşlarımız ve milletin bütün fertleri gibi, milli davamızda benim de bir emeğim geçmişse, bu çalışmada iş yapma kuvveti ve başarı varsa, bunu şahsıma atfetmeyiniz. Ancak ve ancak bütün milletin manevi şahsiyetine atfediniz" (Kocatürk, Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri, 1999, s. 400-406).

Büyük başarılar göstermiş olmasına rağmen şahsına yapılacak övgülerden bile imtina eden bir kişiliğe sahiptir. Bu kişiliği sayesinde Türk halkı, onu bağrına basmaktan bir an bile geri durmamıştır. Vatan kurtarmak, yeni bir devlet kurmak her ne kadar lider öncülüğünde olsa da arkasında millet desteği olmayan yönetimler uzun süre ayakta kalamazlar. Atatürk'ün başarısının en büyük etkenlerinden birisi de başarıyı tek başına göğüslememesi halkını buna dahil etmesidir. Tek başına karar alma, uygulama gücü ve yetkisi varken bu durumu hiçbir şekilde aleyhte kullanmamaya azami ölçüde dikkat etmiştir.

"Mustafa Kemal, büyük bir devlet adamı ve lider olmasına karşın hiçbir zaman diktatör olmamıştır. Bütün diktatörlükler kişisel idarelerdir ve başa geçen doğaüstü kimselerin kuvvetinden başka bir kanuna veya bir müesseseye dayanmadıkları için, diktatörün ömrüyle birlikte sona ererler. Atatürk, bir inkılapçı, devlet kurucusu idi ve o, hiçbir vakit ben böyle istiyorum, böyle olacak demedi, ne Türkiye Cumhuriyeti rejiminde, ne de ondan önceki Büyük Meclis Hükümeti devrinde, hiçbir inkılâp olmadı ki bu meclisin onayından geçmemiş ve hayata uygulanmaktan önce bir kanuniyet şekli olmamış bulunsun. Mustafa Kemal egemenlik kayıtsız şartsız milletindir, ilkesini koyarken, kendisi başta olmak üzere, diktatör olmak isteyeceklere aslında bütün kapıları kapamış, bütün hükümranlık hakkını ve otoritesini Büyük Millet Meclisi'nde toplamıştır. Mustafa Kemal'in getirdiği rejim Türk milletini uzun bir uykudan uyandırış, çetin bir çabaya itiş hareketidir. O, egemenlik kayıtsız şartsız milletindir derken milletin her ferdini, cins ve sınıf farkı olmaksızın ortak bir görev ve sorumluluğa davet etmiş oluyordu" (Akçakayalıoğlu, 1998, s. 495).

Asırlara dayanan bir gelenek, milli egemenlik ile birlikte gündemden düşmüştür. Yeni kurulan Türk devletinde, eski geleneksel tek kişinin hakim olduğu yönetimler tercih edilmemiştir. Bu yönetim yapısında halk hiçbir şekilde yönetime ve ülkede alınan kararlara ortak olamıyordu. Fakat Cumhuriyet ile birlikte, milli egemenlik uygulanmaya başlanmış ve bunun neticesinde halk ülke yönetiminde söz sahibi

olmuştur. Bu yönetim yapısının en önemli özelliği ise, herkesin hiçbir ayrım olmadan ülke yönetimine katılmasıdır. Bunun da en etkili yöntemi belli aralıklarla yapılan seçimlerdir. Seçimler aracılığıyla milletin her üyesini sınıf farkı gözetmeksizin, göreve davet etmiş oluyordu. Böylelikle halkın da söz sahibi olduğu cumhuriyet yönetimi, Atatürk gibi bir liderin yıllardır aklında olduğu ve uygulamaya koyduğu bir yönetim biçimidir. Atatürk çağdaşı olan diğer devlet liderleri gibi tek kişinin hakim olduğu yönetim yapısını hiçbir zaman onaylamamıştır. Halka rağmen halk yönetilemez anlayışıyla, milletiyle birlikte kurmuş olduğu yeni devleti yine milletiyle birlikte yönetmiştir.

Atatürk halkın her zaman üstün olduğunu ve hiçbir gücün halktan üstün olamayacağını şu sözleriyle net olarak vurgulamıştır: “Türkiye Devleti’nde ve Türkiye Devleti’ni kuran Türkiye halkında tacidar yoktur. Diktatör yoktur! Tacidar yoktur ve olmayacaktır; Çünkü olamaz” (Kocatürk, Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri, 1999, s. 32).

Bu sözüyle Atatürk, Türk halkının ne kadar değerli olduğunu belirtmiş ve halkın üstünde bir gücün olamayacağını vurgulamıştır. Türkiye Devleti’ni kuran, Türk halkının kendisidir. Bu yüzden halkı halk yönetmeli ve diktatörlük olmamalıdır. Baskıcı yönetimlerde halk, özgür değildir. Özgür olmayan halk ise, baskıcı yönetimler karşısında refleks göstermeye hazırdır ve bu da sürekli gergin bir ortam olmasına sebebiyet verir.

Atatürk yapmış olduğu her işte, hiçbir zaman kanun dışına çıkmamıştır. Yasaları üstünlük aracı olarak kullanmamıştır. Yapmış olduğu bütün işleri eşitlik temelinde görmüştür ve bunu her alanda uygulamaya çalışmıştır (Aydemir, 1999, s. 475).

Savaşın en şiddetli olduğu dönemlerde bile, kanun dışına çıkmamaya özen göstermiştir. Samsun’a çıkış sürecinden, kongre ve genelge süreçlerine kadar sürekli yasal olarak hareket etmiş. İşgal altında olsa da bağlı bulunduğu Osmanlı Devleti’ne ve onun emirlerine riayet etmiştir. Emirleri yerine getiremeyeceğini anladığı zaman da kanun dışına çıkmak yerine çok sevdiği askerlik mesleğinden istifa etmiştir. Bu davranışından da anlaşılacağı üzere, kanunlara, emirlere ve devlet hiyerarşine en olağanüstü dönemlerde bile bağlı kalmıştır.

Atatürk, düşmanlarını bile kolay bağışlayan âlicenap bir liderdi. İstiklâl savaşımız sırasında Afyon savaşında yenilip esir düşen Yunan orduları başkomutanı

Trikopis'in elini sıkarak onun her komutan yenilebilir, üzülmeyiniz generalim diye gönlünü almış ve kılıcını geri vermişti (Çağatay, Barışsever ve Özgürlükçü Atatürk, 1983).

Savaşı zorunlu olmadıkça cinayet olarak gören bir lider, savaşta ele geçirmiş olduğu düşman ordusunun komutanının bile onurunu kırmamıştır. Bu hareketiyle iyi bir komutan ve gerçek bir lider olduğunu bir kez daha ispatlamıştır.

Atatürk affedici özelliğini hiçbir zaman vatana karşı işlenen ihanet suçlarında göstermemiştir. Bu konuda oldukça sert olmuştur. Hatta Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nun çıkarılması ve oybirliği ile kabul edilmesini sağlayarak bu konuda tavizi olmadığını göstermiştir (TBMM, Kanun No: 2, 1920).

Vatana ihanetin hiçbir şekilde mazereti yoktur. İhanetin bedeli ağır olmalıdır ki, bir daha aynı şekilde davranacak olanlar buna kesinlikle cesaret edemesinler. Atatürk bu konuda kesinlikle taviz vermemiştir. Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nun çıkarılmasına öncülük ederek, vatan düşmanlarına gözdağı vermiştir. Liderler gerektiğinde vatanları için, en ağır kanunları çıkarmaktan çekinmezler. Zaafa düştükleri an zayıf görülebilir, ihanet edenler bu durumdan cesaret bulabilirler.

Bu özellikler yeni kurulan bir devletin ve yeni rejimin oturması ve güçlenmesi için gerekli olan özelliklerdir. Bütün bunları bünyesinde barındıran Atatürk, güçlü bir rejim ortaya çıkarmıştır.

Cumhuriyet ilan edildikten sonra Atatürk, yenilikleri takip eden, teşkilatçılıktan vazgeçmeyen bir liderlik ortaya koymuştur (Güney, 1992, s. 315).

Atatürk'ün teşkilatçılık özelliği Lenin'in anlatımlarında bile yer almaktadır. O bile Atatürk'ün çok iyi bir örgütlenme özelliğine sahip olduğunu vurgulamıştır (Aydemir, 1999, s. 347).

Atatürk'ün teşkilatçılık özelliği Türk halkı tarafından bilinmektedir. Yabancı liderler de bunun farkındadır. Lenin buna örnektir. Sınırları aşan bir liderlik vasfı ortaya koyan Atatürk, gerçekten de iyi bir teşkilatçıdır. Öğrencilik yıllarından beri görülen bu özelliği askeri okullar, görev aldığı cepheler ve kazandığı askeri başarılar da öne çıkmaktadır. Milli mücadele döneminde Türk halkını örgütlemesi de yine teşkilatçılık özelliğinin en belirgin göstergelerindendir.

24 Nisan 1920'de Büyük Millet Meclisi'nde verdiği ilk nutuk ile yakın tarihimizde ilk defa bir asker, bir büyük akıl ve mantık adamı olarak belirdi. Ayrıca Atatürk'ü Atatürk yapan vasıflardan biri de mantıktır. O her şeyden önce bir mantık adamıydı ve kullanacağı malzemeyi iyi tanıyordu (Aydemir, 1999, s. 253-262).

Çok yönlü bir lider olma özelliği burada da karşımıza çıkmaktadır. Aydemir'in de belirttiği gibi, vermiş olduğu nutuk bir askerin aynı zaman da akıl ve mantık adamı olarak tarih sahnesinde yerini almasını sağlamıştır. Vermiş olduğu kararları mutlaka mantık süzgecinden geçirerek verir, bir karara varmadan önce en ince detayına kadar düşünürdü. Bu özelliğinden dolayı, vermiş olduğu kararlar genelde tutarlı olmuştur.

Hindistan'ın önde gelen liderlerinden Nehru, Atatürk için: O, doğuda modern çağın yapıcılarından biridir diyerek onun ileriyi gören bir kişiliğe sahip olduğunu vurgulamıştır (Sakin, 2003, s. 191-205).

Doğu medeniyetleri, orta çağdan sonra Avrupa'nın gerisinde kalmıştır. Bu geri kalmışlık eğitimden, sanayiye, sanayiden kültüre her anlamda kendini göstermiştir. Avrupalılar genel olarak kendi dışındaki toplumları ve medeniyetleri gelişmemiş toplumlar olarak görmektedirler. Fakat bu durum Atatürk ile tersine dönmüştür. Muasır medeniyetten bahsedilen bir devlet kurulmuş ve yüzünü batıya dönmüştür. Modern dünya ile bağları yeniden kuran, bunun için yenilikler yapan ve sürekli bir ileri gitme arzusuyla çabalayan bir lider bütün dikkatleri üzerine çekmiştir. Bu lider daha sonraları batılı birçok siyasetçi ve devlet adamı tarafından takdir edilmiş, örnek gösterilmiştir.

Yine Amerika'nın Ankara Büyükelçisi Charles H. Sherrill, Atatürk hakkında; Bugün dünyanın hiçbir yerinde devlet adamlığı bakımından Atatürk'ten üstün bir kimse yoktur ifadelerini kullanarak onun kurtarıcı, canlandırıcı, millî bir kahraman ve dünya çapında bir devlet adamı olduğunu söylemek istemiştir (Sakin, 2003, s. 191-205).

Mustafa Kemal, ilerici ve batılı Türk, hem kişisel karakteri hem de başarılarından dolayı saygı ve övgü görmelidir. Adalet ve yaratıcılığa, kendinden emin bir kararlılığa ve kendinden çok ülkesini düşünen güçlü bir karaktere ve disiplinli bir kişiliğe sahip biridir sözlerini kullanmıştır (Sakin, 2003, s. 191-205).

Bu sözlerden de anlaşılacağı üzere, Atatürk'ün liderlik özelliği her zaman takdirle karşılanmıştır. Amerikan büyük elçisi, dünyada Atatürk'ten üstün bir kimse yoktur diyerek onun çok büyük bir lider olduğunu vurgulayarak onurlandırmıştır. Bu şekilde benimsenip, dünya tarafından kabul görmek hem ülke için hem de lideri için doğru yolda olunduğunun göstergelerindendir. Günümüzde bile halen Atatürk'ün liderliği konusunda birçok konuda hemfikir sağlanmıştır.

6.2. Atatürk'ün Lider Kişiliğinin Ders Kitaplarında Ele Alınışı

Cumhuriyet'i ilan etmek ve halk için yeni bir rejimi uygulamak oldukça zor bir iştir. Atatürk üstün liderlik becerileriyle bu rejimi halkına kabul ettirmeyi başarmıştır. Enver Ziya Karal'ın 1918-1944 yıllarını kapsayan Türkiye Cumhuriyeti Tarihi adlı eserinde Cumhuriyetin İlanı başlığı altında şöyle verilmiştir; "Eserde mecliste İstiklal Savaşı'nın kesin bir askeri zaferle sonuçlanmayacağına inanan ve saltanatın yıkılmaması gerektiğini düşünen milletvekillerinin Mustafa Kemal Paşa'nın milletvekili seçilmemesi için çeşitli yollara başvurduğundan bahsedilmektedir. Bu yollar ya şimdiki sınırlar içinde olacak ya da beş yıl aynı sınırlar içinde muhacir olarak yaşamasıydı böylece Mustafa Kemal Paşa saf dışı bırakılacaktı" (Karal, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1944), 1944, s. 97).

Ayrıca, Cumhuriyet kolay bir şekilde ilan edilmemiştir. Bu süreçte birçok aşamadan geçilmiştir. Genelgeler de bunların en başında gelmektedir. Enver Ziya Karal'ın 1918-1944 yıllarını kapsayan eserinde; Milli Kongreler başlığı altında şöyle verilmiştir; "Milli kongrelerin mahiyetini değerlendiren eser bunların bölgesel niteliklerde olduğunu ifade ediyor ve millet adına karar vermek için bir milli kurulun olması gerektiğini dile getiriyor. Bunun için Mustafa Kemal Paşa'nın tek bir kongre toplanmasını gerekli gördüğü ve bunun için de Amasya'dan askeri ve idari makamlara gizli olarak direktifler gönderildiği aktarılıyor. Bunlara Amasya Genelgesi denir ve devamında bu maddeler veriliyor ve tek tek açıklanıyor" (Karal, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1944), 1944, s. 26).

Atatürk'ün liderliğinden ve halk tarafından sevilmesinden rahatsız olan kesim her dönem olmuştur. Bu durumu Milletvekili seçimlerinde, vekil seçilme şartı için bir yerde uzun süre oturma kuralı koymaya çalışan muhaliflerin davranışında görebiliriz. Bu tutuma karşın Mustafa Kemal Paşa'nın müdafaasını ise eser kendi cümleleriyle aktarmaktadır; "Maatteessüf doğduğum yer, bugünkü hudutlar dışında kalmış

bulunuyor. Herhangi bir seçim dairesinde beş sene oturmuşluğum yoktur. Doğduğum yer bugünkü sınırlar dışında kalmıştır. Fakat bu böyle ise bunda katiyen bir maksat ve kabahatim yoktur" (Karal, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1944), 1944, s. 97).

İnkılapların benimsenmesi sürecinde de yine Atatürk'ün liderlik anlayışını görmek mümkündür. İstiklal Savaşı'nda Vahdettin Halife Ordusunu kurarak Yunanlarla birlikte meclis kuvvetlerini ezmek istemiştir. Vahdettin'in ülkeyi terk etmesiyle saltanat yıkılmış fakat hilafet makamı kalmıştır. Milliyetçilik temelleri üzerine devlet kurmak isteyen Atatürk ve arkadaşları halifeliğe gelen Abdülmecit Efendi'nin cuma namazlarını başka camide kılarak kendi propagandasını yaptırması, Osmanlı ve halifelik makamını yücelten haberler çıkarması, cumhuriyet rejimi ile bağdaşmaz. İzmir'de harp oyunları sırasında alınan kararlar ile birlikte hilafet makamı kaldırılmıştır. İstanbul Valisi'nin 4 Mart gecesi halifeye durumu bildirmesi ve 5 Mart sabahı halifenin ülkeden ayrılmasıyla birlikte yeni bir inkılâbının ortaya çıktığından bahsedilmiştir" (Karal, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1944), 1944, s. 104-107).

Atatürk'ün en önemli özelliklerinden birisi de ülkesini çok sevmesi ve ülkesi için hiçbir fedakarlıktan kaçınmamasıdır. Nitekim Atatürk, ülkenin işgali karşısında sessiz kalınmasına karşı sonunda kararını verdi: Anadolu'ya geçecekti. Orada bir milli teşkilat kurup mücadeleye başlayacaktı. Girişeceği mücadeleyi millete mal edecek, böylece milli egemenliğe dayalı yeni bir devlet kuracaktı. Anadolu'ya geçebilmek için resmi bir görev alması, yapacağı işleri kolaylaştırabilirdi. Osmanlı Genelkurmayındaki arkadaşları ile görüşüp, Padişah ile konuştu, sonunda kendisini geniş yetkilerle dokuzuncu Ordu Komutanlığına atattırdı. Böylece ülkenin işgalden kurtarılması için eline çok önemli bir fırsat geçmiş oldu (Su & Mumucu, 1984, s. 62).

Enver Ziya Karal'ın 1918-1944 yıllarını kapsayan Türkiye Cumhuriyeti Tarihi adlı eserinde ülkenin işgaline karşı gösterilen çabalar Milli Kongreler başlığı altında verilmiştir. "Sivas Kongresi toplantılarının heyecanlı ve gürültülü olduğunu, Mustafa Kemal'in reis olmasını istemeyen bir gruba rağmen bakan seçildiği ifade edilmektedir. Amerikan mandasının uzun münakaşalar sonucu reddedildiği bilgisi de verilmektedir. İşte biraz önce bahsi geçen gürültünün sebebi bu durumlardır" (Karal, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1944), 1944, s. 29).

Temsil Heyeti kuruldu ve bu sürece ilişkin eser şöyle devam ediyor; “Bu suretle Mustafa Kemal, milli dava yolunda lüzumlu gördüğü milli birliği yaratmaya muvaffak olmuştu. Bundan böyle, her türlü düşmanlarımıza karşı milletin mukavemetini sembolleştirecek ve onun sesini duyuracak bir milli organ ve bir milli şef vardı” (Karal, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1944), 1944, s. 30).

Kongreler konusuna devam edilmiştir. Çünkü kongreler ve kongrelerin toplanması başlı başına bir teşkilatçılık ve liderlik özelliği ile ilgilidir. Enver Ziya Karal’ın 1918-1965 yıllarını kapsayan Türkiye Cumhuriyeti Tarihi adlı eserinde Sivas Kongresi’nden bahsedilir. Sivas kongresi; “Kongrenin Amasya Genelgesi’nde belirtildiği gibi Sivas’ta toplanmaya başlanması üzerine İstanbul Hükümeti ve İtilaf Devletlerinin engelleme çalışmaları olmuştur. Çünkü Erzurum Kongresi’nde alınan kararların bu cenahları korkuttuğu belirtiliyor. Kongrenin 32 delege ile toplandığı ve önemli isimlerin yer aldığı söyleniyor. Kongrede Mustafa Kemal Paşa’nın başkanlığının engellenmeye çalışıldığı fakat başarılı olunamadığı bilgisi de verilmektedir.” Kongrenin kararları malumdur. Ayrıca kongre çalışmaları sırasında bir grup üyenin Anadolu’da bağımsız bir devlet kurulmasını teklif ettiği fakat Mustafa Kemal Paşa’nın bunun henüz sırasının gelmediğini söylediği bilgisi yer almaktadır (Karal, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1965), 1969, s. 42-43).

Enver Ziya Karal’ın 1918-1965 yıllarını kapsayan Türkiye Cumhuriyeti Tarihi adlı eseri Ali Rıza Paşa Hükümetinin kurulmasını; Damat Ferit’in Kuvayı Milliye tarafından düşürülmesi ile kurulduğu için Anadolu’nun tesirinde olduğunu söyleyerek aktarıyor. “Ayrıca Mustafa Kemal Paşa’nın Ali Rıza Paşaya kongrelerde alınan kararlara ve milli teşkilata saygılı olması gerektiği ve kendisine yardımda bulunacağını söylediği ifade ediliyor. Fakat Ali Rıza Paşa'nın yönetimin zaten meşrutiyet şeklinde olduğu için temsil heyetinin hükümet işlerine müdahalede bulunmaması gerektiğini ima edince bu görüş Kuvay-ı Milliye’yi tatmin etmedi bu sebepten uzun yazışmalar yapıldı. Bu iki tarafın Amasya'da görüşme yapması kararlaştırıldı. Amasya Görüşmesi protokolleri malumdur. İstanbul Hükümeti'nin bu görüşmelere istekli bir şekilde gelmesini ve Temsil Heyeti ile görüşmesiyle artık Temsil Heyetini resmen tanıdığını söylüyor” (Karal, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1965), 1969, s. 50).

Enver Ziya Karal’ın 198-1944 yıllarını kapsayan Türkiye Cumhuriyeti Tarihi adlı eserinde ise Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıyor başlığı altında vermiştir. Büyük

Millet Meclisi'nin toplanmasını, "İstanbul'dan kaçma şansını elde eden 86 mebus ile Anadolu'dan seçilen 264 mebus 23 Nisan 1920 Cuma günü Ankara'da toplanarak Büyük Millet Meclisi'ni kurduklarını belirten yazar, meclisin ilk toplantılarında Mustafa Kemal'in söz aldığını, Türk milletinin içinde bulunduğu durumu ve İstiklal Savaşı'nın gerekleri şeklinde anlattığını bildirir" (Karal, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1944), 1944, s. 42).

Ayrıca, Büyük Millet Meclisi bundan sonra Mustafa Kemal'in takriri üzerine vasıflarını ve meclis hükümlerinin karakterini tespit ettiği bilgisini yazarak şu kararların alındığını yazar:

"Hükümet kurmak gereklidir,

Milli iradenin temsilcisi Türkiye Büyük Millet Meclisi'dir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üstünde bir kuvvet yoktur.

Kanun yapmak ve kanunları yürütmek meclisin hakkıdır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından ayrılacak ve ödevlendirilecek bir heyet hükümet işlerini görür. Meclis reisi bu heyetinde reisidir" (Karal, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1944), 1944, s. 42).

Büyük Millet Meclisinin Reisliğine Mustafa Kemal Seçildi. İlk Esas Teşkilat Kanunu; bu konuya maddeleri vererek başlar eser.

"Hâkimiyet kayıtsız şartsız milletindir,

Kanun yapmak ve yürütmek meclisin elindedir,

Devlet, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından idare olunur, Meclis reisi icra vekillerinin de reisidir. Bu kararları alan meclisin büyük inkılâp gerçekleştirdiğini aktarır. Kitabın bu maddelere yorumu şöyledir: Yeni bir Türk devletinin kurulduğu açıkça söylenmişti. Türkiye Büyük Millet Meclisi bu anayasa ile gerçek ve büyük bir İnkılap hareketi yapmış oluyordu" (Karal, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1944), 1944, s. 44).

Meclisin açılması, anayasanın kabulü gibi durumlar güçlü bir liderlik anlayışıyla mümkündür. Sadece bu değil, ayrıca liderini destekleyecek ve arkasından gidecek halkın da bu durumda rolü önemlidir.

Enver Ziya Karal'ın 1918-1944 yıllarını kapsayan Türkiye Cumhuriyeti Tarihi adlı eserinde ise Laik Devlete Doğru başlığı altında şu şekilde verilmiştir; "Osmanlı'nın resmi dininin İslam olması şeriat hukukuna göre yönetilmesini sağlıyordu. Kabinede sadrazamdan sonra Şeyhülislam geliyor ve şeriat adına karar veriyordu. Tanzimat devrine gelince Hristiyan halk kendi adet ve kaidelerine göre Müslüman da kendi yasalarına göre yargılanıyordu. Başka devlete bağlı Hıristiyanlar da kapitülasyonlara göre mahkemelerde yargılanıyordu. Bazı devlet adamlarının şeriatın artık zamanı geçmiş bir hukuk sistemi olduğunu anladıkları vurgulanıyor. Savaşın kazanılması ile yeni devletin zihniyetinin değiştiğini ifade ediyor, onun için de ilk yapılacaklar arasında din ve devlet işlerini ayrılması gerekliliği olduğunu belirtiyor. Mustafa Kemal cahil kimselerin buna tepki gösterecek olması nedeniyle bunu biraz erteledi. Fakat Lozan Antlaşması'nın imzalanmasıyla münasip zamanın geldiği düşünülerek mecliste uzun tartışmalardan sonra halifeliğin kaldırılması, Şeriyye ve Evkaf Vekaletinin ilgası, eğitim-öğretimin birleştirilmesi kanununda anlaştılar. Buna rağmen devletin dini İslam'dır ibaresinin ancak 1928 yılında kaldırıldığı anlatılmıştır. Yeni yeniliklerin bununla bitmeyecek hukuk alanında da yeniliğe gitmek gerektiği belirtilmiştir. Bununla birlikte devrin en iyi medeni kanunu olarak bilinen İsviçre Medeni Kanunu'nun alınmasıyla, asırlardır süregelen Hristiyan halkın hakkını korumak maksadıyla da iç işlerimize karışan Avrupa devletlerinin de bu durumu tekrarlamalarının olanaksız olduğu anlatılmıştır" (Karal, 1918-1944, s. 120-121)

Din ve devlet işlerinin ayrılması ve medeni kanunda yapılan değişiklikle beraber adliyenin de yenileneceği anlatılmıştır. Hukukun üstünlüğünü kılmak için yeni Türk hukukunu kavrayan hakimler yetiştirmek, kanunlarımızı ve hukuk ilmini yaymak gibi kararların alındığı ve çalışmalara başlandığı belirtilmiştir (Karal, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1944), 1944, s. 120-121).

Enver Ziya Karal'ın 1918-1965 yıllarını kapsayan Türkiye Cumhuriyeti Tarihi adlı eserinde ise medeni kanundan önce bu görevi Mecelle'nin yerine getirdiği söylenmiştir. "Mecelle'nin kendisinden önceki zamana göre ilerde olmasına rağmen dini bir yapı taşıması nedeniyle tüm ihtiyaçlara cevap veremediğinden bahseder. Önceleri Mecelle'nin ıslah edilmeye çalışıldığı fakat başarısız olunduğu aktarılmaktadır. Bundan sonra Atatürk'ün girişimleriyle 1924 yılında batı milletlerinin medeni kanunlarının incelendiği ve İsviçre kanunlarının en modern

kanunlar olduğu saptanmıştır. Bu kanun Türk Milletini ümmet milletinden çağdaş medeniyete geçirmiştir" (Karal, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1965), 1969, s. 152).

Enver Ziya Karal'ın 1918-1944 yıllarını kapsayan Türkiye Cumhuriyeti Tarihi adlı eserinde ise Kadın Hakları başlığı altında devam eder. Kadının Türk toplumundaki yerinden bahsedilmiştir. İslam'dan önce ve İslam'dan sonra kadının toplumdaki yeri anlatılmıştır. Mustafa Kemal'in kadın hakları konusundaki girişimlerine değinilmiştir. Bununla birlikte; "Kurtuluş Savaşı'ndaki kadınlarımızın büyük bir vatanseverlik ve başarı göstermesi ile kanunlarımızda yapılan değişikliklerle birlikte medeni, içtimai ve siyasi hakların verildiği belirtilmiştir. Türk Cemiyeti'nin bundan böyle Türk erkeği ve Türk kadınının müşterek ve ahenkli çalışmaları üzerinde ilerleyecek ve yükselecektir" (Karal, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1944), 1944, s. 127).

Türk kadını ile erkeğinin kanun önünde eşitlenmesi o dönem şartları içinde çok büyük hadisedir. Çünkü Türk kadını bu kanunlarla bir çok hakka sahip olmuş ve sosyal hayattaki yerini almıştır. Buradaki en önemli pay yine Atatürk'e ve onun liderlik anlayışına aittir.

Enver Ziya Karal'ın 1918-1944 yıllarını kapsayan Türkiye Cumhuriyeti Tarihi adlı eserinde ise Giyimde Değişiklik başlığı altında şu şekilde verilmiştir; "İkinci Mahmut dönemine kadar Osmanlı'da bir giyim birliğinin olmadığını, İkinci Mahmut'un da bunu askerler ve memurlar arasında sağlamaya çalıştığı fakat Cumhuriyet'in ilanından sonra her konuda çağdaş devletler seviyesine gelinmek istenmesi nedeniyle şapka ile kıyafetin tamamlanmak istediği anlatılmıştır. Şapkanın ilk önce orduya giydirildiği daha sonra insanların bunu benimsediğinden bahsedilmektedir. Hatta Atatürk'ün şapka İnkılabını yaparken bizzat kendisinin önderlik yaptığından bahsedilmiştir" (Karal, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1944), 1944, s. 127).

24 Ağustos 1925'te Kastamonu'da başında şapka ile seyahat edip halkı başı açık selamlayan Mustafa Kemal Paşa'nın, "*Medeni ve beynelmilel kıyafet milletimiz için layık bir kıyafettir onu giyeceğiz ayakta iskarpin ve patin üstünde pantolon, yelek gömlek, kravat, ceket ve tabi bunların mütemmimi olmak üzere siperi serpuş. Bunu*

açık söylemek isterim bu serpuşun ismini şapka denir" (Karal, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1944), 1944, s. 128).

Bu hareketiyle Atatürk, halkının kendisini örnek aldığını bir kez daha göstermiştir.

Enver Ziya Karal'ın 1918-1944 yıllarını kapsayan Türkiye Cumhuriyeti Tarihi adlı eserinde ise Dini Sömüren Kurumların Kaldırılması başlığı altında şu şekilde verilmiştir; "Cübbe ve sarık giyen kişilerin, tarikatların ve cemaatlerin insanların dini duygularını kullanarak onlardan paralar sızdırmasından ve böyle geçinmelerinden bahsedilmiştir. Mustafa Kemal Paşa'nın Kastamonu dönüşünde çıkarılan kanunlarla tekkeleri kapattığı anlatılmıştır. Arapça bilenin toplumda üstün görülmesi ve Arapça bilene imtiyaz verilmesi, cumhuriyetin tüm imtiyazlara karşı çıktığı ve Allah ile kulun arasındaki aracıyı kaldırmak için ezanın Türkçe okunması ve kuralında Türkçeye çevrilmeye başlandığı anlatılmıştır. Devamında ise diğer çağdaş devletleri yakalamak için 1926'da Miladi takvime geçildiği, Alaturka saat yerine bugünkü saatin kullanıldığı, milletlerarası rakam sistemine geçildiği ve tatil günlerinin pazar günü olarak kabul edildiği anlatılmıştır" (Karal, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1944), 1944, s. 129).

Yapılan bütün inkılaplar halkın dini duygularının sömürülmesini engellemeye yöneliktir. Ayrıca diğer inkılaplarla da dünyayla uyum sağlamak amaçlanmıştır.

Enver Ziya Karal'ın 1918-1944 yıllarını kapsayan Türkiye Cumhuriyeti Tarihi adlı eserinde Arap Harfleri'nin Değiştirilmesi başlığı altında şu şekilde verilmiştir; "Arap Harfleri'nin okunması ve yazmasının zor olması ve Türkçenin ihtiyaçlarını karşılaması nedeniyle artık yeni bir harf sisteminin yapılması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa'nın yaptırdığı araştırmayla Latin Harfleri'nden bir Türk alfabesi yapılmasının uygun olduğu belirtilmiştir. Araştırmaları yapan alimlere bu harfleri öğretmenin vatana iyi bir görev olduğu söylenmiştir. Millet mektepleri açılmış Mustafa Kemal Paşa ve İsmet Paşa yaptıkları seyahatler ile bu yeni harflerin öğrenilmesine teşvik ettiklerinden bahsedilmiştir" (Karal, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1944), 1944, s. 138-139).

Enver Ziya Karal'ın 1918-1944 yıllarını kapsayan Türkiye Cumhuriyeti Tarihi adlı eserinde Maarif İnkılâbımızın gelişme safhaları başlığı altında verilmiştir. "Tevhidi Tedrisat Kanunu'nun çıkarılması ile eğitim bir çatı altında toplanmıştır.

Böylece okulculuk siyaseti geriye milliyetçi laik ve demokratik sistemle öğrencilerin yetiştirilmeye başlandığı anlatılmıştır. Okul binası ve öğretmen açığı nedeniyle öğretmen yetiştirmek için Köy Enstitüleri açılmış, bina yapma işi ise vilayetlere bırakılmıştır. İlköğretim mecburi ve parasız yapılmıştır. Ortaöğretim ise ortaokul ve lise olmak üzere üçer senelik eğitim verilmekte ve yükseköğretimde hazırlanmaktadır. Neticesinde çok sayıda okul açılmış ve öğrenci sayısında büyük artış olmuştur. Eser verilen eğitimleri çeşitli fotoğraflarla görsel olarak desteklemiştir bu durumların yanı sıra teknik elemanda da büyük ihtiyaç duyulması nedeniyle sanat enstitüleri, ticaret okulları, kız enstitüleri, akşam kız sanat okulları ve yapı usta okullarının kurulduğu belirtilmiştir" (Karal, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1944), 1944, s. 132).

Okul Dışında Maarif İnkılâbı, Arap Harflerinin Değiştirilmesi; "Arap Harfleri'nin okunması ve yazmasının zor olması ve Türkçenin ihtiyaçlarını karşılamaması nedeniyle artık yeni bir harf sisteminin yapılması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa'nın yaptırdığı araştırmayla Latin Harfleri'nden bir Türk alfabesi yapılmasının uygun olduğu belirtilmiştir. Araştırmaları yapan âlimlere bu harfleri öğretmenin vatana iyi bir görev olduğu söylenmiştir. Millet mektepleri açılmış Mustafa Kemal Paşa ve İsmet Paşa yaptıkları seyahatler ile bu yeni harflerin öğrenilmesine teşvik ettiklerinden bahsedilmiştir" (Karal, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1944), 1944, s. 138-141).

Eğitim ve harf alanında yapılan bütün İnkılaplar ile halkın okuma-yazma oranını artırmak amaçlanmıştır. Böylece okuyan, yazan, araştıran nesiller yetişme olanağı sağlanmıştır.

Enver Ziya Karal'ın 1918-1944 yıllarını kapsayan Türkiye Cumhuriyeti Tarihi adlı eserinde Türk Tarih İnkılâbı başlığı altında şöyle verilmiştir; "Osmanlı Devleti'nde ümmetçilik anlayışı nedeniyle İslam Tarihi önemli Türk tarihi önemsiz haldeydi. Fakat milliyetçilik temelleri üzerinde yükselen Türkiye Cumhuriyeti büyük Türk tarihini halkına anlatmak üzere Mustafa Kemal Paşa'nın isteği ile 4 ciltlik bir Türk Tarihi kitapları ve Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti'ni kurdu Türk Tarih tezinin temel fikirlerini ortaya konduğu da belirtilmiştir." Enver Ziya Karal'ın 1918-1944 yıllarını kapsayan Türkiye Cumhuriyeti Tarihi adlı eserinde Türk Tarih İnkılâbı başlığı altında şöyle verilmiştir; "Osmanlı Devleti'nde ümmetçilik anlayışı nedeniyle İslam Tarihi önemli Türk tarihi önemsiz haldeydi. Fakat milliyetçilik temelleri

üzerinde yükselen Türkiye Cumhuriyeti büyük Türk tarihini halkına anlatmak üzere Mustafa Kemal Paşa'nın isteği ile 4 ciltlik bir Türk Tarihi kitapları ve Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti'ni kurdu Türk Tarih tezinin temel fikirlerini ortaya konduğu da belirtilmiştir" (Karal, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1944), 1944, s. 141).

Enver Ziya Karal'ın 1918-1965 yıllarını kapsayan eserinde yazarın önceki eserine göre daha geniş anlatılmıştır. Atatürk ve Milli Tarih, Milli Tarih İçin Teşkilat ve Usül, Osmanlı Döneminde Tarih Anlayışı, Türkiye Cumhuriyeti'nde Milli Tarihe Olan İhtiyaç şeklinde dört başlıkta incelenmiştir (Karal, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1965), 1969, s. 173-177).

Tarih konusu Atatürk için çok önemlidir. Özellikle daha önceleri bahsettiğimiz Türk Tarihi ile ilgili araştırmalar ve bu konuda yapılan çalışmalar ders kitaplarında da yerini almıştır.

Enver Ziya Karal'ın 1918-1944 yıllarını kapsayan Türkiye Cumhuriyeti Tarihi adlı eserinde Ziraat başlığı altında şöyle verilmiştir; "Osmanlı'nın son dönemlerinde şehirli ve köylü ayrımı yapıldığı köylülerin aşağılandığı bir düzen olduğu anlatılmıştır. Fakat Mustafa Kemal Türkiye'nin hakiki sahibi, efendisi köylüdür diyerek öyle bakışını belirtmiştir. Cumhuriyet döneminde kredilerin verildiği, kredilerin ulaşmadığı kırsal kesimlerde zenginlerin yüksek faizle kredi verdiği, ödemeyenlerin kapakları elden gitmesin diye zirai kredi kooperatiflerinin kurulduğu anlatılmıştır. Bunların yanı sıra traktör, pulluk, tohum ve kalbur makinesi yardımı yapıldığını belirtmiştir. Ziraat uzmanlarının yetişmesi için çeşitli okullar açılmış öğrenciler Avrupa'ya gönderilmiştir" (Karal, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1944), 1944, s. 146).

Tarım konusunun kitaplarda işlenmesi önemlidir. Çünkü Atatürk; "*Köylü Milletin Efendisidir*" diyerek tarıma ve üretime verdiği önemi göstermiştir.

Enver Ziya Karal'ın 1918-1944 yıllarını kapsayan Türkiye Cumhuriyeti Tarihi adlı eserinde Türkiye Cumhuriyeti'nin Dış Siyaseti başlığı altında şöyle verilir; "Lozan Barışı'ndan sonra Türkiye Cumhuriyeti milli siyaset prensibine bağlı kaldığı "Yurtta Sulh Cihanda Sulh" formülünün amaç edildiği belirtilmiştir. Lozan'dan sonra yabancı devletlerin iç işlerimize karışmak için yabancı okullar ve Irak sınırı meselesini kullanmak istediği anlatılmıştır. Yabancı okullar meselesinde diğer devletlerin söylediklerine kulak asmadan yabancı okulların kendi kurallarına

uydurduğu ve kendi denetimine aldığı, bu meselesinde ise Musul Irak hükümetine bırakılmış petrol payının yüzde onunun alındığı belirtilmiştir. Barış politikalar sonucunda birçok liderin ülkemizi ziyaret ettiği, Balkan Antantı ve Sadabat Paktı gibi antlaşmalar imzalandığını, Milletler Cemiyeti'ne davet edildiği anlatılıyor" (Karal, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1944), 1944, s. 172).

Enver Ziya Karal'ın 1918-1965 yıllarını kapsayan eserinde yazarın önceki eserinden aynen alınmıştır (Karal, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1965), 1969, s. 210-218).

Bu durumlar Atatürk'ün liderliğinin bütün dünya tarafından kabul gördüğünü ve örnek alındığını göstermektedir. Ders kitabında yer alması da ayrıca önemlidir.

Enver Ziya Karal'ın 1918-1944 yıllarını kapsayan Türkiye Cumhuriyeti Tarihi adlı eseri çok kısa geçmiştir. "Sadece Hatay'ın Türk yurdu olduğu ve Ankara Anlaşması'yla statüsünün belirlendiğini cumhuriyet hükümetinin Fransa ve İngiltere ile müracaatlar sonucu Hatay'ın anavatana katıldığını ifade eder" (Karal, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1944), 1944, s. 178).

Enver Ziya Karal'ın 1918-1965 yıllarını kapsayan eserinde ise çok daha uzun anlatılmıştır. Hatay'ın özelliklerini ve nüfus yapısını verir. Ardından Hatay halkının Türkiye özleminden bahseder. Daha sonra Hatay'ın önce özerk sonra da sırasıyla Türkiye'ye katılma süreçlerinin verir. Bu süreçlerde, Atatürk'ün etkili liderlik becerilerinin ön plana çıktığını vurgular (Karal, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1965), 1969, s. 215).

Hatay meselesi Atatürk için çok önemlidir. Bu mesele için büyük çabalar göstermiştir. Çünkü Hatay Misak-ı Milli sınırlarımız içerisinde yer almaktadır. Atatürk'ün büyük liderlik becerileri sonucunda Hatay önce bağımsız olmuş daha sonra O'nun ölümünün ardından Anavatan'a yani Türkiye'ye katılmıştır.

Enver Ziya Karal'ın 1918-1965 yıllarını kapsayan Türkiye Cumhuriyeti Tarihi adlı eserinde Atatürk tarafından "1936 yıllarında başlayan Avrupa'daki problemlerin bir dünya savaşına sebep olacağının Türkiye'de tahmin edildiği söylenmektedir. Ayrıca Amerikalı bir gazeteciye demeç veren Atatürk'ün İtalya'nın Habeşistan'a saldırmasıyla bu savaşın başladığı düşüncesinde olduğu söyleniyor. Devamında Atatürk'ün bu konu hakkındaki düşüncelerini vererek bu dönemde Türkiye'nin genel

politikasının bunun üzerine kurulu olduğunu vurguluyor" (Karal, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1965), 1969, s. 224-225).

7. SONUÇ

Çalışmamızda genel hatlarıyla Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinin öğretim programları ve bu dersin ortaöğretim kurumlarında ne düzeyde işlendiği üzerinde durulmuştur. Ayrıca Atatürk'ün lider ve asker kişiliğinin de ele alınış düzeyi çalışmanın bir diğer boyutunu oluşturmaktadır. Bütün bunlar değerlendirildiğinde, çalışmanın genelinde bahsedildiği gibi dönemsel olarak bu ders birçok değişikliğe uğramıştır. Bunda etkili olan durum ise siyasi yönetimlerin bu ders üzerinde söz sahibi olma girişimleridir. Özelikle Milli Eğitim Bakanlığı'nın ülke siyasetinden ayrı olmadığını da düşürsek etki altında kalmasını yadsıyamayız.

Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programları konumuz sınırları çerçevesinde incelendiğinde Cumhuriyet'in ilanından günümüze büyük farklılıkların ortaya çıktığını görmekteyiz. Uygulamaya konulan her öğretim programı bir diğerinin ya devamı niteliğinde olmuş ya da eklemeler ve çıkarmalar yapılmıştır. Mesela, okullarda okutulan ders sayıları düzenlenmiş, sınıf düzeylerine göre ders saatlerinde değişikliğe gidilmiş, konuların içeriğinde düzenlemeler yapılmıştır. Fakat genel olarak, Türk milli mücadelesi ve bağımsızlık savaşı bu dersin omurgasını oluşturmuştur. Programlar değişse de bu konular önemi her dönem korumaya devam ettirmiştir. Dersin ortaya çıktığı 1930'lu yılları incelediğimizde, Osmanlı Devleti'nin dağılma dönemi ve o dönemde yapılan dağılmayı önleme çalışmaları dikkate alınmıştır. Buradaki amaç, tarihsel bütünlüğü korumak ve neden-sonuç ilişkisine dayalı devamlılığı sağlamaktır. Çünkü yeni kurulan bir devlet olan Türkiye Cumhuriyeti'ni ayrı düşünmek doğru olmayacaktır.

Atatürk hayattayken, dersin konusunu genellikle savaşlar ve o dönem yapılan inkılaplar oluşturmuştur. Atatürk'ün yapmış olduğu inkılaplara değinilmiş özellikle askeri başarıları üzerinde durulmuştur.

Tarih programları, ülke gençlerinin bilinçlenmesinde çok büyük öneme sahiptir. Tarih demek sadece geçmişi bilmek, ezberlemek değildir. Tarih bilmek

donanımlı nesiller yetiştirerek geleceğe güçlü ve kendinden emin bir ülke bıkabilmenin araçlarından bir tanesidir. Bu durumun en etkili gerçekleştiği yerlerin başında da okullar gelmektedir. Okullar bir ülkenin geleceğini şekillendiren yegane kurumlardır. Bu kurumlar da öğretim programlarına göre hareket etmektedirler. Öğretim programları eğitim sistemin ayrılmaz ve çok önemli bir parçasıdır.

Çalışmamızda 1943 ile 2018 yılları arasını incelerken, günümüze yaklaştıkça konuların içeriklerinin de farklılaştığını görmekteyiz. Özellikle güncel olaylar öğretim programlarında yer almış ve haliyle ders kitaplarına da girmiştir. Gençler yakın tarihe ilgi duymaya başlamışlardır. Yakın tarihe ilgi duyan genç nesiller, geçmişini daha fazla merak etmektedir. Bu sebeple günümüze yaklaştıkça programlarda güncel konulara yer verilmesi önemlidir.

Ders kitapları da okullardaki en önemli araçların başında gelmektedir. Günümüzde önemini yitirmiş gibi gözükse de halen vazgeçilebilmiş değildir. Çünkü okullarımızda aktif olarak kullanılmaktadır. Öğretim programlarını en iyi yansıtana araç ders kitaplarıdır. Konumuz gereği Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitaplarını inceledik. 1943 yılındaki bir tarih kitabıyla 2021 yılındaki ders kitabı arasında hem içerik hem de şekilsel olarak büyük farklılıklar bulunmaktadır. En dikkat çeken durumların başında, günümüzde eskiye göre daha fazla görsel kullanılmasıdır. Görsel kullanmak öğrenciyi kitabı incelemeye sevk etmektedir. Tabi bu görseller gelişigüzel kullanılmamalıdır. Konu ve görsel uyumuna dikkat edilmelidir.

Konumuzun bir diğer başlığı ise Atatürk'ün lider ve asker kişiliğinin ders kitaplarında ele alınış düzeyidir. Yaptığımız kitap incelemelerinde ders kitaplarında daha çok Atatürk'ün asker kişili üzerinde durulmuştur. Lider kişiliğinden ise asker kişiliğine göre daha az bahsedilmiştir. Bu durumdan hareketle 2021 yılına ait ders kitabında Atatürk'ün asker kişiliğine çok vurgu yapılmadığı için, ilgili bölümde bu kitaptan örnekler verilmemiştir. Atatürk'ün lider kişiliğinin ele alınmasında ise sadece Karal'ın kitaplarından örnekler verilmiştir. Çünkü çalışmanın genelinde tekrara düşülmek istenmemiştir.

Tarih programları, buna göre hazırlanan ders kitapları ve okullardaki uygulama alanları bir bütün olarak değerlendirildiğinde tutarlı olunmaya çalışıldığı görülmektedir. Çünkü tutarlı olmayan programların yürüme şansı yoktur.

Ders kitaplarına baktığımızda genel olarak, Atatürk'ün asker kişiliği üzerinde durulduğunu görürüz. Asker kişiliğinin üzerinde çok durulmasının mantıklı gerekçesi, yoğun bir savaş döneminden geçilmesi ve bunun neticesinde yeni bir ülkenin kurulmuş olmasıdır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş sürecinde ve askeri mücadelenin başında bizzat Atatürk bulunduğu için ders kitaplarında O'nun asker kişiliğinden yoğun olarak bahsedilmiştir. Lider kişiliği üzerinde durulmuştur fakat bu asker kişiliği kadar yoğun olmamıştır.

Sonuç olarak, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi Cumhuriyetten günümüze önemini korumuştur. Günümüzde de halen varlığını sürdürmektedir. İlköğretimden yükseköğretime her kademe ders olarak okutulmaktadır.

KAYNAKÇA

Akçakayalıoğlu, C. (1998). *Atatürk Komutan, İnkılâpçı ve Devlet Adamı Yönleriyle.* Ankara: Genel Kurmay Başkanlığı Yayınları.

Akkoyun, T. (1997). *Türk İnkılap Tarihi.* Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları.

Aksoy, İ. (2005). Türk Eğitim Sisteminde Atatürkçülük ve Cumhuriyet Tarihi Öğretimi Sempozyumu. *İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Konularının Yüksek Öğretimde Öğretimi* (s. 66-67). Ankara: Hacattepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.

Akyüz, Y. (2013). *Türk Eğitim Tarihi.* Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Alaca, E. (2017). Sosyal Bilgiler Ders Kitapları Üzerine Bir Değerlendirme. *21. Yüzyılda Eğitim Ve Toplum Eğitim Bilimleri Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi , 6* (18), 759-786.

Aslan, B. (2004). Türkiye'de Milli Tarih Anlayışı Bağlamında Dünden Bugüne İnkılap Tarihi Dersleri. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, C.0, sayı 9* , 81-109.

Aslan, E. (1989). *Atatürkçü Düşünce Sisteminde Türk Eğitimi.* Diyarbakır: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.

Atatürk, M. K. (1981). *Nutuk.* Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri (Cilt 2). (1959). Ankara: Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Maarif Matbaası.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri (Cilt 3). (1997). Ankara: Atam Yayınları.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri (Cilt 2). (1991). Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.

Atay, F. R. (1998). *Çankaya.* İstanbul: Bateş Yayınları.

Aydemir, Ş. S. (1999). *Tek Adam Mustafa Kemal* (Cilt I-III). Ankara: Remzi Kitabevi.

Babadoğan, C. (1993). Cumhuriyetin 70. Yılında Ülkemizde Program Geliştirme. *Eğitim Dergisi* (6), 64-65.

Bayındır Uluskan, S. (2010). *Atatürk'ün Sosyal ve Kültürel Politikaları.* Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.

Bayur, Y. H. (1997). *Aatatürk'ün Hayatı ve Eseri.* Ankara: Atatürk Araştırmaları Merkezi.

Boykoy, S. (2011). Türkiye'de 1939-1945 Yıllarında Tarih Öğretim Programları ve Tarih Ders Kitaplarının İncelenmesi. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* (21), 171.

Bozdağ, İ. (2001). *Atatürk'ün Evrensel Boyutları.* Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Bozok, S. (2001). *Yaveri Atatürk'ü Anlatıyor.* İstanbul: Doğan Yayınları.

Cebesoy, A. F. (1999). *Atatürk ve Eğitim.* Ankara: Kara Harp Okulu Basımevi.

Copeaux, E. (2000). *Tarih Ders Kitaplarında(1931-1993) Türk Tarih Tezinden Türk-İslam Sentezine.* (A. Berktay, Çev.) İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Courtenay, H. (1997). *Bozkurt.* İstanbul: Arba Yayınları.

Çağatay, N. (1983, Ekim). Barışsever ve Özgürlükçü Atatürk. *Belleten , 47* (188), s. 929-933.

Çağatay, N. (1983). Barışsever ve Özgürlükçü Atatürk. *Belleten , 47* (188), s. 933.

Çevik, A., Koç, G., & Şerbetçi, K. (2021). *Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük 12.* Ankara: Devlet Kitapları Matbaası.

Demircioğlu, H. (1971, Temmuz). Tarih, Biz ve Atatürk. *Belleten , 35* (139), s. 453-455.

Demircioğlu, İ. H. (2009). Tarih Öğretmenlerinin Tarihsel Düşünme Becerileri Üzerine Görüşleri. *Miili Eğitim Dergisi , 39* (184), 230.

Doğanay, A. (2010). Davranışçı ve Bilişsel Öğrenme Kuramları. M. Safran içinde, *Tarih Nasıl Öğretilir? Tarih Öğretmenleri İçin Özel Öğretim Yöntemleri* (s. 37-48). İstanbul: Yeni İnsan Yayınları.

Doğru, N. (1989). *Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Derslerinin Dünü-Bugünü-Geleceği.* İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.

Dönmez, C., & Yazıcı, K. (2008). *T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Konularının Öğretimi.* Ankara: Nobel Yayınları.

Dönmez, C., & Yazıcı, K. (2013). Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitaplarında Tarihi Karakterlerin Kullanımını Etkileyen Faktörler. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD) , 14* (3).

Dönmez, Ş. (1998). *Atatürk'ün Çağdaş Toplum ve Din Anlayışı.* İstanbul: Ayışığı Yayınları.

Erdaş, S. (2006). *Atatürk'ten Günümüze Türk İnkılâp Tarihi Derslerine Genel Bir Bakış", Türk Eğitim Sisteminde Atatürkçülük ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Öğretimi (Editör: Yasemin Doğaner).* Ankara: Hacattepe Üniversitesi Yayınları.

Eroğlu, H. (1982). *Türk İnkılap Tarihi.* İstanbul: MEB Devlet Kitapları Yayınları.

Girardet, R. (2006, Ağustos, Eylül, Ekim). Milliyetçi İdeoloji Araştırmaları, Milliyetçilik. (Y. Yayla, Dü.) *Doğu-Batı* (38).

Güler, A., & Akgül, S. (1999). *Atatürk ve Eğitim.* Ankara: Kara Harp Okulu Basımevi.

Günaltay, Ş. (1939, Nisan). Atatürk'ün Tarihçiliği ve Fahri Profesörlüğü Hakkında Bir Hatıra. *Belleten , 3* (10), s. 273-274.

Güney, S. (1992). Fiedlerin Durumsal Önderlik Modeli Açısından Atatürk'ün Önderliğinin Değerlendirilmesi. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi , 8* (23), s. 315,.

Güngör, E. (1999). *Dünden Bu Günden Tarih- Kültür ve Milliyetçilik.* İstanbul: Ötüken Neşriyat.

(1991). *İkinci Maarif Şûrası Çalışma Programı, Raporlar, Konuşmalar.* İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.

İlhan, S. (1990). *Atatürk ve Askerlik.* Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.

İnan, A. (1973). *50. Yılda Tarihten Geleceğe.* Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.

İnan, A. (1971). *Mustafa Kemal Atatürk'ten Yazdıklarım.* İstanbul: Devlet Matbaası Yayınları.

İnönü, İ. (1969, Ocak). Devlet Kurucusu Atatürk. *Belleten , 33* (129), s. 1-19.

Kalelioğlu, U. B. (2021). Türklerde Ordu-Millet Geleneğinin Sosyolojik ve Tarihi Temelleri. *Türk Kültürü Araştırmaları Serisi* (1), 264-289.

Kapluhan, E. (2004). 1921 Maarif Kongresi'nin Türk Eğitim Tarihindeki Yeri Ve Önemi. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi , 4* (8).

Karal, E. Z. (1944). *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1944).* İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Karal, E. Z. (1969). *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1965).* İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Kayıran, M., & Metintaş, M. Y. (2018). Cumhuriyetçilik İlkesi ve Türk Milleti İçin Önemi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Yakın Tarih Dergisi , 1* (4), 4.

Keskin, Y. (2012, Mayıs-Haziran). Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel Döneminde Ortaokul Lise Tarih Programları ve Ders Kitaplarındaki Dönüşüm. *Akademik Bakış Dergisi* , 4.

Kılıç, R. (2014). Talim Ve Terbiye Kurulu'nun 1926-1968 Yılları Arasında Tarih Eğitimi İle İlgili Aldığı Kararların Değerlendirilmesi. *Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü* , 70.

Kocatürk, U. (1987). *Atatürk.* Ankara: Sevinç Matbaası.

Kocatürk, U. (1984). *Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri.* Ankara: Turhan Yayınları.

Kocatürk, U. (1999). *Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri.* Ankara: Atam Yayınları.

Kocatürk, U. (1987). Atatürk'ün Tarih Tezi: Bir Uygarlık Beşiği Olarak Orta Asya. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi , 3* (9), 503-507.

Komisyon. (2012). *Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük* (1.Baskı b.). (T. Özcan, Dü.) Ankara: Devlet Kitapları.

Kongar, E. (1994). *Devrim Tarihi ve Toplumbilim Açısından Atatürk.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Köken, N. (2002). *Cumhuriyet Dönemi Tarih Anlayışları ve Tarih Eğitimi (1923-1960).* Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kutay, C. (1998). *Atatürk Olmasaydı.* İstanbul: Aksoy Yayıncılık.

Lewis, B. (1993). *Modern Türkiye'nin Doğuşu,* (5. Baskı b.). (M. Kıratlı, Çev.) Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

(1944). *Maarif Vekilliği Talim ve Terbiye Dairesi, 1944 Yılı Raporu.* Ankara: Maarif Vekilliği Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü.

MEB Tebliğiler Dergisi. (1974, Aralık 20). *Liselerin IX, X ve XI. Sınıflarının Tarih Dersi Programları (1824)* . Ankara.

MEB Tebliğler Dergisi. (1943, Teşrinisani 29). *Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü'nün Çalışma Planı ile İç talimatnamesi ve İnkılâp Tarihi ve Türkiye Cumhuriyeti Rejimi Dersi Programı (252)* . Ankara.

Meb Tebliğler Dergisi. (1957, Ekim 7). *Liselerin Yeni Müfredat Programı Hakkında Talim ve Terbiye Kurulu Kararı (976)* .

MEB Tebliğler Dergisi. (1976, Eylül 23). *Lise Haftalık Ders Dağıtım Çizelgeleri Hakkında Talim ve Terbiye Kurulu Kararı (1900)* .

MEB Tebliğler Dergisi. (1981, Mayıs 25). *Türk İnkılâp Tarihi ve Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi Müfredat Programı (2087)* .

MEB Tebliğler Dergisi. (2010, Aralık 10). *T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı (2639-EK 1822)* .

MEB Tebliğler Dergisi. (2017, Temmuz 17). *Ortaöğretim T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı (2718)* .

MEB Tebliğler Dergisi. (2018, Ocak 18). *Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programı (2726)* .

Olcaytu, T. (2001). *Dinimiz Neyi Emrediyor Atatürk Ne Yaptı?* Ankara: Anıl Yayınları.

Ortaylı, İ. (1982). *Gelenekten Geleceğe.* İstanbul: Hil Yayınları.

Özdemir, S. M. (2009). Eğitimde Program Değerlendirme ve Türkiye'de Eğitim, Programlarını Değerlendirme Çalışmalarının İncelenmesi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi , 6* (2), 126-149.

Özkan, S. H. (2016). Çok Kültürlü Çok İnançlı Toplumlarda Tarih Yazımı ve Tarih Eğitimi. *Uluslararası Sosyal Bilimler ve Müslümanlar Kongresi "Hegemonya-Karşı Hegemonya"* (s. 538-539). Konya: Necmetiin Erbakan Üniversitesi.

Özkan, S. H. (2018). History Education in Pluralistic Societies. *X. IBANESS Congress Series*, (s. 350-353). Ohrid-Makedonya.

Özkaya, Y. (1992). Kuva-yı Milliye. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi , 8* (24), 451-480.

Öztürk, İ. H. (2011). Dünya Tarihini Öğretmek: Yeni Ortaöğretim Tarih Müfredat Programlarında Değişim Ve Sorunlar. M. Y. Eryaman (Dü.), *III. Uluslararası Eğitim Araştırmaları Kongre Kitabı* içinde (s. 1018-1026). Eğitim Araştırmaları Birliği Derneği.

Safran, M. (2004). *Eğitim Bilimi Açısından Atatürk İlkeler ve İnkılâp Tarihi Öğretimi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihinde Yöntem Arayışları.* Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü.

Safran, M. (2009). Türkiye'de Tarih Öğretimi ve Meseleleri. M. Demirel, & İ. Turan (Dü) içinde, *Tarih Öğretim Yöntemleri* (1. Basım b., s. 8-21). Ankara: Nobel Yayınevi.

Sakin, S. (2003, Şubat). Ulusal Bir Devlet Kurucusu Olarak Atatürk. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* , 191-205.

Sever, A. (2017). *2010 Yılında Yürürlüğe Giren Orta Öğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi Ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı Ve Öğretmen Görüşleri (Samsun Örneği).* Samsun: Ondukuz Mayıs Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi.

Soyak, H. R. (1973). *Atatürk'ten Hatıralar.* Ankara: Yapı Kredi Yayınları.

Su, M. K., & Mumucu, A. (1984). *Lise ve Dengi Okullar İçin T.C. İnkilap Tarihi ve Atatürkçülük.* İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Süslü, A., & Balcıoğlu, M. (1999). *Atatürk'ün Silah Arkadaşları Atatürk Araştırma Merkezi Şeref Üyeleri.* Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.

TBMM, Kanun No: 2. (1920, Nisan 29). Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi.

Tekışık, H. H. (1994). *Fen Bilgisi Uygulama Kılavuzu 4.* Ankara : Tekışık Yayıncılık.

Unat, F. R. (1963). Atatürk'ün Öğrenim Hayatı ve Yetiştiği Devrin Milli Eğitim Sistemi. *Belleten , 27* (108), 601-624.

Yediyıldız, B. (2004). *Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi'nde Yöntem Arayışları.* Ankara: Hacattepe Üniversitesi.

Yüce, R. (1992). *Ortaöğretim Kurumlarında İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Öğretimi ve Sorunları.* Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayınları.

Yücel, H. A. (1938). *Türkiye'de Ortaöğretim.* İstanbul: Devlet Basımevi.